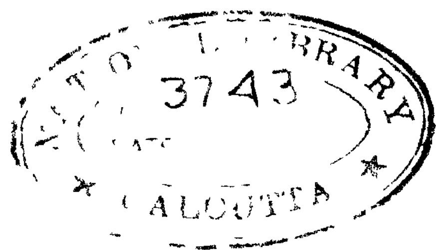
गीतार्थबोधिनी
Gitartha bhodhini

गणपत कृष्णाजी च्या परक
१८७०.

Bombay.

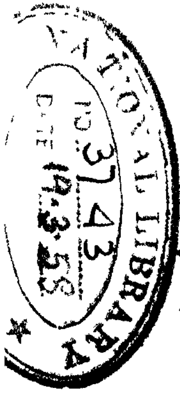
Ganpat Krishnaji
1870

अध्याय १

आचार्यमुपसंगम्यराजावचनमब्रवीत्॥

समश्लोकी २

रचलेंपांडवदळ तेंदुर्योधनदेखुनी ॥
राजावचनहेंबोले द्रोणाजवळियेउनी ॥

आर्या २

तेव्हांपंडुसुताची पाहुनसव्यूहसैन्यरचनाते ॥
वेगींद्रोणाजवळी येउनिबोलेनृपाळवचनातें॥

दोहरा २

पांडवसेनाव्यूहलखी दुर्योधनढिगआय ॥
निजआचार्यद्रोणसों बोल्योऐसेंभाय ॥

ओवी २

संजयह्मणेरायासी ॥ पांडवसैन्यपरियेसी ॥
राजासांगेद्रोणापासी ॥ तयाजवळीयेऊनी ॥

अभंग २

हांसोनीसंजयबोलेऐकराया ॥ पांडवीसेनीयाबळिवंता ॥ १ ॥
निजबळदर्पेंचढलाअभिमाना ॥ दुर्योधनायेणेगुरूपासी ॥ २ ॥
दासतुकाबोलेद्रोणाचेसंनिध ॥ राजाउपबोधकरीकाय ॥ ३ ॥

श्लोक ३

पश्यैतांपांडुपुत्राणामाचार्यमहतींचमूम् ॥
व्यूढांद्रुपदपुत्रेणतवशिष्येणधीमता॥

समश्लोकी ३

पांहेपांपांडवीसेना आचार्याथोरजेवहू ॥
तुझ्याचशिष्येंरचिली शाहण्याद्रुपदात्मजें ॥

आर्या ३

हेआचार्यास्वामी पांडवसेनापहावयाज्ञानें ॥
धृष्टद्युम्नेंव्यूहा रचिलेंशिष्येंतुझ्याचसुज्ञानें ॥

दोहरा ३

पांडवसेनाअतिबडी आचार्यहितूंदेख ॥
धृष्टद्युम्नतवशिखनें व्यूहरचोविशेख ॥

ओवी ३

आचार्यापांडवसैन्यपाहे ॥ द्रुपदपुत्रेंरचनाकेलीआहे ॥
तुझाचशिष्यहोय ॥ बुद्धिबळेंअधिक ॥

अभंग ३

पाहाजीपांडवसेनासमुदाव ॥ साजावलीजीवध्यावयासी ॥ १ ॥
शस्त्रेंकवचटोपलेउनीसजीले ॥ उतावेळभलेझुंजावया ॥ २ ॥
आचार्याशाहणेनव्हतपांडव ॥ परीराखीनावधृष्टद्युम्न ॥ ३ ॥
शिष्यहातुमचाविद्यातुह्मीदिल्ही॥उपकाराआलीऐसेंझालें॥ ४ ॥
द्रुपदाचापुत्रअग्नीगर्भीझाला ॥ बुद्धिवंतभलातुकाह्मणे ॥ ५ ॥

श्लोक ४-५

अत्रशूरामहेष्वासाभीमार्जुनसमायुधि ॥
युयुधानोविराटश्चद्रुपदश्चमहारथः ॥
धृष्टकेतुश्चेकितानःकाशिराजश्चवीर्यवान् ॥
पुरुजित्कुंतिभोजश्चशैब्यश्चनरपुंगवः ॥

समश्लोकी ४-५

येथेंभीमार्जुनातुल्य शूरथोरधनुर्धर ॥
युयुधानविराटाख्य द्रुपदाख्यमहारथी ॥

धृष्टकेतूचेकितान काशिराजापराक्रमी ॥
पुरुजित्कुंतिभोजाख्य शैब्याख्यपुरुर्षभ ॥

आर्या ४-५

भीमार्जुनसमयेथें दिसतीधन्वीसमपशूररथी ॥
सात्यकिविराटआणिक द्रुपदादिकहेमहारथातिरथी ॥
तोधृष्टकेतुआहे काशीश्वरआणिचेकितानअसे ॥
दिसतीवीरपहाहे पुरुजित्सहशैब्यकुंतिभोजअसे ॥

दोहरा ४-५

सूरधनुखधारिबढे अर्जुनभीमसमान॥
द्रौपदमहारथीऔर पुनिहैविराटयुयुधान ॥
धृष्टकेतुऔरकाशिपति चेकितानबलवंत ॥
कौंतिभोजऔरशैब्यपुनि पुरुजित्शत्रुनिकंत ॥

ओवी ४-५

पांडवसेनेंतवीरजाण ॥ युद्धकरणारभीमार्जुन ॥
यांसमविराटयुयुधान ॥ द्रुपदऐसेमहारथी ॥
धृष्टकेतुचेकितान ॥ काशिराजवीर्यवान ॥
पुरुजित्अतितीक्ष्ण ॥ कौंतीशैब्यनराधिप ॥

अभंग ४-५

येथेंभीमार्जुनातुल्यमहावीर ॥ युयुधानशूरविराटही ॥ १ ॥
द्रौपदीचापितापूर्णमहारथी ॥ धृष्टकेतुमूर्तिशिशुपाळाची ॥ २॥
चेकितानकाशीपतीवीर्यवान ॥ पुरुजित्आपणकुंतिभोज ॥३॥
नरपुंगवनृपशैब्यपराक्रमी ॥ तुकाह्मणेनामेंपुढेंऐका ॥ ४ ॥

श्लोक ६-७

युधामन्युश्चविक्रांतउत्तमौजाश्चवीर्यवान्॥

सौभद्रोद्रौपदेयाश्चसर्वएवमहारथाः ॥
अस्माकंतुविशिष्टायेतान्निबोधद्विजोत्तम ॥
नायकाममसैन्यस्यसंज्ञार्थंतान्ब्रवीमिते ॥

समश्लोकी ६-७

महावीरयुधामन्यु उत्तमौजापराक्रमी ॥
अभिमन्यूद्रौपदीचे पुत्रसर्वमहारथी ॥
आमचेथोरजेत्यांतें आईकब्राह्मणोत्तमा ॥
सैन्याचेजेधनीमाझ्या त्यांतेंसंज्ञार्थसांगतों ॥

आर्या ६-७

अतिवीर्यउत्तमौजा विक्रमशालीतसायुधामन्यू ॥
सर्वहिमहारथीते पांचाळीचेकुमारअभिमन्यू ॥
ऐकावेंद्विजवर्या नायकमाझ्याविशिष्टसैन्यातें ॥
संज्ञार्थचमीवदतों जाणावेंलोकमान्यमान्यातें ॥

दोहरा ६-७

युधामन्युऔरविक्रमी उत्तमौजारणधीर ॥
द्रौपदीसुतअभिमन्ययह महारथीबलबीर ॥
मोसेंनामोजोबढे समगिनियेद्विजराज ॥
नीकेजानइमतिन्हे पूरेयुद्धकेकाज ॥

ओवी ६-७

युधामन्युपराक्रमीबहुत ॥ उत्तमौजावीर्यवंत ॥
सौभद्रेयआणिद्रौपदीचेसुत ॥ हेसर्वेहीमहारथी ॥
आह्मामध्येंजेविशिष्टा ॥ तेंतूंऐकगाद्विजश्रेष्ठा ॥
माझियासैन्यांतसुभटा ॥ तेतुजलागीसांगतों ॥

अभंग ६-७

युधामन्युवीरउत्तमौजाजैसा ॥ अभिमन्युखासापार्थपुत्र ॥ १ ॥
द्रौपदीचेपांचसर्वमहावीर ॥ आमुचेहीथोरअवधारी ॥ २ ॥
अधिकारीत्यांचींवर्णीतसेंनामें ॥ सूचनाउत्तमेंऐकावीजी ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेगीतेमाजीनवश्लोक ॥ बोलीलापृथकदुर्योधन ॥ ४ ॥

श्लोक ८

भवान्भीष्मश्चकर्णश्चकृपश्चसमितिंजयः ॥
अश्वत्थामाविकर्णश्चसौमदत्तिस्तथैवच ॥

समश्लोकी ८

तूंभीष्मआणखीकर्ण कृपजोविजयीरणीं ॥
अश्वत्थामाविकर्णाख्य तोहीभूरिश्रवातसा ॥

आर्या ८

एकतुह्मिआणिभीष्म प्रौढकृपाचार्यआणिह्माकर्ण ॥
तोसौमदत्तिआणिक अश्वत्थामागुणाकरविकर्ण ॥

दोहरा ८

तुमऔरभीखमकरण कृपजिअजितसंग्राम ॥
भूरिश्रवाविकरणऔर अश्वत्थामानाम ॥

ओवी ८

तूंआणिभीष्मकर्ण ॥ कृपाचार्यनीतिसंपूर्ण ॥
अश्वत्थामाविकर्ण ॥ सौमदत्तिऐसेहे ॥

अभंग ८

पितामहतुह्मीसंहारितेअरी ॥ तैसाधनुर्धारीकर्णमाझा ॥ १ ॥
कृपाचार्यगुरूश्रेष्ठांश्रेष्ठखरा ॥ समानसाजराविजयाख्य ॥ २ ॥

द्रोणपुत्रचीरंजीवीअश्वत्थामा ॥ विकर्णाचामहिमाकायवाणूं ३
भूरिश्रवातसाकळूंयातुह्मासी ॥ महिमाबोलेऐसीतुकाह्मणे ॥ ४॥

श्लोक ९

अन्येचबहवःशूरामदर्थैत्यक्तजीविताः॥
नानाशस्त्रप्रहरणाःसर्वेयुद्धविशारदाः॥

समश्लोकी ९

आणीकहीबहूशूर मदर्थमरणारजे ॥
नानाशस्त्रेंहांणणारे युद्धींकुशलसर्वही ॥

आर्या ९

आणिकशस्त्रास्त्रींहे बहूतजेशूरनिपुणसमराया ॥
माझ्याअर्थासाठीं धरुनीआलेहिमानसमराया ॥

दोहरा ९

औरशूरबहुतहैमोलग तजतपराण ॥
भातभातआयुधलयें सबजुद्धकोंबलवान् ॥

ओवी ९

आणीकहीबहुतवीर ॥ माझ्यानिमित्तेंमरणार॥
नानाशस्त्रांचेप्रेरणार ॥ सकलकुशलयुद्धाशी ॥

अभंग ९

आणिकहीबहूशूरमहाबळी ॥ रणींचेंडूफळीखेळणारे ॥ १ ॥
मजसाठींजीवसंकल्पिलाजीहीं ॥ हाणणारेघाईशस्त्रेंनाना ॥ २॥
समरींकुशळनामाथिलेभले ॥ शिपाईदादुलेकाळदूत ॥ ३ ॥
अहंतेच्यायोगेंबोलेराजेश्वर ॥ ऐकोतचतुरतुकाह्मणे ॥ ४ ॥

श्लोक १०

अपर्याप्तंतदस्माकंबलंभीष्माभिरक्षितम् ॥
पर्याप्तंत्विदमेतेषांबलंभीमाभिरक्षितम् ॥

समश्लोकी १०

असमर्थतयाचेंतें समर्थबळआमुचें ॥
जेंसैन्यरक्षिलेंभीष्में त्याचेंतोभीमरक्षिता ॥

आर्या १०

दिसतीअपूर्णअमुची भीष्मेंरक्षोनिभीमसेनाही ॥
पूर्णदिसेपार्थाची अनुसरतांजाणभीमसेनाही ॥

दोहरा १०

मोसेनासमरथसी भीखमराखततांहि ॥
परसेनाअसमर्थहै राखतभीमसुबाहि ॥

ओवी १०

आमचीसेनाअसेगाढी ॥ भीष्मरक्षिताहेप्रौढी ॥
त्यांचीसेनाबलहीनथोडी ॥ भीमराखीबलानें ॥

अभंग १०

परंतुनिर्बळदिसेपांडवदळ ॥ भीमरक्षपाळअसतांही ॥ १ ॥
आमुचेसबळतुह्मावीणदीसे ॥ तुह्मीरक्षाकैसेंकायवाणूं ॥ २ ॥
विश्वाचेअंकुरतैसेमहावीर ॥ काळदंताकारशस्त्रेंहातीं ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेसंताऐकावेंसावध ॥ बोलतांसक्रोधरावझाला ॥ ४ ॥

श्लोक ११

अयनेषुचसर्वेषुयथाभागमवस्थिताः ॥
भीष्ममेवाभिरक्षंतुभवंतःसर्वएवहि ॥

समश्लोकी ११

तथापिसैन्यरक्षेचीं स्थानेंजींज्यांसदीधलीं ॥
भीष्मातेंचितुह्मीरक्षा सर्वत्यात्यास्थळाहुनी ॥

आर्या ११

अपुल्याअपुल्यास्थानीं तिष्ठतियुद्धींधरोनिदृढलक्षा ॥
अवघेमिळोनिएका भीष्मालागींजपोनिसंरक्षा ॥

दोहरा ११

असपासमोव्यूहके तुमसबप्रगटेहोहु ॥
भीखमकीरछाकरो धरिकेमनमोकोहु ॥

ओवी ११

ठायींठायींरणभूमिसी ॥ जतनकरावेंभीष्मासी ॥
तोतुह्मांसमस्तांसी ॥ रक्षीलजाणाप्रतापें ॥

अभंग ११

रक्षावयासेनाभार ॥ स्थानेंनेमिलींअपार ॥ १ ॥
तथापित्यावर्त्तमाना ॥ तुह्मीआणिकेजीमना ॥ २ ॥
भीष्मानेंचतुह्मीरक्षा ॥ राखावयाआत्मपक्षा ॥ ३ ॥
स्थानीहुनींतैसेसर्व ॥ तुकाह्मणेहेंअपूर्व ॥ ४ ॥

श्लोक १२

तस्यसंजनयन्हर्षंकुरुवृद्धःपितामहः ॥
सिंहनादंविनद्योच्चैःशंखंदध्मौप्रतापवान् ॥

समश्लोकी १२

तोंदुर्योधनसंतोषा ऐसाभीष्मपितामह ॥
गर्जोनिसिंहनादातें प्रतापीशंखवाजवी ॥

आर्या १२

ऐकुनियांनृपवचना त्यासिकरायातयींप्रमोदातें ॥
गर्जोनिसिंहनादें करितोकुरुवृद्धशंखनादातें ॥

दोहरा १२

दुर्योधनकेहर्षकों भीखमजीचितचाय ॥
सिंहनादउँचौकियो दुःसहशंखबजाय ॥

ओवी १२

वडीलभीष्मप्रतापिया ॥ दुर्योधनाहर्षउपजावया ॥
सिंहनादकरूनियां ॥ प्रतापेंशंखवाजवी ॥

अभंग १२

अहोतोकौरवांचाराजा ॥ संतोषलजयाकाजा ॥ १ ॥
ऐसाभीष्मतोवडील ॥ दावीसंतोषनवल ॥ २ ॥
हांकफोडीसिंहनादें ॥ शंखवाजवीआनंदें ॥ ३ ॥
पूर्णप्रतापाचेंअंग ॥ तुकाह्मणेसंतसंग ॥ ४ ॥

श्लोक १३

ततःशंखाश्चभेर्यश्चपणवानकगोमुखाः ॥
सहसैवाभ्यहन्यंतसशब्दस्तुमुलोऽभवत् ॥

समश्लोकी १३

तोंवाद्यशंखभेर्यादि पणवानकगोमुखें ॥
वाजवीलींएकसरें झालातोध्वनितुंबळ ॥

आर्या १३

मगशंखासहभेरी पणवानकगोमुखादिरवदाटे ॥
जेणेंशब्दें करुनी पृथ्वीआकाशसर्वकोंदाटे ॥

दोहरा १३

तबशंखभेरीपणव अनककगोमुखभेर ॥
तासेंछिन्नबाजतभयो शब्दरह्योभरपूर ॥

ओवी १३

मगशंखआणिभेरी ॥ पणवानकेंघेऊनिकरीं ॥
गोमुखादिगर्जिलींएकसरीं ॥ थोरनादजाह्ला ॥

अभंग १३

तेव्हांएकवेळासारी ॥ शंखध्वनीचीकूसरी ॥ १ ॥
भेरीगर्जतीठोकिल्या ॥ पणवानकांहीगाजल्या ॥ २ ॥
एकसरेंचिगोमुखें ॥ दाहीदिशानादमुखें ॥ ३ ॥
झाल्यापूर्णह्मणेतुका ॥ लीलापांडवांचीऐका ॥ ४ ॥

श्लोक १४

ततःश्वेतैर्हयैर्युक्तेमहतिस्यंदनेस्थितौ ॥
माधवःपांडवश्चैवदिव्यौशंखौप्रदध्मतुः ॥

समश्लोकी १४

तोथोररथशुभ्राश्वीं युक्तएकारथींतया ॥
दिव्यवाजवितेझाले शंखमाधवपांडव ॥

आर्या १४

बैसुनितेश्रेष्ठरथीं संयुक्तश्वेतवर्णहयजाशीं ॥
माधवआणिकपांडव वाजवितीतेचिदिव्यजलजांशीं ॥

दोहरा १४

श्वेतबरणघोडेलगे महारथह्विनाय ॥
हरिअर्जुनतापैंचढे रहेशंखबजाय ॥

ओवी १४

श्वेतवर्णघोडेमहारथीं ॥ वरीपांडवश्रीपती ॥
दिव्यशंखघेऊनिहातीं ॥ वाजवितेजाहले ॥

अभंग १४

थोरीथोरलातोरथी ॥ शुभ्रवर्णहयनाथी ॥ १ ॥
दोघेयुक्तरहंवरीं ॥ कुंतीपुत्रपूतनारी ॥ २ ॥
दिव्यवाजवितेझाले ॥ शंखकरीचेआपुले ॥ ३ ॥
अहोमाधवींपांडव ॥ तुकाह्मणेठेवीजीव ॥ ४ ॥

श्लोक १५

पांचजन्यंहृषीकेशोदेवदत्तंधनंजयः ॥
पौंड्रंदध्मौमहाशंखंभीमकर्मावृकोदरः ॥

समश्लोकी १५

हृषीकेशेंपांचजन्य देवदत्तधनंजयें ॥
पौंड्रनामामहाशंख भीमेंवाजविलाबळें ॥

आर्या १५

बीभत्सुदेवदत्ता वाजवितोकृष्णपांचजन्याशीं ॥
वाजविलेंपौंड्राशीं भीमेंजोनित्यसिद्धयुद्धाशीं ॥

दोहरा १५

देवदत्तअर्जुनलियो पांचजन्ययदुराय ॥
भीमभयानकभयदियो पौंड्रशंखबजाय ॥

ओवी १५

पांचजन्यघेतलाकृष्णें ॥ देवदत्ततोवीरेंअर्जुनें ॥
भीमवृकोदरतेणें ॥ पौंड्रशंखवाजविला ॥

अभंग १५

पांचजन्यहृषीकेशें ॥ वाजवितांचीआवेशें ॥ १ ॥
देवदत्तधनंजयें ॥ वाजविलादेऊंभयें ॥ २ ॥
पौंड्रनामामहाशंख ॥ श्रवणेंरिपुसींदेदुःख ॥ ३ ॥
भीमेंवाजविलाबळें ॥ तुकावदेहर्षमेळें ॥ ४ ॥

श्लोक १६

अनंतविजयंराजाकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥
नकुलःसहदेवश्वसुघोषमणिपुष्पकौ ॥

समश्लोकी १६

राजाअनंतविजय शंखातेंश्रीयुधिष्ठिर ॥
माद्रीपुत्रींवाजविले सुघोषमणिपुष्पक ॥

आर्या १६

राजाअनंतविजया वाजवुनीजोकरीमहाघोषा ॥
सहदेवनकुळतैसे वाजविमणिपुष्पकाभिधसुघोषा ॥

दोहरा १६

नृपतियुधिष्ठिरफूंकियो अनंतविजयकोघोष ॥
पुनिनकुलसहदेवनें मणिपुष्पकोंसुघोष ॥

ओवी १६

अनंतविजयगजरें ॥ वाजवितायुधिष्ठिरें ॥
नकुलेंसहदेववीरें ॥ मणिपुष्पकवाजविले ॥

अभंग १६

प्रभुअनंतविजय ॥ श्रवणार्थींदाताजय ॥ १ ॥
शंखालागींयुधिष्ठिर ॥ वाजवितहर्षपर ॥ २ ॥

आतांनकुलसहदेवें ॥ शंखवाजवीऐकावे ॥ ३ ॥
सुघोषमणिपुष्पक ॥ तुकाह्मणेहेरसिक ॥ ४ ॥

श्लोक १७

काश्यश्चपरमेष्वासःशिखंडीचमहारथः॥
धृष्टद्युम्नोविराटश्चसात्यकिश्चापराजितः॥

समश्लोकी १७

धनुर्धरमहाकाश्य शिखंडीहिमहारथी ॥
अजिक्यसात्यकीवीर धृष्टद्युम्नविराटही ॥

आर्या १७

काश्येंशिखंडिनेंही त्याकेलापृषदराजशूरानें ॥
सात्यकिवीरेंआणिक धृष्टद्युम्नेंविराटवीरानें ॥

दोहरा १७

महाधनुखधरकाशीपति रथीशिखंडीजान ॥
धृष्टद्युम्नविराटअतिबली सात्यकीहीमान ॥

ओवी १७

काशिराजधनुर्धर ॥ शिखंडीमहारथीवीर ॥
धृष्टद्युम्नविराटथोर ॥ सात्यकीअपराजित ॥

अभंग १७

धनुर्धरमहाकाश्य ॥ राजेजाशीसर्ववश्य ॥ १ ॥
तैसाभीष्मप्राणहारी ॥ शिखंडिचीकेवढीथोरी ॥ २ ॥
धृष्टद्युम्नउत्तरापिता ॥ सात्यकीतोअपराजिता ॥ ३ ॥
तुकापुढेविनवीतो ॥ ऐकाव्यासज्यावाणितो ॥ ४ ॥

श्लोक १८

द्रुपदोद्रौपदेयाश्चसर्वशःपृथिवीपते॥

सौभद्रश्चमहाबाहुःशंखान्दध्मुःपृथक्पृथक्॥

समश्लोकी १८

द्रुपदद्रौपदीपुत्र अभिमन्युमहाभुज ॥
शंखवाजविलेयांही आपुलालेपृथक्पृथक्॥

आर्या १८

द्रुपदेंअभिमन्यूनें पृथक्पृथक्द्रौपदीजतनुजांनीं ॥
वाजवुनीशंखांतें भरिलींदाहीदिगंतरेंजानीं ॥

दोहरा १८

द्रुपदद्रौपदीसुतसबे औरसुभद्रापूत ॥
आपनेआपनेशंखले धुनीकिन्हीतासूत ॥

ओवी १८

द्रुपदआणीद्रौपदीसुत ॥ सुभद्रापुत्रविख्यात ॥
हेहीमिळोनिसमस्त ॥ वेगळालेशंखवाजविले ॥

अभंग १८

जनकद्रौपदीचाऐका ॥ ज्याच्यानामेंयमाधोंका ॥ १ ॥
पांचीपांडवांचींमुलें ॥ माजीअभिमन्युदादुलें ॥ २ ॥
अन्यत्रहीदेशपती ॥ मिळूनिजळजवाजविती ॥ ३ ॥
आपुलालेपृथकाकारें ॥ तुकाह्मणेएकसरें ॥ ४ ॥

श्लोक १९

सघोषोधार्त्तराष्ट्राणांहृदयानिव्यदारयत्॥
नभश्चपृथिवींचैवतुमुलोव्यनुनादयन्॥

समश्लोकी १९

तोघोषधार्त्तराष्ट्रांच्या हृदयांतेंबिदारुनी ॥

आकाशआणिभूमीतें महातुंबळगर्जवी ॥

आर्या १९

त्याधार्त्तराष्ट्रचित्तीं लावुनतोघोषतीव्रधाकाशीं ॥
झालातुंबळध्वनिहा भरिलापृथ्वींतआणिआकाशीं ॥

दोहरा १९

फुट्योहियोकौरवनको शब्दसुन्योंताबार ॥
पृथ्वीऔरआकासमो पुरीरह्योगुंजार ॥

ओवी १९

तयानादाचेनिगजरें ॥ दुमदुमलींपाताळशिखरें ॥
दुर्योधनासिदुःखानळभरे ॥ ह्रदयफुटेखेदानें ॥

अभंग १९

तोघोषधार्त्तराष्ट्रांचें ॥ करीछेदनधैर्याचें ॥ १ ॥
विदारितवक्षस्थळा ॥ दिल्हीसर्वांशीअवकळा ॥ २ ॥
गगनआणिभूमी ॥ झालीनादेंकरुनीश्रमी ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेसैन्यथोवी ॥ महातुंबळगर्जवी ॥ ४ ॥

श्लोक २०

अथव्यवस्थितान्दृष्ट्वाधार्त्तराष्ट्रान्कपिध्वजः॥
प्रवृत्तेशस्त्रसंपातेधनुरुद्यम्यपांडवः॥

समश्लोकी २०

तोंधार्त्तराष्ट्रारचिलें हेंदेखोनिकपिध्वजें ॥
आरंभितांशस्त्रघात घेऊनिधनुपांडव ॥

आर्या २०

वीरउभेअवघेही करावयालागिशस्त्रसंपातें ॥
पाहुनिअर्जुनतेव्हां हातींघेवोनसज्जचापातें ॥

दोहरा २०

देखेसुतधृतराष्ट्रके अर्जुनधनुखसवार ॥
कपिवरजाकेध्वजबसे शस्त्रनपरतनिहार ॥

ओवी २०

सिद्धझालेदळभार ॥ तेअवसरींकपिध्वजवीर ॥
देखोनिशस्त्रबडिवार ॥ धनुष्यघेहातींवहिलें ॥

अभंग २०

आमव्यवस्थितसारे ॥ पाहोनिस्वचमुकैवारे ॥ १ ॥
धार्त्तराष्ट्रकपिध्वज ॥ घेऊंपाहेयुद्धाआज ॥ २ ॥
उचलुनीधनुकरीं ॥ हांसेकौतुकेंअंतरीं ॥ ३ ॥
आरंभावीखणाखणी ॥ तुकाह्मणेत्यानिर्वाणीं ॥ ४ ॥

श्लोक २१

हृषीकेशंतदावाक्यमिदमाहमहीपते ॥

अर्जुनउवाच

सेनयोरुभयोर्मध्येरथंस्थापयमेऽच्युत ॥

समश्लोकी २१

तेव्हांपार्थहृषीकेशा बोलिलाहेमहीपती ॥
करीमाझारथउभा यादोंसैन्यांतअच्युता ॥

आर्या २१

बोलेश्रीकृष्णासी अर्जुनतेव्हांकरावयाआजी ॥
दोहींसेनेमध्यें नेमाझारथहिअच्युताआजी ॥

दोहरा २१

अर्जुनकहेजूकृष्णसें मेरोचित्तयहचात ॥
दोसेनाकेमाझमो रथडारोकरोमात ॥

ओवी २१

अगारायाभूपती ॥ अर्जुनबोलेअच्युताप्रती ॥
दोंसैन्यांतनिगुती ॥ रथमाझानेइजे ॥

अभंग २१

तेव्हांपाथऌषीकेशा ॥ बोलेकैसाहांसोनी ॥ १ ॥
मध्यभागीनेईरथ ॥ मनोरथपुरवी ॥ २ ॥
उभयसैन्यपाहेनमी ॥ ऐशाभूमींकरीउभा ॥ ३ ॥
अच्युतह्मणेवैसुनिपाहे ॥ तुकयासोयदिसेबा ॥ ४ ॥

श्लोक २२

यावदेतान्निरीक्षेऽहंयोद्धुकामानवस्थितान्॥
कैर्मयासहयोद्धव्यमस्मिन्रणसमुद्यमे॥

समश्लोकी २२

तोंकींजोयांसमीपाहे जेयुद्धाकारणेउभे॥
म्यांयेथेंकोणकोणाशीं झगडावेंरणांतया ॥

आर्या २२

जोंवरिअवघादृष्टीं युद्धोत्सुकहाउभारिपुग्राम ॥
पाहिनविचारुनीयां करुंमीकवणाझटोनसंग्राम ॥

दोहरा २२

जबलगदेखोंहोइन्हें जुरेजुद्धकेदाय ॥
कोनकोनसोंहोंलरों यारनमेंसमपाय॥

ओवी २२

मीपाहेनसर्वांशी ॥ युद्धउत्कंठाकवणाशी ॥
मजहातेंकांमारविशी ॥ यारणामध्येंकेशवा ॥

अभंग २२

तोंकींजोंयांसमीपाहे ॥ मनसंदेहवाराया ॥ १ ॥
झुंझारजेउभेरथी ॥ मोक्षग्रंथीबांधाया ॥ २ ॥
आह्मीतरींकोणकोणा ॥ नारायणाभांडावें ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेऐसेंदेवा ॥ अर्जुनतेव्हांबोलिला ॥ ४ ॥

श्लोक २३

योत्स्यमानानवेक्षेऽहंयएतेऽत्रसमागताः
धार्तराष्ट्रस्यदुर्बुद्धेर्युद्धेप्रियचिकीर्षवः ॥

समश्लोकी २३

पाहेनयुद्धकर्त्यांतें जेमिळालेरणांतया ॥
दुर्बुद्धिधार्त्तराष्ट्राचें इच्छितीप्रियजेरणीं ॥

आर्या २३

पाहिनअवघेयेथें आलेयुद्धासिवीरलवलाहें ॥
दुर्मतिसुयोधनाच्या युद्धींजेइच्छितीप्रियालाहे ॥

दोहरा २३

जुद्धकरणारजोद्धा जितेआयेहैंयासाज ॥
दुर्बुद्धिकौरवनको भलोकरणकेकाज ॥

ओवी २३

दुर्बुद्धीकौरवपती ॥ इष्टइच्छूंआलेभूपती ॥
कोणकोणतेनिगुती ॥ पाहेनदृष्टींरणींमी ॥

अभंग २३

पाहेनमीयुद्धींवीर ॥ वीरधीरप्रतापी ॥ १ ॥
मिळुनिआलेआप्तवर्ग ॥ किंवास्वर्गसाक्षेपी ॥ २ ॥

मजभासतेदुर्बुद्धी ॥ नाहींशुद्धीचोखट ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेपार्थजीवा ॥ लागींदेवाखटपट ॥ ४ ॥

श्लोक २४

संजयउवाच

एवमुक्तोहृषीकेशोगुडाकेशेनभारत ॥
सेनयोरुभयोर्मध्येस्थापयित्वारथोत्तमम् ॥

समश्लोकी २४

हृषीकेशगुडाकेशें प्रार्थिलाजोअसान्टपा ॥
तोदोंसैन्यमध्यभागीं तोस्थापूनिरथोत्तम ॥

आर्या २४

ऐकुनिऐशावचना युद्धींजेंबोलिलागुडाकेश ॥
दोहींसेनेंमध्यें स्थापीनेऊनरथहृषीकेश ॥

दोहरा २४

ऐसोंकह्योश्रीकिसनसों सुनिअर्जुनकीबात ॥
दोउसेनाकेमाझरथ लेराखोताघात ॥

ओवी २४

अगायेधृतराष्ट्रराया ॥ ऐसेंअर्जुनबोलोनियां ॥
कृष्णेंरथनेऊनियां ॥ दोंसैन्यांतस्थापिला ॥

अभंग २४

हृषीकेशागुडाकेश ॥ बोलेऐसेंप्रार्थुनी ॥
भारतरायासंजयबोले ॥ प्रेमेंडोलेअंतरीं ॥ २ ॥
त्यादोंसैन्यामध्यभागीं ॥ रथशारंगीकरीउभा ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेविजयीरथ ॥ विजयीपार्थसांभाळी ॥ ४ ॥

श्लोक २५

भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषांचमहीक्षिताम्॥
उवाचपार्थपश्यैतान्समवेतान्कुरूनिति॥

समश्लोकी २५

समोरभीष्मद्रोणांच्या सर्वभूपाळसन्मुख॥
पार्थापाहेह्मणेयातें मिळालेजेकुरूप्रती॥

आर्या २५

भीष्मद्रोणासंनिध सर्वनृपांच्यासमीपविश्वगुरू॥
बोलेऐसेंपार्था आजिमिळालेपहाचसर्वकुरू॥

दोहरा २५

भीखमद्रोणहिआदिदे नृपजुहैतेयाठोर॥
अर्जुनसोंबोलतभये करीकौरवकीओर॥

ओवी २५

भीष्ममुख्यकरूनी॥ पृथ्वीचेराजेमिळोनी॥
कौरवमिळालेदेखोनी॥ अर्जुनापाहेतयांतें॥

अभंग २५

समोरभीष्मद्रोणाच्या॥ भूपाळाच्यासन्मुख॥ १॥
पार्थपाहेह्मणेयातें॥ मिळालेतेकुरूप्रति॥ २॥
तेव्हांविभोकृष्णामनीं॥ विचारध्यानींआणिला॥ ३॥
कांहींकौतुकदिसताहे॥ तुकयासाह्यदिनबंधू॥ ४॥

श्लोक२६

तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थःपितॄनथपितामहान्॥
आचार्यान्मातुलान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्सखींस्तथा॥

समश्लोकी २६

तोंपार्थपाहेचुलते आजेजेत्यांतत्यांप्रती ॥
गुरुमामेआणिभाऊ पुत्रपौत्रसख्यांसही ॥

आर्या २६

पाहेअर्जुनतेथें मातुलआचार्यपुत्रपौत्रांतें ॥
त्यापितृपितामहांतें बंधूंतेंआणिइष्टमित्रांतें ॥

दोहरा २६

अर्जुनवोदेखेसबे पितापितामहभायि ॥
गुरुमामाभाईसखे सुतनातीकेदायि ॥

ओवी २६

पार्थसकळहीदेखे ॥ पितृव्यपितामहविशेषें ॥
आचार्यभ्रातृपुत्रअनेक ॥ पुत्रसखेअवघेची ॥

अभंग २६

तोपार्थपाहेचुलते ॥ क्रोधेंपितेखवळले ॥ १ ॥
आजेत्यांतनयांप्रती ॥ नाहींक्षितींउपमा ॥ २ ॥
गुरुमामेआणिभाऊ ॥ आपुलेजीऊप्रत्यक्ष ॥ ३ ॥
पुत्रपौत्रतयांसही ॥ तुकापाहीत्यापाठीं ॥ ४ ॥

श्लोक २७

श्वशुरान्सुहृदश्चैवसेनयोरुभयोरपि ॥
तान्समीक्ष्यसकौंतेयःसर्वान्बंधूनवस्थितान् ॥

समश्लोकी २७

सासऱ्यासोयऱ्यांतेंही यादोन्हींसैन्यसागरीं ॥
देखोनिपुत्रकुंतीचा बंधूंतेंत्यारणांगणीं ॥

आर्या २७

श्वशुरांतेंसुहृदांतें तेव्हांदोन्हीहिसैन्यसिंधूतें ॥
कुंतीचातोनंदन पाहुनियांसिद्धसर्वबंधूतें ॥

दोहरा २७

ससुरसुहृदबंधूसबे दोऊसेनाकेमाय ॥
देखेअर्जुनउनकों ठौरठौरकोंपाय ॥

ओवी २७

श्वशुरसोयरेदोंसैन्यीं ॥ बंधुवर्गातेंजाणोनी ॥
कृपाउपजलीमनीं ॥ कौंतेयबोलोंलागला ॥

अभंग २७

सासरेसोयरेतेही ॥ निःसंदेहीजेउभे ॥ १ ॥
त्यादोंहींफौजेआंत ॥ युद्धख्यातलावीते ॥ २ ॥
कौंतेयेंदेखोनियां ॥ जीवींमायाझळंबे ॥ ३ ॥
बंधूतेंहीरणांगणीं ॥ तुकावाणीज्यालागीं ॥ ४

श्लोक २८

कृपयापरयाविष्टोविषीदन्निदमब्रवीत् ॥
अर्जुनउवाच
दृष्ट्वेमंस्वजनंकृष्णयुयुत्सुंसमुपस्थितम् ॥

समश्लोकी २८

कृपेंकरुनिआविष्ट विषादेंबोलिलाअसें ॥
देखोनिकृष्णास्वजन युद्धार्थीसिद्धजेउभे ॥

आर्या २८

मानुनिविषादचित्तीं बोलेहोवोनियांकृपाव्याप्त ॥

कृष्णापाहुनित्यांतें जेयुद्धोद्युक्तसर्वहीआप्त ॥

दोहरा २८

तिन्हेदेखकरुणाभई तबबोलेनरनाह ॥
देखेमैसबेसुहृदयह कृष्णजुद्धकेदाय ॥

ओवी २८

पाहेपरमकृपेकरून ॥ विषादपावलेंसेमन ॥
युद्धकरूंइच्छितीस्वजन ॥ पाहेपांश्रीकृष्णदेवा ॥

अभंग २८

कृपेकरुनीआविष्ट ॥ परनिष्ठभावार्थी ॥ १ ॥
ऐसाविषादेंबोलिला ॥ कृष्णाभलाप्रार्थित ॥ २ ॥
देखियेलेंस्वजनास ॥ आपणासजेवंद्य ॥ ३ ॥
युद्धार्थीतेउभेसिद्ध ॥ जेनिषिद्धतुकयाशी ॥ ४ ॥

श्लोक २९

सीदंतिममगात्राणिमुखंचपरिशुष्यति ॥
वेपथुश्चशरीरेमेरोमहर्षश्चजायते ॥

समश्लोकी २९

पिळतीसर्वहीगात्रें दुःखेंमुखहिवाळतें ॥
शरीरींकांपसुटतो अंगींरोमांचऊठती ॥

आर्या २९

गात्रेंखिन्नसमस्तें मुखशुष्कहिआणिसर्वतनुकंपा ॥
पाहेरोमांचिंततनु उपजलिचित्तांततीव्रअनुकंपा ॥

दोहरा २९

मोमुखसुकतहैअंग सबहिसिथिलाम ॥

रोमहर्षहोतहैऔर देहकंपबहुभाय ॥

ओवी २९

दुःखहोतसेगात्रांसी ॥ मुखशोषतेंहृषीकेशी ॥
कंपरोमांचअंगासी ॥ अशीस्थितीजाहली ॥

अभंग २९

पिळितिसर्वहीगात्रें ॥ कळावकैंत्याकाळीं ॥ १ ॥
शरीरींसुटतोकांप ॥ रोमरोमकांपती ॥ २ ॥
तुकाविनवीनारायणा ॥ क्लेशमनापार्थाच्या ॥ ३ ॥

श्लोक ३०

गांडीवंस्रंसतेहस्तात्त्वक्चैवपरिदह्यते ॥
नचशक्नोम्यवस्थातुंभ्रमतीवचमेमनः ॥ ३० ॥

समश्लोकी ३०

हातापासोनिगांडीव गळतेंजळतेत्वचा ॥
उभाराहोंहिनशके वाटेभोंवतसेमन ॥

आर्या ३०

हस्तापासुनिगळतें गांडिवआलातनूशिंहिवजाळ ॥
बैसायाशक्तिनसे भ्रमवीचित्तासमोहजंजाळ ॥

दोहरा ३०

धनुखगिरतमोहाततें तुचातपतअधिकाय ॥
थाडेहोनेनहिसके भ्रमतमोतनचितलाय ॥

ओवी ३०

धनुष्यपडेहातीहुन ॥ त्वचाजळेसंतापान ॥
भ्रमतसेंमाझेंमन ॥ उभेराहूंशकेना ॥

अभंग ३०

हातापासुनिगांडीव ॥ गळतेंजीवदग्धला ॥ १ ॥
उभाराहोंहीनशकें ॥ चित्तशोकेंभ्रमिष्ट ॥ २ ॥
तुकाह्मणेकरुणानिधी ॥ हेउपाधीनीवारा ॥ ३ ॥

श्लोक ३१

निमित्तानिचपश्यामिविपरीतानिकेशव ॥
नचश्रेयोऽनुपश्यामिहत्वास्वजनमाहवे ॥

समश्लोकी ३१

देखतामीनिमित्तेंही विपरीतेंचिकेशवा ॥
नकल्याणहिमीदेखें युद्धींस्वजनमारुनी ॥

आर्या ३१

युद्धींविपरीतासच पाहतसेंकेशवानिमित्तांतें ॥
वधुनिस्वजनानदिसे मातेंकल्याणराज्यमंतातें ॥

दोहरा ३१

आपनोभलोनदेखियें हैविपरीतसुजान ॥
सुजनहननसंग्राममें तातेंहन्योजुमान ॥

ओवी ३१

आपलेस्वजनम्यांमारुनी ॥ मजसुखव्हावेंनुपजेमनीं ॥
विपरीतचिन्हेंदिसतीनयनीं ॥ केशवरायापैंमज ॥

अभंग ३१

देखतोंमीनिमित्तांस ॥ विपरीतांसकेशवा ॥ १ ॥
नकल्याणंहीमीदेखें ॥ युद्धींसखेमारुनी ॥ २ ॥
तुकाह्मणेजैसेंभयें ॥ तैसेंस्वयेंनिवेदी ॥ ३ ॥

श्लोक ३२

नकांक्षेविजयंकृष्णनचराज्यंसुखानिच ॥
किंनोराज्येनगोविंदकिंभोगैर्जीवितेनवा ॥

समश्लोकी ३२

नइच्छीजयहीकृष्ण नराज्यअथवासुख ॥
राज्यभोगेंजीवितेंही गोविंदाकायआमुतें ॥

आर्या ३२

इच्छीनामीकृष्णा गोविंदाराज्यभोगविजयांशीं ॥
नलगेस्वजनवधेंमज जीवितआणिराज्यभोगविजयाशी ॥

दोहरा ३२

चाहोविजयनकृष्णजू नहिचाहतसुखराज ॥
राजभोगगोविंदजू नहिजीवनकेकाज ॥

ओंवी ३२

कृष्णाविजयाचीचाडनाहीं ॥ राज्यसुखाचीगोडीकांहीं ॥
राज्यभोगसकळही ॥ नलगेमजस्वामिया ॥

अभंग ३२

नइच्छीमनमाझें ॥ कांहींराज्यादिकवोझें ॥
जयकांक्षेविशींतुझे ॥ पायदिव्यआहेती ॥ १ ॥
कृष्णागोपाळामाधवा ॥ नित्यप्राणाचाविसांवा ॥
आह्माकासयासीव्हावा ॥ हासंसारपातकी ॥ २ ॥
राज्यभोगेंजीवितहें ॥ यासुखाचासंदेह ॥
आतांमाझीपाहे ॥ लाजरक्षीदयाळा ॥ ३ ॥
गोविंदाकायआमुतें ॥ चाळवणीवोपाभातें ॥
तुकादासकुशब्दातें ॥ आसमार्गीवोखटीया ॥ ४ ॥

श्लोक ३३

येषामर्थेकांक्षितंनोराज्यंभोगाःसुखानिच ॥
तइमेऽवस्थितायुद्धेप्राणांस्त्यक्त्वाधनानिच ॥

समश्लोकी ३३

राज्यभोगसुखेंआह्मी ज्यांनिमित्तअपेक्षितों ॥
टाकोनिप्राणधनते उभेयुद्धासराहिले ॥

आर्या ३३

जोडावेंज्यासाठीं राज्यसुखाभोगतेचिहेनिधना ॥
झालेसिद्धमराया त्यागुनियांप्राणगेहमित्रधनां ॥

दोहरा ३३

राजभोगसुखकृष्णजू करीयतइनकेकाज ॥
लरतजीवधनछांडके हमनहिचाहतराज ॥

ओवी ३३

ज्याकारणेंभोगबहुत ॥ आपणहोतोंजीइच्छित ॥
प्राणधनटाकूनिसमस्त ॥ युद्धाआलेसर्वही ॥

अभंग ३३

राज्यभोगूंसुखेंआह्मीं ॥ कायदिसतेंदुर्नामीं ॥
तूंतंवकायनेणेस्वामी ॥ जेंप्रार्थीवेंहळुहळु ॥ १ ॥
अपेक्षितोंज्यानिमित्त ॥ तेंतंववावजालेंसत्य ॥
पदरींमापहेंअसत्य ॥ आजघालीरोकडें ॥ २ ॥
सोडोनितेप्राणधना ॥ आणिसंसारींवासना ॥
आणिकल्पनाकामना ॥ मेलीकायममतेची ॥ ३ ॥
उभेयुद्धांतराहिले ॥ निःसंदेहीवीरभले ॥
यांतसुखचालुनिआलें ॥ तुकाह्मणेकोणतें ॥ ४ ॥

श्लोक ३४

आचार्याःपितरःपुत्रास्तथैवचपितामहाः ॥
मातुलाःश्वशुराःपौत्राःस्यालाःसंबंधिनस्तथा ॥

समश्लोकी ३४

गुरुद्रोणादिभीष्मादि हेआजेचुलतेसुत ॥
मामेश्वशुरनातूहे मेहुणेसोयिरेतसे ॥

आर्या ३४

आचार्यआणिमातुल पौत्रपितामहहिपुत्रहीपितर ॥
शालकआणिश्वशुरहि संबंधीइष्टमित्रअणिइतर ॥

दोहरा ३४

आचार्यपुनिपितामह पुत्रपौत्रहीदेख ॥
नातीमातुलससुरऔर सालेहीसबरेख ॥

ओवी ३४

पितृपुत्रपक्षीचे ॥ वडीलभीष्मआमुचे ॥
द्रोणगुरूबोलिजेवाचे ॥ मामेमेहुणेअवघेची ॥

अभंग ३४

गुरुपाहेश्रेष्ठमातें ॥ द्रोणनामेंजोआमुतें ॥
तैसेंभीष्माचेंहीनातें ॥ कायआजीबुडालें ॥ १ ॥
तातबापाचाजोआजा ॥ चुलतेपाहेअधोक्षजा ॥
किर्तीपुत्रमहाराजा ॥ मरोंआजीटेंकले ॥ २ ॥
मायबंधुतोचीमामा ॥ सासऱ्याचीहेप्रतिमा ॥
लेंकपुत्राचेजीआह्मा ॥ अंगेंदीसेमारणें ॥ ३ ॥
स्त्रीचेभाऊहेशालक ॥ तैसेसोयरेआणिक ॥
तुकाह्मणेजीकौतुक ॥ वाटेमजदेखोनी ४ ॥

श्लोक ३५

एतान्नहंतुमिच्छामिघ्नतोऽपिमधुसूदन ॥
अपित्रैलोक्यराज्यस्यहेतोःकिंनुमहीकृते ॥

समश्लोकी ३५

मीयांतेंमारुंइच्छीना हेजरींमजमारिती ॥
त्रैलोक्यराज्यालागींही तेथेंहेभूमितेकिती ॥

आर्या ३५

मारोतमलाअवघे परिमीयांलागिमारिनादेवा ॥
त्रिभुवनराज्यास्तवही पृथ्वीचातेथकायसाकेवा ॥

दोहरा ३५

यहमारेमोकोंजद्यपि हमनहिहनोबिशेख ॥
राजतजोंतिनलोकको कितभूमियहशेख ॥

ओवी ३५

हेमजमारितीजरीं ॥ परीमीयांतेंनमारी ॥
त्रैलोक्यराज्यझालेंजरीं ॥ पृथ्वीचाकोणकेवा ॥

अभंग ३५

मीयांसिहोजनार्दना ॥ सहसामारूंइच्छीना ॥
नसेदुष्टवासना ॥ जन्मपणापासूनी ॥ १ ॥
हेजरीएकवेळें ॥ मजमारितीलबळें ॥
तेंमीनमनींवोळें ॥ ऐसाहेतउदास ॥ २ ॥
स्वर्गलोकमृत्युलोक ॥ पाताळिचेनिवासक ॥
झालोंहीनआह्मीरंक ॥ तेंचसुखआवडे ॥ ३ ॥
तेथेंभूमिहेथोडकी ॥ कितीईचाहोपाडकी ॥

तुकावदेलद्वाडकी ॥ लोकींऐसेंदिसेना ॥ ४ ॥

श्लोक ३६

निहत्यधार्तराष्ट्रान्नःकाप्रीतिःस्याज्जनार्दन ॥
पापमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥

समश्लोकी ३६

मारूनिधार्तराष्ट्रांसी सिद्धीकायजनार्दना ॥
आह्मांपापचिलागेहें आततायिहिमारितां ॥

आर्या ३६

याधार्तराष्ट्रघातें होइलकैसाजनार्दनातोष ॥
असतांहिआततायी वधितांयांतेंघडेलमजदोष ॥

दोहरा ३६

संततिहन्योधृतराष्ट्रके नहिसुखरहेमुरार ॥
पापहुहैइनकेहने जदपिलेंहथियार ॥

ओवी ३६

धृतराष्ट्रपुत्रमारुनी ॥ सुखनवाटेमाझेमनीं ॥
शस्त्रेंमारितांपापजाउनी ॥ हेंकेवींघडेश्रीहरी ॥

अभंग ३६

वधोनिहेधार्तराष्ट्र ॥ रायाधृतराष्ट्राचेपुत्र ॥
जनार्दनासिद्धिसूत्र ॥ कायदीसेमीनेणें ॥ १ ॥
आह्मालागुनीपाहतां ॥ पापवांटाचीआईता ॥
भलानेमिलाअनंता ॥ लोकामाजीनियजो ॥ २ ॥
आततांईहीकरून ॥ आलोंमारुनिस्वजन ॥
तुकावदेलभजन ॥ कोण्यातोंडेंअयकुंभी ॥ ३ ॥

श्लोक ३७

तस्मान्नार्हावयंहंतुंधार्त्तराष्ट्रान्सबांधवान्॥
स्वजनंहिकथंहत्वासुखिनःस्याममाधव॥

समश्लोकी ३७

यालागींयांसमाराया आह्मीयोग्यनहोंकधीं॥
होऊंस्वजनहत्येनें सुखीहीकेविंमाधवा॥

आर्या ३७

यास्तवनवधावेम्यां निजबंधूधार्त्तराष्ट्रहेआप्त॥
निजजनघातेंकैसें होइलसुखमाधवामलाप्राप्त॥

दोहरा ३७

तातेंयहहनियेनहि भयोसहितनिरधार॥
कृष्णस्वजनकोंमारिकें सुखलहेकैसेभाय॥

ओवी ३७

ह्मणोनियांनारायणा॥ नमारींबंधूंतेंजाणा॥
यांचेआपणवधूंप्राणा॥ सुखकैचेंमजमाधवा॥

अभंग ३७

यालागींजगत्पती॥ यांसीमारावयाचित्तीं॥
वाढविलीउपपत्ती॥ तेउगीचसुनाट॥ १॥
आह्मीपांडवलोकींमान्य॥ कर्मनाचरोंअमान्य॥
योग्यनहोंहेंपैशुन्य॥ अंगींआंतलोंध्यावया॥ २॥
होउंस्वजनहत्येनें॥ सुखीमाधवाकैसेने॥
तुकाह्मणेश्रीकृपेनें॥ उणेंआह्माकायजी॥ ३॥

श्लोक ३८

यद्यप्येतेनपश्यंतिलोभोपहतचेतसः॥

कुलक्षयकृतंदोषंमित्रद्रोहेचपातकं॥

समश्लोकी ३८

तेहेंनपाहतिजरीं लोभेंकरुनिमूढधी ॥
कुलहत्येंतजोदोष मित्रद्रोहांतपापजें ॥

आर्या ३८

जरिहेंलोभावेशें पाहीनातोस्वकीयजनघातें ॥
मित्रद्रोहाघातें तैसेंदुस्तरकुलक्षयाघातें ॥

दोहरा ३८

येयाकोंदेखतनही लोभभुलावनमाय ॥
कुलछयकिन्हेदोखजो जानतहमजदुराय ॥

ओवी ३८

जयावंशींकुळक्षयझाला ॥ तयाचाकुळाचारबुडाला ॥
हाविचारत्यांहींसोडिला ॥ मित्रद्रोहेंचपातक ॥

अभंग ३८

तेहेजरींनपाहती ॥ सारासारन्यायनीती ॥
दृष्टीअंधलोभेंहोती ॥ वशवर्त्तीकामाच्या ॥ १ ॥
आशालागलीद्रव्याची ॥ अथवापुत्रसंततीची ॥
तेथेंसहजविवेकाची ॥ मानमोडहोतसे ॥ २ ॥
कुळहत्येंतजोदोष ॥ मित्रद्रोहाचाविशेष ॥
तुकाह्मणेहोहेंविष ॥ दुष्टघालीहोअन्नांत ॥ ३ ॥

श्लोक ३९

कथंनज्ञेयमस्माभिःपापादस्मान्निवर्तितुम् ॥
कुलक्षयकृतंदोषंप्रपश्यद्भिर्जनार्दन ॥

समश्लोकी ३९

पापापासूनियांआह्मी कैसेंनपरतोंहरी ॥
कुलहत्येंतजोदोष देखतांहीजनार्दना ॥

आर्या ३९

परिम्यांदेवाकैसें पापापासोनियांनपरतावें ॥
स्वकुलक्षयदोषेंजें कैसेंम्यांसत्पथींनवर्त्तावें ॥

दोहरा ३९

जानबुझायखपापकों क्यौंकरकीन्होजाय ॥
कुलछयकिन्हेदोखहै देखतहमजदुराय ॥

ओवी ३९

पापापासावपरतिजे ॥ ऐसेंआह्मीकायनेणिजे ॥
कुलक्षयकरितांदोषआणिजे ॥ ऐसेंआहेकेशवा ॥

अभंग ३९

ज्याच्याभेणेंसाधकनरीं ॥ लंघनेंसाधनेंडोंगरीं ॥
जातेंपाहाताकंसारी ॥ तूंहातींचासूटसी ॥ १ ॥
तयापातकापासोनी ॥ सुटोंआह्मीकैसेनी ॥
नियकर्मआचरोनी ॥ वंद्यहोऊतोंकैसें ॥ २ ॥
जनार्दनाविषखातां ॥ कैंचेंअमरत्वआतां ॥
जाणतव्याघ्रजाळींजातां ॥ आतांभलाकैसेनी ॥ ३ ॥
तैसेकुळहत्येमाजी ॥ दोषेंपुण्यलोपेभाजी ॥
तुकाकैसेंविनवाजी ॥ हेंदेखतांप्रत्यक्ष ॥ ४ ॥

श्लोक ४०

कुलक्षयेप्रणश्यंतिकुलधर्माःसनातनाः ॥
धर्मेनष्टेकुलंकृत्स्नमधर्मोऽभिभवत्युत ॥

समश्लोकी ४०

कुलक्षयेंचिबुडती कुलधर्मपरंपरा ॥
धर्मनाशेंसर्वकुळ अधर्मावश्यहोतसे ॥

आर्या ४०

बुडतीकुलक्षयानें कुळिचेप्राचीनधर्महेसारे ॥
धर्माच्यानाशानें नशिसेवंशींअधर्मकेसारे ॥

दोहरा ४०

कुलछयकिन्हेंकुलधरम जातसबबिनसाय ॥
धर्मनाशकुलकोंजबे होतअधरमसुभाय ॥

ओवी ४०

ज्यावंशींकुळक्षयझाला ॥ त्याचाकुळधर्मबुडाला ॥
धर्मगेलियावरीकुळा ॥ पापअवश्यहोतसे ॥

अभंग ४०

कुलक्षयेंचबुडती ॥ सत्यजाणतांश्रीपती ॥
मगत्यावृद्धिहोती ॥ अधर्माच्याअनंता ॥ १ ॥
कुळधर्मपरंपरा ॥ केलाविधीनेंसंसारा ॥
त्याचासहजमातेरा ॥ हातेंआमुच्याहोतसे ॥ २ ॥
धर्मनाशेंसर्वकुळ ॥ वश्यअधर्मासकळ ॥
देखतअन्यायाचेंफळ ॥ लांचिवन्यायहोतसे ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेपार्थशब्दीं ॥ देवालासलीसमाधी ॥
तणेंवचनेंहीकधीं ॥ पैंगानव्हतीऐकिलीं ॥ ४ ॥

श्लोक ४१

अधर्माभिभवात्कृष्णप्रदुष्यंतिकुलस्त्रियः ॥
स्त्रीषुदुष्टासुवार्ष्णेयजायतेवर्णसंकरः ॥

समश्लोकी ४१

अधर्माच्याबळेंकृष्णा दुष्टाहोतीकुलस्त्रिया ॥
त्यांच्यादोषेंदग्मिनाथा होतसेवर्णसंकर ॥

आर्या ४१

शिरुनीअधर्मकृष्णा वंशीच्यादूषितस्त्रियाकरितो ॥
वनितादूषितहोतां होतोउत्पन्नवर्णसंकरतो ॥

दोहरा ४१

कृष्णाअधर्महीबढे दुष्टहोयकुलनार ॥
हुवेबरनसंकरतबे स्त्रियांदोखनिरधार॥

ओवी४१

कृष्णाअधर्मझालियावरी ॥ दुष्टहोतीकुळाच्यानारी ॥
अधर्मचाललियाचरी ॥ वर्णसंकरहोतसे ॥

अभंग ४१

देवानबोलेचिकांहीं ॥ तेणेंभ्यालालोहृदयीं ॥
कायमहाराजाठायीं ॥ विचारजोयेईल ॥ १ ॥
आह्मीजरीनबोलावें ॥ तरीवहावतोंभवें ॥
कोण्हीनकाढोस्वभावें ॥ आह्माटाहोफोडणें ॥ २ ॥
मगविनवीफाल्गुन ॥ अधर्माच्याबळेंजाण ॥
दुष्टकुलस्त्रियापूर्ण ॥ होतीयाचाअनुभव ॥ ३ ॥
त्याचादोषयादवराजा ॥ होतीवर्णसंकरप्रजा ॥
तुकाह्मणेबीजा ॥ पासूनीतेंअंकुर ॥ ४ ॥

श्लोक ४२

संकरोनरकायैव कुलघ्नानांकुलस्यच ॥
पतंतिपितरोह्येषांलुप्तपिंडोदकक्रियाः ॥

समश्लोकी ४२

संकरेंहोतिनरक कुलघ्नांच्याकुळासही ॥
पिंडोदकक्रियालोपें च्यवतीसर्वपूर्वज ॥

आर्या ४२

होतोकुलघ्नपुरुषां नरकप्रदशीघ्रवंशसंकरकीं ॥
मगपिंडोदकलोपें पडतीपितृगणसमस्तहीनरकीं ॥

दोहरा ४२

नरकपडेसंकरभये कुलघातयहहोय॥
पतितहोततिनकेपितर पिंडदेनहिकोय ॥

ओवी ४२

वर्णसंकरझालियावरी ॥ कुळबुडेपैंअघोरीं ॥
पिंडोदकक्रियाअवधारी ॥ नाहींकरावयाशीं ॥

अभंग ४२

त्यासंकरेंनरक ॥ प्रकारेंअनेक ॥
होतीहाविवेक ॥ सर्वांठावा ॥ १ ॥
कुळघ्नांच्याकुळा ॥ लागेदोषज्वाळा ॥
मगतोउन्हाळा ॥ खडखडीत ॥२ ॥
पिंडोदकक्रिया ॥ लोपेंदेवराया ॥
बोरुबरीवाया ॥ जायजैसी ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेसर्व ॥ पूर्वजांसीच्यव ॥
जळींभंगेनाव ॥ कोणतारी ॥ ४

श्लोक ४३

दोषैरेतैःकुलघ्नानांवर्णसंकरकारकैः॥
उत्साद्यंतेजातिधर्माःकुलधर्माश्वशाश्वताः॥

समश्लोकी ४३

यादोषींत्याकुलघ्नांचा वर्णसंकरहेतुजे ॥
बुडतीजातिचेधर्म कुलधर्महिशाश्वत ॥

आर्या ४३

यावरिवंशघ्नांची फारकरीतीअचाटदुष्कम ॥
होतांतेचिकरीती मुळिंचेउत्सन्नजातिकुळधर्म ॥

दोहरा ४३

कुलहिबरनसंकरभयो डारतदोखबढाय ॥
जातिधर्मकुलधर्मते दोउदेतनसाय ॥

ओवी ४३

ह्मणोनिकुलघ्नांचेदोषथोर ॥ तेणेंहोयवर्णसंकर ॥
बुडेकुळधर्मआचार ॥ जातिधर्मतेही ॥

अभंग ४३

त्यादोषेंत्यांमगकुलघ्नांचेखग ॥ उडवितांअंगटिकोंनेदी ॥ १ ॥
सर्वसंकरसेअनंताहोतसे ॥ माजीकांनदीसेसार्थकजी ॥ २ ॥
बुडेजातिधर्मकुळवर्णआश्रम ॥ नुरेजेथेंनामआचाराचें ॥ ३ ॥
कुळधर्मखरेसांगोंमीकितीरे ॥ तुकाह्मणेसारेखरेबुडती ॥ ४ ॥

श्लोक ४४

उत्सन्नकुलधर्माणांमनुष्याणांजनार्दन ॥
नरकेनियतंवासोभवतीत्यनुशुश्रुम ॥

समश्लोकी ४४

गेलेज्यांचेवंशधर्म मनुष्यांचेजनार्दना ॥
नरकींनिश्चयेंवास तयाआइकतोंअसें ॥

आर्या ४४

ज्यामनुजाचावंशीं यापरिउच्छिन्नधर्मतेअसती ॥
ऐकियलेंऐसेंकीं त्यालानरकामधेंसदावसती ॥

दोहरा ४४

कुलधर्मकेनाससें निःसंदेहहोय ॥
सदानरकमेंतेरहे कहताजूसबकोय ॥

ओवी ४४

अधर्मझालियावरी ॥ नरकींवासअघोरीं ॥
हेंआयकेंश्रीहरी ॥ स्वामीजनार्दना ॥

अभंग ४४

गेलेज्याचेधर्म ॥ अधर्महिशेष ॥
कायत्याविशेष ॥ धर्मसांगूं ॥ १ ॥
मनुष्याचेंहीत ॥ जनार्दनास्थित ॥
होतेंविष्कळीत ॥ पापयोगें ॥ २ ॥
नरकींनिश्चय ॥ वासत्याचाहोय ॥
उद्धारनजाय ॥ जयापासीं ॥ ३ ॥
तयागतिऐसी ॥ ऐकतोमवासी ॥
नकोदशातैसी ॥ तुकाह्मणे ॥ ४ ॥

श्लोक ४५

अहोबतमहत्पापंकर्त्तुंव्यवसितावयम् ॥
यद्राज्यसुखलोभेनहंतुंस्वजनमुद्यताः ॥

समश्लोकी ४५

महापापीकटकटा आह्मीनिश्चयमांडिला ॥
कींराज्यलोभेंस्वजनां मारायालाप्रवर्तलों ॥

आर्या ४५

आश्चर्यहेंचिआतां आह्मीकरणारपापसिंधूतें ॥
राज्यसुखाचेलोभें मारायासिद्धसर्वबंधूतें ॥

दोहरा ४५

बडेपापकेकरनको निश्चयकियोबिचार ॥
चित्तमेअन्यराज्यको हनतकुटुंबनिरधार ॥

ओवी ४५

हेंतंवआश्चर्यथोर ॥ राज्यलोभेंदोषकर ॥
स्वजनमारूनिसुखफार ॥ इच्छितोंजीश्रीकृष्णा ॥

अभंग ४५

महापापीपुरेआचरणखरें ॥ त्रिभुवनविसरेजयालागीं ॥ १ ॥
कटकटावोखटीबुद्धिहेनकटी॥आह्मीनिश्चयपाठीजीच्याबैसों॥२ ॥
कींयाराज्यलोभाटाळूंपुण्यस्तंभा ॥ स्वजनवधारंभाप्रवर्तलों ॥ ३॥
तुकाह्मणेक्रोधआलियाशिरच्छेद ॥ कीजेपरीवेळनकोऐसी ॥ ४ ॥

श्लोक ४६

यदिमामप्रतीकारमशस्त्रंशस्त्रपाणयः॥
धार्त्तराष्ट्रारणेहन्युस्तन्मेक्षेमतरंभवेत्॥

समश्लोकी ४६

जरींनिःशस्त्रउगला त्यामातेंशस्त्रहस्तहे ॥
मारितीयारणींसर्व माझेंकल्याणत्यामधें ॥

आर्या ४६

मीप्रतिकारकराया यांवरिनधरीनशस्त्रहानेम॥
हेधार्त्तराष्ट्रमातें वधितांशस्त्रेंदिसेमहाक्षेम ॥

दोहरा ४६

करमेंलेहथियारमों योआवेमासमहाय ॥
मोनहनोसज्जजु मानलियेंसुखभाय ॥

ओवी ४६

जरीनिःशस्त्रमीउगला ॥ रणींमारोकोणीमला ॥
मीनमारींधार्त्तराष्ट्रांला ॥ होकामजहेंक्षेम ॥

अभंग ४६

जरीमीनिःशस्त्रउगामाझेंगात्र ॥ फाडितीहेअस्त्रघालूनीया ॥ १ ॥
अवघेबरवाळेंछेदोमाझेगळे ॥ परीमीनांतळेविकल्पासी ॥ २ ॥
कल्याणहेंमजमाझेंदीसेआज ॥ तुकाह्मणेकाजहेंचीबोले ॥ ३ ॥

श्लोक ४७

संजयउवाच ॥

एवमुक्त्वाऽर्जुनःसंख्येरथोपस्थउपाविशत् ॥
विसृज्यसशरंचापंशोकसंविग्नमानसः ॥

समश्लोकी ४७

बोलोनिअर्जुनअसा रथींतोबैसलाउगा ॥
बाणेसींधनुटाकूनी शोकेंविव्हळमानस ॥

आर्या ४७

बोलुनिऐसेंयुद्धीं टाकुनितत्काळपार्थशरचाप ॥
बैसेउगलास्वरथीं पावुनिचित्तांतशोकसंताप ॥

दोहरा ४७

ऐसेकहेअर्जुनतबें बिगडगयोरथमांही ॥
करतेडारोधनुखशर शोकबढ्योमनमांही ॥

ओवी ४७

संजयह्मणेराया ॥ ऐसेंअर्जुनबोलोनियां ॥
धनुष्यबाणटाकूनियां ॥ दुःखेंबैसलाअसे ॥

अभंग ४७

कुरुपतीलागींसंजयप्रसंगीं ॥ वदेकींअवघीवार्त्ताऐसी ॥ १ ॥
बोलोनीसाकल्यपार्थिवावैकल्य ॥ द्यावयाकैवल्यवांछीशांति॥२॥
बाणेसीकमानह्यातींचीसोडून ॥ उगातोआपणस्वस्थबैसे ॥ ३ ॥
शोकेंजाजावलाविव्हळचित्ताला ॥ मोहेंकवळीलातुकाह्मणे ॥४॥

इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांश्रीकृष्णार्जुनसंवादे अर्जुनविषादयोगोनामप्रथमोऽध्यायः॥ १ ॥

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायप्रथमावरी ॥
श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं ॥
इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांप्रथमोध्यायः ॥ १ ॥

द्वितीयाध्यायप्रारंभः॥

वामन

आत्मानमारीनमरे याचाकांव्यर्थशोकहा ॥
हेंयेथेंकृष्णबोलेल तेंचिसांगेलसंजय ॥

श्लोक १

संजयउवाच

तंतथाकृपयाविष्टमश्रुपूर्णाकुलेक्षणम्॥
विषीदंतमिदंवाक्यमुवाचमधुसूदनः॥

समश्लोकी १

कृपाविष्टतसापार्थ आर्शीनेत्रांतदाटलीं ॥
बोलेविषादयुक्तातें त्यातेंहेंमधुसूदन ॥

आर्या १

संजयह्मणेकिरीटी साश्रुसखेदहिबहूकृपावंत॥
होतांमधुसूदनतो बोलेवचनेंतयासिभगवंत ॥

दोहरा १

लेउसासअसुवाभरें अर्जुनकरुणाभाय ॥
बहुबिखादसोंजुगतलखी बोलेश्रीजदुराय ॥

ओवी १

संजयह्मणेधृतराष्ट्रातें ॥ अर्जुनवेष्टिलामोहेंबहुतें ॥
अश्रुपातआलेनेत्रांतें ॥ देखोनिबोलिलाश्रीकृष्ण ॥

अभंग १

श्रीगुरुव्यासाचाशिष्यासद्विथेचा ॥ धृतराष्ट्रखेदाचातोषदानी ॥१॥
बोलेरायादेवउघडअपूर्व ॥ तरींहेंवैभवभोक्ताहोसी ॥ २ ॥

कृपेनेंव्यापीलासांडितअश्रुला ॥ येथेंपार्थभ्यालाविषादानें ॥ ३ ॥
मगमधुरिपूशांतवीअमूपू ॥ शांतव्हावेंवपूतुकाह्मणे ॥ ४ ॥

श्लोक २

श्रीभगवानुवाच ॥

कुतस्त्वाकश्मलमिदंविषमेसमुपस्थितम् ॥
अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्त्तिकरमर्जुन ॥

समश्लोकी २

कैंचेंकश्मलहेंतूज उदेलेंविषमांतया ॥
ज्याणेंअकीर्त्तिनरक तुजयोग्यनअर्जुना ॥

आर्या २

ऐशाविषमावसरीं आर्यपथस्वर्गकीर्त्तिलोटून ॥
पार्थानीचाश्रितहें आलेंकश्मलतुलाचकोठून ॥

दोहरा २

अर्जुनयोसंग्राममें कितदुखपायोमीत ॥
कीरतऔरस्वर्गहीहरे कायजोभयभीत ॥

ओवी २

अर्जुनाकश्मलकोठूनी ॥ उदेलेंविषमकाळींमनीं ॥
हेंस्वर्गातेंनासोनी ॥ अपकीर्त्तितेंदेईल ॥

अभंग २

बोलेभगवानयोग्याजोनिधान ॥ कसेंकश्मलपणतुजआलें ॥ १ ॥
उदेलेंविषमींनलागेसत्कर्मीं ॥ जेणेंराहावेंधार्मीअकीर्तीच्या ॥ २ ॥
जोडीनरकासीहेदिसेआह्मासी ॥ त्यागीबुद्धिऐसीतुकाह्मणे ॥ ३ ॥

श्लोक ३

क्लैब्यंमास्मगमःपार्थनैतत्त्वय्युपपद्यते ॥

क्षुद्रंहृदयदौर्बल्यंत्यक्त्वोत्तिष्ठपरंतप ॥

समश्लोकी ३

पार्थाषंढनकोहोऊं तुजयोग्यचिहेंनव्हे ॥
ऊठटाकूनियांतुच्छ लंडीपणपरंतपा ॥

आर्या ३

उचितक्लीबत्वनव्हे निजशौर्याचीनकोकरूंतूट ॥
क्षुद्रमनींदौर्बल्या त्यजुनीपार्थापरंतपाऊठ ॥

दोहरा ३

नपुंसकतातूंझिनकरें यहतोकोनहिजोग ॥
छांडकटारीह्रदयकी देशत्रुनकोंरोग ॥

ओवी ३

नपुंसकपणनधरीमनीं ॥ तुजयोग्यनव्हेजाणोनी ॥
क्षुद्रटाकीह्रदयींहुनी ॥ ऊठत्वरितयुद्धासी ॥

अभंग ३

पार्थाषंढहोणेंनकोलाजिर्वाणें ॥ तुजपूर्णपणेंबाधकजें ॥ १ ॥
द्वाडहेकल्पनातूजहेसाजेना ॥ तुछत्यागीरणालागींऊठ ॥ २ ॥
लंडीपणपरंतपाहेंत्यागीपां ॥ मार्गधरीसोपावडीलांचा ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेदेवोबोलतांसद्भावो ॥ वदेमहाबाहोपुढेंऐका ॥ ४ ॥

श्लोक ४

अर्जुनउवाच

कथंभीष्ममहंसंख्येद्रोणंचमधुसूदन ॥
इषुभिःप्रतियोत्स्यामिपूजार्हावरिसूदन ॥

समश्लोकी ४

भीष्मासीमीकसाभांडूं द्रोणासीमधुसूदना ॥

ज्यांपूज्यांसीबोलवेना बाणींह्मणोंतयांकसा ॥

आर्या ४

पार्थह्मणेम्याज्यांच्या सन्निधवंदोनिहस्तजोडावे ॥
त्याभीष्मद्रोणांवरि कैसेबाणप्रचंडसोडावे ॥

दोहरा ४

हरजूयासंग्राममों भीखमऔरद्रौन ॥
पूजोंकूंशरसोहनों मोसोंकहियेतोन ॥

ओवी ४

पार्थह्मणेमधुसूदना ॥ भीष्मद्रोणांकडेवडीलपणा ॥
पूजावयायोग्यजाणा ॥ बाणींकेवींमारूंतयां ॥

अभंग ४

कैसाभीष्मद्रोणाभांडोंजगजीवना ॥ ज्यांसीबोलवेनाविपरीत॥१॥
त्यांसीबाणवरीवर्षोंनिसमरीं ॥ पाडोंधरेवरीघडेकैसें ॥ २ ॥
तुकाह्मणेमायाजीवींझोंबलीया ॥ विसरलाक्रियाकौरवांच्या ॥३॥

श्लोक ५

गुरूनहत्वाहिमहानुभावाञ्छ्रेयोभोक्तुंभैक्ष्यमपीहलोके ॥
हत्वार्थकामांस्तुगुरूनिहैवभुंजीयभोगान्रुधिरप्रदिग्धान्॥

समश्लोकी ५

नमारितांयावडिलांगुरूंतें भिक्षाखाणेंवाटतेंश्रेयमातें ॥
धनार्थिहेसारुनियाचलोकीं भोगूंरक्तेंभोगमाखूनियांकीं ॥

आर्या ५

सुमहानुभावगुरुशीं नवधुनिउदरार्थभैक्ष्यमागावें ॥
नस्वार्थकामगुरूंच्या हननेंरुधिराक्तराज्यभोगावें॥

दोहरा ५

भीखमांगिबरखाइकें गुरुहनिवोअनीत ॥
गुरुहीमारिभोगहिकरे भरवोसुलोहूरीत ॥

ओवी ५

गुरुवधोनिराज्यकरणें ॥ त्याहूनवरेंभिक्षामागणें ॥
वडीलवधोनिभोगभोगणें ॥ तेरुधिराक्तभोगजाणपां ॥

अभंग ५

नमारींगायावडिलांगुरूतें ॥ भिक्षाखाणेंमातेंश्रेयवाटे ॥ १ ॥
द्रव्यलाभेंघातकरावायालोकीं ॥ जेणेंसर्वांमुखींनिंद्यव्हावें ॥२॥
यांच्यारक्तेंभोगमाखुनीभोगावे ॥ भक्षीमांसासवेंमद्यजैसें ॥ ३ ॥
नकोरेदयाळाघालूंयाअकर्मी ॥ सुखीतुझेनामींतुकाह्मणे ॥ ४ ॥

श्लोक ६

नचैतद्विद्मःकतरन्नोगरीयोयद्वाजयेमयदिवानोजयेयुः ॥
यानेवहत्वानजिजीविषामस्तेवस्थिताःप्रमुखेधार्त्तराष्ट्राः ॥

समश्लोकी ६

आह्मींजिकोंबरवेंहेंचिआह्मां किंवाजाऊंमेलियामोक्षधामा ॥
दोन्हींनेणोंयांसमारूतथापी वांचूंआह्मीहेंनइच्छूंचपापी ॥

आर्या ६

जयकींअपजयबरवा झालाआह्मासिहाचिसंदेह ॥
तेधार्त्तराष्ट्रठेले त्यागावात्यांचियावधेंदेह ॥

दोहरा ६

यहजूहमनहिजानहि हारिभलेकीजीत ॥
जनाहिमारिहमनहि येतेठाढेहैमीत ॥

ओवी ६

अधिकउणेंहोईलकोणा ॥ जयोत्यांकींआपणा ॥
कौरवमारूनियांजाणा ॥ कायजीवित्वआमुचें ॥

अभंग ६

आह्मीजिंकूंनरेंतेचआह्मादेवा ॥ किंवामेल्याजीवामोक्षपद ॥ १ ॥
दोन्हीमार्गत्यागेंजरींमारूंयांसी ॥ तथापीप्राणासीचिरंजीव ॥ २ ॥
वांचोंबहूकाळवंशवृद्धिकरूं ॥ नइच्छूंवेव्हारूतुकाह्मणे ॥ ३ ॥

श्लोक ७

कार्पण्यदोषोपहतस्वभावःपृच्छामित्वांधर्मसंमूढचेताः॥य
च्छ्रेयःस्यान्निश्चितंब्रूहितन्मेशिष्यस्तेहंशाधिमांत्वांप्रपन्नं॥

समश्लोकी ७

याधर्माच्यासंकटींदीनझालों तूतेंकृष्णाशरणप्रायआलों ॥
जेंकल्याणस्वामिनेंतेंवदावें याशिष्यातेंशासनेंवागवावें ॥

आर्या ७

कार्पण्यदोषहतमी शरणागतशिष्यधर्मसंमूढ ॥
पुसतोंश्रेयसुनिश्चित शिक्षावेंमजअसेलजेंगूढ ॥

दोहरा ७

धर्ममाझमोमूढहों पूछतकृपासुभाय ॥
दीनातिहारेशरणहों दीनेजुगतबताय॥

ओवी ७

मजदेहींअसेभ्रम ॥ ह्मणोनितुह्मांपुसेधर्म ॥
मजमूर्खाचाअसंभ्रम ॥ श्रेयतेंमजसांगिजे ॥

अभंग ७

याधर्माच्याभ्रमेंबुद्धिमूढझालों ॥ तुजशरणआलोंजगदीशा ॥ १ ॥

श्रीरंगाकल्याणज्यामाजीअसेल ॥ तोचिवदेबोलआदराचा ॥ २ ॥
स्वामीसद्गुरुहोशिष्यामीतुमचा ॥ धारकशिक्षेचातुकाह्मणे ॥ ३ ॥

श्लोक ८

नहिप्रपश्यामिममापनुद्याद्यच्छोकमुच्छोषणमिंद्रियाणां॥
अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धंराज्यंसुराणामपिचाधिपत्यम्॥

समश्लोकी ८

नतेंदिसेजेंममशोकनाशी जोशोकहाशोषकइंद्रियांसी ॥
समृद्धराज्यत्रिदशेंद्रलक्ष्मी पावेनयेथेंनतरींसुखीमी ॥

आर्या ८

नदिसेशोकहरीतें शोषेजोइंद्रियेंमहाप्राज्य ॥
जरिहीपदइंद्राचें मिळेलअसपत्नभूमिचेंराज्य ॥

दोहरा ८

भूमिलोकसुरलोकको लहोअकंटकराज ॥
इंद्रियसोखयत्ताहियको जायनसोकसमाज ॥

ओवी ८

नदिसेऐसेंजेंशोकनाशी ॥ शोकतोशोषकइंद्रियांसी ॥
पावलियात्रिदशेंद्रलक्ष्मीसी ॥ तरींसुखनपवेमी ॥

अभंग ८

नतेंदिसेकांहींममशोकनाशक ॥ जोशोकशोषकइंद्रियांसी ॥ १ ॥
समृद्धिराज्याचीत्रिदशेंद्रलक्ष्मी ॥ पावेनतरींमीसुखीनव्हे ॥ २ ॥
तुकादासविनवीअगापुरुषोत्तमा ॥ बोलतोंतेंक्षमाअपराध ॥ ३ ॥

श्लोक ९

संजयउवाच

एवमुक्त्वाहृषीकेशंगुडाकेशःपरंतप॥

नयोत्स्यइतिगोविंदमुक्तातूष्णींबभूवह॥

समश्लोकी ९

परंतपगुडाकेश ऱ्हषीकेशासिबोलिला ॥
नकरींयुद्धगोविंदा ह्मणोनीराहिलाउगा ॥

आर्या ९

यापरिवदतांवदतां वरिलेंमौनेंतदागुडाकेशा ॥
नकरींगोविंदामी युद्धअसेंबोलुनीऱ्हषीकेशा ॥

दोहरा ९

एसेंकहीश्रीकृष्णसों अर्जुनताहीबार ॥
जुद्धनहोहरजुकरो यहकीन्होनिरधार ॥

ओवी ९

संजयह्मणेधृतराष्ट्रासी ॥ ऐसेंअर्जुनबोलिलाश्रीकृष्णासी ॥
युद्धनकरींमीतयांसी ॥ ह्मणूनिउगाचराहिला ॥

अभंग ९

संजयह्मणेरायाऱ्हषीकेशाप्रती ॥ केलीहेविनंतीगुडाकेशें ॥ १ ॥
शेवटींवचनबोलेहेंचिपार्थ ॥ युद्धआत्मस्वार्थनकरींमी ॥ २ ॥
गोंविदाचेंपदींठेविलामस्तक ॥ जन्माचेंसार्थकतुकाह्मणे ॥ ३ ॥

श्लोक १०

तमुवाचऱ्हषीकेशःप्रहसन्निवभारत॥
सेनयोरुभयोर्मध्येविषीदंतमिदंवचः॥

समश्लोकी १०

त्यातेंबोलेऱ्हषीकेश करूनीमुखहांसतें ॥
विषादयुक्ताप्रतिहें बोलेसैन्यद्वयामधें ॥

आर्या १०

दोन्हीसेनेमध्यें यापरिसविषाददेखुनीपार्थ ॥
बोलेहास्यकरूनी मधुसूदनजीप्रगल्भरूपार्थ ॥

दोहरा १०

दोऊंसेनाकेमाझमो अर्जुनकियोविखाद ॥
कृपावंतहोकृष्णजू कीन्होबचनप्रसाद ॥

ओवी १०

हांसोनियांदेव ॥ अर्जुनासांगेभाव ॥
विषादसांडायाहाव ॥ उपदेशकरी ॥

अभंग १०

त्यातेंहृषीकेशहांसोनीबोलिला ॥ विस्मयदाटलाअभ्यंतरीं ॥ १ ॥
विषादजाणोनीकळवळिलाहरी ॥ बोलेंचीउद्धरीसंशयातें ॥ २ ॥
सैन्यद्वयामाजीसंवादतीदोघे ॥ तुकाह्मणेजगातारावया ॥ ३ ॥

श्लोक ११

श्रीभगवानुवाच

अशोच्यानन्वशोचस्त्वंप्रज्ञावादांश्चभाषसे ॥
गतासूनगतासूंश्चनानुशोचंतिपंडिताः ॥

समश्लोकी ११

अयोग्यशोककरिशी आणिपांडित्यबोलसी ॥
शोकमेल्यांजित्यांचाही नकरीतीचपंडित ॥

आर्या ११

करुनीअशोच्यविषयीं शोकातेंवदसिसुज्ञवादातें ॥
अगतासुगतासूतें करितीपंडितकदानखेदातें ॥

दोहरा ११

सोचअसोचक्योंकरत कहतग्यानकीबात ॥
सोचनपंडितकरतहैं जीवनउपजनजात ॥

ओवी ११

अशोच्यातेंशोचणें ॥ जाणिवचेंबहुबोलणें ॥
गेलियामेलियाचेंदुःखकरणें ॥ नकरितीचपंडित ॥

अभंग ११

मेघगंभीररवेंबोलेरमानाथ ॥ अयोग्यहापंथशोकदीसे ॥ १ ॥
आह्मीजेंबोलावेंतेंतंवराहिलें ॥ पांडित्यनिघालेंतुह्मापून ॥ २ ॥
पांडित्यबोलसीशोकहीकरिसी ॥ परिगानेणसीनिजहित ॥ ३ ॥
मेल्याजीत्यामाजीशोकानेदीचित्त॥तोमान्यपंडीततुकाह्मणे ॥४॥

श्लोक १२

नत्वेवाहंजातुनासंनत्वंनेमेजनाधिपाः॥
नचैवनभविष्यामःसर्वेवयमतःपरम्॥

समश्लोकी १२

कधींहीनवतोंमीतूं हेराजेनघडेअसें ॥
पुढेंनासोंहेंघडेना कींअनादिहिनित्यही ॥

आर्या १२

मीआणितूंहिपार्था सर्वहिहेभूमिपाळसेनाही ॥
नव्हतोंमागेंआली तसेचिपुढेंनसोंअसेंनाहीं ॥

दोहरा १२

हमतुमऔरनृपति इनकोनासनहोय॥
तिनोलोकमेंथिररहे यहसबकोजोय ॥

ओवी १२

मजतूजरायांशी ॥ गणितनाहींजन्ममरणांशी ॥
आणिपुढेंसर्वांशी ॥ असंख्यातजाणपां ॥

अभंग १२

कधींकोणेकाळींनहोतोंजीआह्मी ॥ येथेंकधींतुह्मीनसालकीं ॥१॥
हेराजेह्मासेनाऐसेआप्तवर्ग ॥ नव्हताप्रसंगसमराचा ॥ २ ॥
पुढेंनाशझाल्याकोणीचउरेना ॥ सृष्टीहेरचनाजायक्षया ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेदेवअनादिसांगतो ॥ नित्यचीवर्णितोखळचीहा ॥ ४ ॥

श्लोक १३

देहिनोऽस्मिन्यथादेहेकौमारंयौवनंजरा ॥
तथादेहांतरप्राप्तिर्धीरस्तत्रनमुह्यति ॥

समश्लोकी १३

जीवासीदेहियाजैसें बाल्यतारुण्यवार्धक ॥
तैसीदेहांतरप्राप्ती मोहेनाधीरतेस्थळीं ॥

आर्या १३

कौमारयौवनजरा येतीजातीपृथासुतावीरा ॥
तैसेंदेहांतरही नकरीचित्तांतमोहत्याधीरा ॥

दोहरा १३

बालयुबाऔरवृद्धता यादेहकोंहोय ॥
जैसोदेहअंतरलहे धीरनमोहनहोय ॥

ओवी १३

जीवअसतांदेहीं ॥ बाळतरुणवृद्धहोकांहीं ॥
जीवदेहधारीपाही ॥ सत्वधीरमोहनपावती ॥

अभंग १३

जीवासशरीरींजैसेंबाळपण ॥ सवेंचीतारुण्यअवस्थाहे ॥ १ ॥
पुढेंतैसेंवृद्धगळेदेहशक्ती ॥ पुढेंमृत्युप्राप्तीठेविलीसे ॥ २ ॥
पुन्हायमजाचीपुन्हाजन्मायेणें ॥ हेंघडेरीतीनेंअचूककीं ॥ ३ ॥
तैसीदेहांतरप्राप्तिओळखावी ॥ मोहेनापदवींधैर्येंतूका ॥ ४ ॥

श्लोक १४

मात्रास्पर्शास्तुकौंतेयशीतोष्णसुखदुःखदाः ॥
आगमापायिनोनित्यास्तांस्तितिक्षस्वभारत ॥

समश्लोकी १४

कौंतेयासुखदुःखेंहीं देतीविषयइंद्रियें ॥
यांलाचनाशउत्पत्ती सोसावींहींचभारता ॥

आर्या १४

सुखदुःखशीतउष्ण प्रदमात्रास्पर्शभारतासाहे ॥
अगमापायिअनित्या हेंज्ञानबळेंसदैवतूंपाहे ॥

दोहरा १४

अर्जुनइंद्रियचित्तमिल विखयसुखदुखदेत ॥
शीतउष्णनहिथीररहै सहतोतिनकोहेत ॥

ओवी १४

मात्रातींइंद्रियेंजाण ॥ विषयअसतीत्यांचेंप्राण ॥
देतीसुखदुःखशीतउष्ण ॥ ह्मणोनिअसत्यजाणपां ॥

अभंग १४

ऐकेआतांपार्थासुखदुःखदोन ॥ देतीविषयपानकर्णाजेव्हां ॥ १ ॥
याचिलागींनाशउत्पत्तीसोसावी ॥ भारताऐकावीनीतीमाझी ॥ २ ॥
तुकाह्मणेदेवोएकगूजसांगे ॥ जेणेंसाधुअंगेंपावेखूणा ॥ ३ ॥

श्लोक १५

यंहिनव्यथयंत्येतेपुरुषंपुरुषर्षभ ॥
समदुःखसुखंधीरंसोऽमृतत्वायकल्पते ॥

समश्लोकी १५

व्यथानदेतीपुरुषा ह्रेजयापुरुषर्षभा ॥
समदुःखीसुखींधीर तोमोक्षायोग्यहोतसे ॥

आर्या १५

याविषयांचीपीडा नोहेऐसीअहेजयायुक्ती ॥
तोसमदुःखसुखीही धीरहितोपावतोमहामुक्ती ॥

दोहरा १५

जाकेव्यथानहोयकछु सुखदुखगमेसमान ॥
वेहैविधियुक्तकेंलहे बातवहेपरमान ॥

ओवी १५

सुखदुःखतुल्यमानिती ॥ जेसुखदुःखानधरिती ॥
तेउत्तमपुरुषहोती ॥ तयांमोक्षअसे ॥

अभंग १५

पैंगानदेतीलव्यथा ॥ जयापूरुषासमर्था ॥ १ ॥
समभावनाआरंभा ॥ उत्तमनरींपुरुषर्षभा ॥ २ ॥
दुःखींसुखींएकभावो ॥ तोचमोक्षपुरीरावो ॥ ३ ॥
अणिकसांगणेंतेंकांहीं ॥ तुकावदेउरलेंनाहीं ॥ ४ ॥

श्लोक १६

नासतोविद्यतेभावोनाभावोविद्यतेसतः ॥
उभयोरपिदृष्टोंऽतस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः ॥

समश्लोकी १६

असद्देहनजोनित्य जीवसन्नअनित्यतो ॥
दोहींचेंतत्त्वयादोंत तत्त्वज्ञींब्रह्मदेखिलें ॥

आर्या १६

ऌटिक्यासत्त्यत्वनसे नाहींमिथ्यात्वतेंविसत्याला ॥
ह्यानिर्णयदोहींचा आहेबाविदिततत्त्ववेत्त्यांला ॥

दोहरा १६

जोऐसेबिनसेनहीं जोबिनसेसोनाय ॥
जोइनतत्त्वकोंलखे गनियोग्यानिनबाय ॥

ओवी १६

नाहींतेंनुपजेकांहीं ॥ आहेत्यासिअभावनाहीं ॥
दोन्हींतदोन्हीपणपाही ॥ तत्त्वज्ञानीपाहती ॥

अभंग १६

असद्देहनजोनित्य ॥ जीवसन्नतोअनित्य ॥ १ ॥
दोहींचेंतत्त्वयादोंत ॥ ब्रह्मदेखतत्त्वज्ञानें ॥ २ ॥
तुकाकरितोप्रार्थनर ॥ झणीह्मणालउमजेना ॥ ३ ॥

श्लोक १७

अविनाशितुतद्विद्धियेनसर्वमिदंततम् ॥
विनाशमव्ययस्यास्यनकश्चित्कर्त्तुमर्हति ॥

समश्लोकी १७

अविनाशीतेंचिजाण ज्याणेंहेंव्यापिलेंजग ॥
कोणीयाअव्ययांशाचा नाशहीनकरूंशके ॥

आर्या १७

व्यापीसर्वजगातें पार्थातूंजाणतेंचिअविनाशी ॥

वदतोंहेंचितुलामी कोणअशाअव्ययातयानाशी ॥

दोहरा १७

ज्यासोंयहजगहैभयो अबिनाशीयहजान ॥
ज्याहीबिनासनकोउसके तांहीआत्मामान ॥

ओवी १७

आत्माअविनाशतुवांजाणिजे ॥ सर्वव्यापकअसेसहजे ॥
तयानाशकरूंनशकेदुजे ॥ हेंज्ञानधरूनिशोकनकरी ॥

अभंग १७

नाशारहितजाणातेंची ॥ जगव्यापीसत्तात्याची ॥ १ ॥
वार्त्तातयाचीकोणाला ॥ नसेठाउकीजनाला ॥ २ ॥
त्याचानाशयाजीवानें ॥ नव्हेकोटीहीसाधनें ॥ ३ ॥
मगशोकअविनाशाचा ॥ तुकाह्मणेमिथ्यावाचा ॥ ४ ॥

श्लोक १८

अंतवंतइमेदेहानित्यस्योक्ताःशरीरिणः ॥
अनाशिनोऽप्रमेयस्यतस्माद्युद्ध्यस्वभारत ॥

समश्लोकी १८

देहनश्वरज्याजीवा बोलिलाअंशनित्यतो ॥
अनाशीअप्रमेयाचा भांडियास्तवभारता ॥

आर्या १८

अविनाशीजीवाचा होयतनूलागिभारतामरण ॥
यास्तवकुंतीतनया तूंकरिपार्थास्वधर्मकामरण ॥

दोहरा १८

अंतवंतसबदेहमों जीवरहतहैनीत ॥
अबिनाशीयहजुहै जुद्धकरोतोनीत ॥

ओंवी १८

देहतंवनाशवंत ॥ आत्मानाशरहित ॥
ज्यासिअज्ञानह्मणिजेत ॥ पार्थाऊठयुद्धासी ॥

अभंग १८

देहनाशवंतपुरे ॥ जीवज्ञानसाचोखारे ॥ १ ॥
अंशब्रह्मीचातोनित्य ॥ नव्हेकधींहीअसत्य ॥ २ ॥
अविनाशीअप्रमेय ॥ जाणुनियुद्धकरीस्वयें ॥ ३ ॥ ॥
तुकाह्मणेहाविकल्प ॥ धरिल्याबाधीलगापाप ॥ ४ ॥

श्लोक १९

यएनंवेत्तिहंतारंयश्चैनंमन्यतेहतम् ॥
उभौतौनविजानीतोनायंहंतिनहन्यते ॥

समश्लोकी १९

भेदवादीह्मणेमारी चार्वाकह्मणतोमरे॥
दोघेहीनेणतीआत्मा नहामारीनहामरे ॥

आर्या १९

आत्मावधीह्मणेजो आणिवदेजोवधोनिहीतोघे ॥
नवधीनमरेआत्मा करितीअध्यासमूर्खतेदोघे ॥

दोहरा १९

जोयाकोहंतागने हनोगमेजोकोय ॥
यहनमारेमरेनही अग्यानीवोदोय ॥

ओंवी १९

ऐसेह्मणतीहामारितो ॥ दुसराह्मणेहामारवितो ॥
दोघेनेणतीकोणमारितो ॥ मारणेंमरणेंअसेना ॥

अभंग १९

भेदवादीयांचेंमत ॥ मारील्मणतीतेनेमांत ॥ १ ॥
चार्वाकाचेंज्ञानखोटें ॥ मेलेह्मणतीअवचटे ॥ २ ॥
परीनेणतीदोंघेही ॥ नतोमारीह्मणेकांहीं ॥ ३ ॥
तुकाविनवीतोसंतां ॥ चित्तदेणेंअपूर्वता ॥ ४ ॥

श्लोक २०

नजायतेम्रियतेवाकदाचिन्नायंभूत्वाभवितावानभूयः॥
अजोनित्यःशाश्वतोऽयंपुराणोनहन्यतेहन्यमानेशरीरे॥

समश्लोकी २०

नव्हाहोतोमरतोवाकधींही देहासंगेंहोउनीहोतनाहीं ॥
अजानित्याशाश्वतायापुराणा देहादृश्यामारितांमारवेना ॥

आर्या २०

आत्मानहोयनमरे नकधींहोवोनिमागुताहोतो ॥
शाश्वतपुराणअजजो नमरेमरतांशरीरआहोतो ॥

दोहरा २०

यहनमरेउपजेनहि भयोनआगेहोय ॥
अजपुरातननित्यहै मारेमरेनसोय ॥

ओवी २०

आत्मानाशरहित ॥ उपजोंनलाहेनिश्चित ॥
हाअजनित्यपुराणशाश्वत ॥ यासनाशनाहींसर्वथा ॥

अभंग २०

नव्हेजन्मचीजयासी ॥ तयामृत्युकेवींयासी ॥ १ ॥
कधींदेहाचेसंगती ॥ नेणेयेणेजाण्याप्रती ॥ २ ॥

देहासंगेंअसतांनाहीं ॥ हेंचित्याचेंनवलपाहीं ॥ ३ ॥
अजनित्यशाश्वततो ॥ देहेंदृश्येंगवसेनातो ॥ ४ ॥
मारितांहीमारवेना ॥ तुकाह्मणेयापुराणा ॥ ५ ॥

श्लोक २१

वेदाविनाशिनंनित्यंयएनमजमव्ययम् ॥
कथंसपुरुषःपार्थकंघातयतिहंतिकम् ॥

समश्लोकी २१

पूर्वोक्तलक्षणींयातें जाणतोपुरुषस्वयें ॥
प्रकृतीवेगळाकोणा मारीवामारवीकसा ॥

आर्या २१

अजअव्ययअविनाशी आत्माऐसेंमनांतचिविचारी ॥
मगतोपुरुषकसारे पार्थाकोणासिमारवीमारी ॥

दोहरा २१

जोजानतहैआतमा अव्ययऔरअविनाश ॥
सोनहिंमरेमारनसके अबिकारीअबिनाश ॥

ओवी २१

आत्माजाणअविनाश ॥ अव्ययह्मणतीतयास ॥
अर्जुनाऐशियाजीवास ॥ कवणमारूंशके ॥

अभंग २१

पूर्वोक्तयाच्यालक्षणा ॥ पुरुषजाणेविचक्षणा ॥ १ ॥
येऱ्हवींयाप्रकृतीला ॥ मारीकोणवेगळाला ॥ २ ॥
मारितोकैसांआतां ॥ तुकाविनवीतोश्रोतां ॥ ३ ॥

श्लोक २२

वासांसिजीर्णानियथाविहायनवानिगृह्णातिनरोपराणि ॥

तथाशरीराणिविहायजीर्णान्यन्यानिसंयातिनवानिदेही॥

समश्लोकी २२

वस्त्रेंजुनींटाकुनिजेंविदेतो शरीरधारीनविंअन्यघेतो ॥
कलेवरेंटाकुनिजीवजीर्णें घेतोनवींअन्यअनेकवर्णें ॥

आर्या २२

जैसानरकौंतेया नूतनघेतोत्यजोनिजीर्णपट ॥
तैसादेहनवाघे देहीहीटाकुनीजुनानिपट ॥

दोहरा २२

जैसेपटजीरनतजे पहिरतनरजुनबीन ॥
देहपुरानजीवतजे धरीयतनईपरवीन ॥

ओवी २२

जीर्णझालियावरी ॥ परीधाननवींकरी ॥
कलेवरत्यजुनीधरी ॥ देहीअन्य ॥

अभंग २२

वस्त्रेंजुनीत्यागुनियां ॥ नवींघेणेंपांघरावया ॥ १ ॥
शरीराचेतेचभावें ॥ येथेंचैतन्येंवागावें ॥ २ ॥
जीर्णदेहत्यागेदुजा ॥ तुकाह्मणेयाचकाजा ॥ ३ ॥

श्लोक २३

नैनंछिंदंतिशस्त्राणिनैनंदहतिपावकः॥
नचैनंक्लेदयंत्यापोनशोषयतिमारुतः॥

समश्लोकी २३

यालानतोडितीशस्त्रें यालाअग्नीनजाळिही ॥
नपाणीभिजवीयाला नकरीशुष्कवायुही ॥

आर्या २३

शस्त्रेंछिन्नन्व्हेहा आत्मातिसाचपावकेंनजळे ॥
नकरीशुष्कहिवायू करवेनाआर्द्रहीतयासजळें ॥

दोहरा २३

यहनकटेहथियारसो पावकसकेनहिजारी ॥
भीजसकेजलताहिने सोकनसकेबतयारी ॥

ओवी २३

शस्त्रीनतुटेकांहीं ॥ अग्नीनजाळीपाही ॥
जळबुडविणारनाहीं ॥ वायूच्यानेंनशोषवे ॥

अभंग २३

यालानतोडितीशस्त्रें ॥ वन्हीजाळीनाशिखायें ॥ १ ॥
नपाणीबुडवीयासी ॥ वायुनउडवीबळेंसी ॥ २ ॥
शुष्कवातेंअणुगर्भू ॥ हातोनित्यचस्वयंभू ॥ ३ ॥
सत्तामात्रेंयानिराळा ॥ तुकाह्मणेधन्यकळा ॥ ४ ॥

श्लोक २४

अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्योऽशोष्यएवच ॥
नित्यःसर्वगतःस्थाणुरचलोऽयंसनातनः ॥

समश्लोकी २४

छेदादाहानहायोग्य शोषायाभिजवावया ॥
नित्यसर्वांतजोस्तब्ध जोशाश्वतअचंचल ॥

आर्या २४

अच्छेद्यअदाह्यपुरुष कितितुजउघडोनिसांगबावरणूं ॥
अक्लेद्यअशोष्यतसा नित्याचळआद्यसर्वगावरणू ॥

दोहरा २४

कटेजरेसूखेनही औरनभिजनजोग ॥
सदारहेसबठौरथिर अविनाशिबिनरोग ॥

ओवी २४

नबुडेनतुटेशोषे ॥ जीवव्यापूनिअसे ॥
स्थाणुवतअचळदिसे ॥ परिपूर्णभरला ॥

अभंग २४

छेदावयानहायोग्य ॥ यत्नअग्नीचाअयोग्य ॥ १ ॥
नसेसुकलाहाकधीं ॥ भिजलानाहींकायबाधी ॥ २ ॥
स्थाणुपरीस्थिरसर्वी ॥ नित्याचळभरलीउर्वी ॥ ३ ॥
अचंचळरूपज्याचें ॥ तुकयाध्यानलागेत्याचें ॥ ४ ॥

श्लोक २५

अव्यक्तोऽयमचिंत्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते ॥
तस्मादेवंविदित्वैनंनानुशोचितुमर्हसि ॥

समश्लोकी २५

नचिंतवेनिराकारा बोलिलानिर्विकारहा ॥
याकारणेंयासिअसें जाणशोकनकोकरूं ॥

आर्या २५

अव्यक्ताचिंत्यपुरुष, अविकारीवदतिजाणसुश्लोक ॥
जाणुनियास्तवऐसें नकरीपार्थाकदापितूंशोक ॥

दोहरा २५

प्रगटनहींजूअचिंत्यहै अबिकारीतूंजान ॥
ऐसेजाकोंजानिके सोकलोहिजनमान ॥

ओवी २५

नकळेचित्तींनयेअव्यक्तीं ॥ तयासिअविकार्यह्मणती ॥
ऐसेंजाणोनितूंकिती ॥ वृथाशोककरितोसी ॥

अभंग २५

ज्यासीआकारचिनाहीं ॥ त्याचेंचिंतननतेंकायी ॥ १ ॥
जेथेंद्वैतहेंशीरेना ॥ निर्विकारहेंचिजाणा ॥ २ ॥
त्याकारणेंयासिअसे ॥ शोकनधरीमानसें ॥ ३ ॥
केलाशोकफळकाय ॥ तुकाह्मणेवायांजाय ॥ ४ ॥

श्लोक २६

अथचैनंनित्यजातंनित्यंवामन्यसेमृतम् ॥
तथाऽपित्वंमहाबाहोनैनंशोचितुमर्हसि ॥

समश्लोकी २६

आतांदेहासवेंहोतो मरतोजरिमानिसी ॥
तरींतूंजमहाबाहो याशोकासिनयोग्यता ॥

आर्या २६

नित्यमरेजन्मेतो जीवअसेमानिसीजरीथोक ॥
हेविजयमहाबाहो नकरीचित्तींतथापितूंशोक ॥

दोहरा २६

जोतूंजानतजीवकों जनममरणपुनिहोय ॥
तउसोकतुजिनकरे मनदृढतामेजोय ॥

ओवी २६

जीवनउपजेननाशे ॥ हेंतुलाज्ञानअसे ॥
अर्जुनाजाणोनिऐसें ॥ शोकासिकायकारण ॥

अभंग २६

आतांदेहासवेंहोतो ॥ जरीमरतोमानिशी ॥ १ ॥
तरीतुजमहाबाहो ॥ शोकयहोनसावा ॥ २
सर्वजाणतयांच्याराया ॥ पाहेहृदयांशोधोनी ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेकृपावंता ॥ दासचितातुजआहे ॥ ४ ॥

श्लोक २७

जातस्यहिध्रुवोमृत्युर्ध्रुवंजन्ममृतस्यच ॥
तस्मादपरिहार्येऽर्थेनत्वंशोचितुमर्हसि ॥

समश्लोकी २७

जोझालात्यासिमरण मेल्याजन्महिनिश्चित ॥
परिहारनसेज्याला त्याशोकाशिनयोग्यतूं ॥

आर्या २७

झालानिश्चितमरतो निश्चितमेलाहिजन्मतोलोक ॥
नटळेहेंकोणाशीं यास्तवनकरीकदापितूंशोक ॥

दोहरा २७

जोउपजेसोबिनासहै मरेसोउपजेआय ॥
होनहारसोहोतहै ताहिनसोकबढाय ॥

ओवी २७

उपजलियासमृत्यू ॥ मेलियासजन्मसत्यू ॥
हाऐसाअपरिहार्यू ॥ शोकनकरीमानसीं ॥

अभंग २७

जन्माआलियामरण ॥ टाळीकोणअर्जुना ॥ १ ॥
मृत्युपाठिलागेजन्म ॥ कोणनेमढांसळी ॥ २ ॥

परिहाराजेविरहित ॥ नेदीचित्तत्याशोकीं ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेजेअयोग्य ॥ होयभोग्यकोठोनी ॥ ४ ॥

श्लोक २८

अव्यक्तादीनिभूतानिव्यक्तमध्यानिभारत ॥
अव्यक्तनिधनान्येवतत्रकापरिदेवना ॥

समश्लोकी २८

भूतांचीआदिअव्यक्तीं मध्येंहीव्यक्तदीसती ॥
अव्यक्तींचलयाजाती त्याचातोखेदकांपरी ॥

आर्या २८

मायेपासुनिसुटती भूतेंतीमाजिमागुतींदडती ॥
मध्येंउगींचदिसती यासाठींसुज्ञकोणतेरडती ॥

दोहरा २८

पाछोजाइनजाइये आगेखरेनजान ॥
माझहिकछुनदेखिये ताकोंसोकनमान ॥

ओवी २८

प्रकृतीपासोनिहोती ॥ मरणपर्यंतदीसती ॥
मागुतींप्रकृतींसामावती ॥ हाशोकतुजअयोग्य ॥

अभंग २८

भूतजातिआदिएक ॥ प्रकाशकअव्यक्त ॥ १ ॥
मध्यव्यक्तयाचाभाव ॥ जोस्वभावमृगजळीं ॥ २ ॥
लयअव्यक्तींनेमिला ॥ खेदआलातुजकैसा ॥ ३ ॥
उगीत्याचित्तवेदना ॥ तुकयाध्यानातेंनये ॥ ४ ॥

श्लोक २९

*आश्चर्यवत्पश्यतिकश्चिदेनमाश्चर्यवद्वदतितथैवचान्यः॥
आश्चर्यवच्चैनमन्यःशृणोतिश्रुत्वाप्येनंवेदनचैवकश्चित् ॥

समश्लोकी २९

आश्चर्यवत्पाहतियासिकोणी आश्चर्यवद्बोलतिएकवाणी ॥
आश्चर्यवत्ऐकतिएककानीं कोणीअहोनेणतिआइकोनी ॥

आर्या २९

आश्चर्यापरिकोणी ऐकुनिनेणेतसाचिबापाहे ॥
कोणीऐकुनिनेणे आत्म्याशींजाणतीनबापाहे ॥

दोहरा २९

जोयाकोदेखतकहे सोउअचरजभाय ॥
सुनेअचंबोसोलगे यहजानोनहिजाय ॥

ओवी २९

आश्चर्यरूपकोणीदेखती ॥ आश्चर्यकोणीबोलतीऐकती ॥
आइकोनिविसरती ॥ आश्चर्यथोर ॥

अभंग २९

कोणीपाहतीआश्चर्यें ॥ निजधर्मैंसाटोपें ॥ १ ॥
कोणीआश्चर्यातेंबोले ॥ निकेभलेमनदेती ॥ २
कोणीआश्चर्यंयाऐके ॥ वार्त्तापिकेमोक्षाची ॥ ३ ॥
कोणीनेणतीऐकोनी ॥ ऐसीकाहणीह्मणेतुका ॥ ४ ॥

श्लोक ३०

देहीनित्यमवध्योऽयंदेहसर्वस्यभारत॥
तस्मात्सर्वाणिभूतानिनत्वंशोचितुमर्हसि॥

समश्लोकी ३०

देहधारीनहावध्य सर्वदेहांतभारता ॥
भूतेंतोंनश्वरेंतस्मात् त्याच्याशोकानयोग्यतूं ॥

आर्या ३०

देहीसकळांच्याहो पार्थादेहींअवध्यहेंशोक ॥
यास्तवभूतांविषयीं नकरीसखयामनांततूंशोक ॥

दोहरा ३०

जीवनमारोजातहै बसतसबसनकेदेह ॥
तातेंशोकनकीजीये करिकाहूसेंनेह ॥

ओवी ३०

देहीनित्यवंतपाही ॥ जीववधिलानवचेकांहीं ॥
हासर्वभूतांचेठायीं ॥ वृथाशोककरूंनको ॥

अभंग ३०

देहधारीनहाबद्ध ॥ जोअबद्धयमासी ॥ १ ॥
सर्वदेहांतभारता ॥ पूर्णसत्ताचिन्मय ॥ २ ॥
भूतेंतरींनाशवंत ॥ खेदकरीतकशाचा ॥ ३ ॥
नव्हेसिअर्जूनातूंयोग्य ॥ भवअरोग्यतुकया ॥ ४ ॥

श्लोक ३१

स्वधर्ममपिचावेक्ष्यनविकंपितुमर्हसि ॥
धर्म्याद्धियुद्धाच्छ्रेयोऽन्यत्क्षत्रियस्यनविद्यते ॥

समश्लोकी ३१

स्वधर्मपाहुनीकंपा करायासिनयोग्यतूं ॥
धर्मयुद्धाहुनीश्रेय क्षत्रियांसनआणिखी ॥

आर्या ३१

निजधर्माविरिदृष्टी देउनिपार्थाभिऊंनकोयुद्धा ॥
युद्धाविणतोक्षत्रिय नपवेकल्याणहेधरीश्रद्धा ॥

दोहरा ३१

आपनोधर्मबिचारतूं जिनसोंछोडसंग्राम ॥
धर्मजुद्धतेंक्षत्रियहै औरनकछुअभिराम ॥

ओवी ३१

स्वधर्मजाणशीजरी ॥ भयासिनव्हसीअधिकारी ॥
धर्मयुद्धाहूनिश्रेयतरी ॥ क्षत्रियांअधिकनसे ॥

अभंग ३१

स्वधर्मपाहोनिकृपा ॥ आलीबापायेवेळें ॥ १ ॥
तरिहेंयोग्यनव्हेदया ॥ पतनींकायाघालील ॥ २ ॥
धर्मयुद्धारेवांचुनी ॥ श्रेययेस्थानींदिसेना ॥ ३ ॥
क्षत्रियाचेक्षात्रधर्म ॥ तुकावर्मनिवेदी ॥ ४ ॥

श्लोक ३२

यदृच्छयाचोपपन्नंस्वर्गद्वारमपावृतम् ॥
सुखिनःक्षत्रियाःपार्थलभंतेयुद्धमीदृशम् ॥

समश्लोकी ३२

प्रार्थिल्यावीणजेंझालें स्वर्गाचेंद्वारऊघडें ॥
सुखीनिर्भयतेऐसे युद्धक्षत्रियलाधती ॥

आर्या ३२

आयासाविणमिळतां स्वर्गाचेंद्वारयुद्धहेंउघडें ॥
मानावेंसौख्यमनीं पार्थाक्षत्रियजनेंमहासुघडें ॥

दोहरा ३२

आपनीइच्छातेलह्यो खुलोस्वर्गकोद्वार ॥
भागवतक्षत्रियलहे ऐसोरणयाबार ॥

ओवी ३२

देवह्मणेपार्थासी ॥ देवेंआणिलारणासी ॥
मुक्तस्वर्गद्वारासी ॥ युद्धींक्षत्रियांलाभू ॥

अभंग ३२

अजिल्यावीणझालेंहें ॥ पुरत्यापाहेदृष्टीनें ॥ १ ॥
द्वारउघडेंस्वर्गाचें ॥ भाग्यसाचेंह्मणोनी ॥ २ ॥
सुखीनिर्भयतेऐसें ॥ क्षत्रियहर्षेरणांगणीं ॥ ३ ॥
लाभह्मणेतुकयाला ॥ हाचआलाजन्माचा ॥ ४ ॥

श्लोक ३३

अथचेत्त्वमिमंधर्म्यंसंग्रामंनकरिष्यसि ॥
ततःस्वधर्मंकीर्तिंचहित्वापापमवाप्स्यसि ॥

समश्लोकी ३३

आतांयाधर्मयुद्धातें करीनासचितूंजरी ॥
तरीस्वधर्मकीर्त्तीतें टाकूनीपापपावसी ॥

आर्या ३३

आतांस्वधर्मअपुला यासंग्रामानआजिआदरितां ॥
धर्माच्यानाशातें कीर्त्तीच्याकरुनिपावशीदुरितां ॥

दोहरा ३३

औरधर्मसंग्रामकों जातूंकरयेनही ॥
तजकेंकीरतधर्मकी पडिहैपापनमाही ॥

ओवी ३३

आपलास्वधर्मसांडोनी ॥ संग्रामनकरिसीरणीं ॥
उत्तमश्रेयहारवूनी ॥ पावसीपापातें ॥

अभंग ३३

आतांयाचधर्मयुद्धीं ॥ दृढबुद्धिसोडिली ॥ १ ॥
नभांडेनह्मणोनियां ॥ छंदवायांघेतला ॥ २ ॥
तरीसत्कीर्त्तिजाउनी ॥ निंदाजनींपावसी ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेआनंदती ॥ पापहातींधरलिया ॥ ४ ॥

श्लोक ३४

अकीर्त्तिचापिभूतानिकथयिष्यंतितेऽव्ययाम् ॥
संभावितस्यचाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते ॥

समश्लोकी ३४

अपकीर्त्तितुझीलोक आचंद्रार्कहिवर्णिती ॥
दुष्कीर्तिमान्यपुरुषां मरणाहूनिवाइट ॥

आर्या ३४

शाश्वतपार्थातूझी भूतेंहींवर्णितीलअपकीर्त्ति ॥
संभावितासिअपयश मरणाधिकजाणदेतसेअंतीं ॥

दोहरा ३४

सबलोककहेअबेते अपजसबढाय ॥
अपजसप्रतिष्ठावंतकूं मरणहुतेंअधिकाय ॥

ओवी ३४

अधर्मअपकीर्त्ति ॥ लोकनिंदाबोलती ॥
तुझेशत्रुहांसती ॥ तेंमरणातुल्य ॥

अभंग ३४

तुझीअपकीर्त्तीलोक ॥ हेचंद्रार्कवाणीती ॥ १ ॥
पुरुषजोकीर्त्तिमान्य ॥ त्याअमान्यहेगोष्टी ॥ २ ॥
मरणबरेंएकवेळां ॥ परीजिव्हाळाहाखोटा ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेयेथेंनिग्र ॥ तेथेंबंधहोईना ॥ ४ ॥

श्लोक ३५

भयाद्रणादुपरतंमंस्यंतेत्वांमहारथाः
येषांचत्वंबहुमतोभूत्वायास्यसिलाघवम् ॥

समश्लोकी ३५

भयेंरणांतुनीगेला ह्मणतीलमहारथी॥
मान्यहोऊनिहीयांतें पावसीबहुलाघव ॥

आर्या ३५

पार्थामहारथीहे ह्मणतिलतुजलारणासिहाभ्याला ॥
ज्यांसीमान्यसदातूं भासेललघुत्वयांचिसभ्यांला ॥

दोहरा ३५

भयतेंअर्जुनरणतजो यौंकहीयेबीर ॥
तोहीबहुतकरमानतहै अबलघुकहिहेधीर ॥

ओवी ३५

भयेंकरूनिपरतसी ॥ हेंकळेलरथियांसी ॥
शूरींथोरपणपावलासी ॥ तेथेंपावसीअपमान ॥

अभंग ३५

भयेंगेलारेपळाला ॥ पार्थभ्यालाआलासी ॥ १ ॥
ह्मांसतीलमहारथी ॥ अर्थस्वार्थीनाडूहा ॥ २॥

महारथीनामतूझें ॥ सांडिलबोझेंत्रीदाचें ॥ ३ ॥
तुकायाचपंथेंमान्य ॥ घेसीअन्यलाघव ॥ ४ ॥

श्लोक ३६

अवाच्यवादांश्चबहून्वदिष्यंतितवाहिताः ॥
निंदंतस्तवसामर्थ्यंततोदुःखतरंनुकिम् ॥

समश्लोकी ३६

बोलोंनयेतितेबोल बोलतीबहुशत्रुहे ॥
सामर्थ्यनिंदितीतूझें त्याहुनीदुःखकोणतें ॥

आर्या ३६

बोलूंनयेचिजेंतें पार्थातुजबोलतीलरिपुदुष्ट ॥
निंदितितवसामर्थ्या याहुनिआणीककोणतेकष्ट ॥

दोहरा ३६

तेरेअरिसबकहेजो अनकहनीबात ॥
नीजथाडीयाहिकीसुने वहेदुःखलागतनात ॥

ओवी ३६

बोलोंनयेतेंबोलती ॥ तवसामर्थ्यवैरीनिंदिती ॥
लाजहोईलक्षिती ॥ हेंमोठेंदुःख ॥

अभंग ३६

बोलोंनयेतेतेबोल ॥ शस्त्रेंबोलभेदिती ॥ १ ॥
बहुरिपुपार्थातुज ॥ देतीलाजमनस्वी ॥ २ ॥
प्रतापतोनिखंडुनी ॥ विटंबणीचाळीती ॥ ३ ॥
दुःखकोणत्यापरतें ॥ जेंतुकयातेंसुखदे ॥ ४ ॥

श्लोक ३७

हतोवाप्राप्स्यसिस्वर्गंजित्वावाभोक्ष्यसेमहीम् ॥

तस्माद्‌उत्तिष्ठकौंतेययुद्धायकृतनिश्चयः॥

समश्लोकी ३७

मेलियापावसीस्वर्ग जिकिल्याराज्यभोगिसी ॥
यालागिंऊठकौंतेया करूनीयुद्धनिश्चय ॥

आर्या ३७

मरसिलतरिस्वर्गमिळे जिकिशितरिभोगिशीलहेधरणी ॥
यास्तवऊठसख्यातूं होदृढनिश्चयधरूनिसिद्धरणीं ॥

दोहरा ३७

लरतमरेलहिहेस्वर्ग जितेयहमहिभोग ॥
ऊठअर्जुनतूंजुद्धकर यहिजेतोकोंजोग ॥

ओवी ३७

मेलियास्वर्गप्राप्ती ॥ वांचल्याहोसीलपृथ्वीपती ॥
हेंधरूनियांचित्तीं ॥ युद्धालागींऊठिगा ॥

अभंग ३७

मेल्यायेथेंस्वर्गवास ॥ हातोमोडिलाउल्हास ॥
आलावांटास्वकर्मास ॥ तोकोणासभंगेना ॥ १ ॥
नाहींतरीभुजातेजें ॥ जिकिलियाकुरूराजे ॥
भूमंडळीचेंभोगीजे ॥ सर्वसुखनित्यानी ॥ २ ॥
ययालागींशोकत्यागी ॥ उठेधैर्यबळेंअंगीं ॥
झुंझाचियेसेलभागी ॥ अधिकारीतूंहोई ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेभूमिभार ॥ उतरावाहानिर्धार ॥
यास्तवअनुभवसार ॥ देवोत्यासनिवेदी ॥ ४ ॥

श्लोक ३८

सुखदुःखेसमेकृत्वालाभालाभौजयाजयौ॥

ततोयुद्धाययुज्यस्वनैवंपापमवाप्स्यसि ॥

समश्लोकी ३८

लाभालाभसुखेंदुःखें जयापजयहेसम ॥
मानूनिकरितूंयुद्ध याणेंपापनपावसी ॥

आर्या ३८

करुनिसमानजयाजय लाभालाभाससौख्यसंतापा ॥
मगकरियोगरणाचा येणेंपार्थानपावसीपापा ॥

दोहरा ३८

लाभहानिसुखदुःखऔर जीतेहारिसमान ॥
तातेअर्जुनजुद्धकर पापलेहिजिनमान ॥

ओवी ३८

सुखदुःखसमकरूनी ॥ लाभअलाभनधरीमनीं ॥
अजयोजयोसांडुनी ॥ युद्धकरितांपातनाहीं ॥

अभंग ३८

प्रीतिधरिल्याजेपावे ॥ सुखतेथेंगासंभवे ॥
विषयवियोगींहेलावे ॥ दुःखार्णवलहरी ॥ १ ॥
दोहींसमबुद्धीधरी ॥ लाभालाभतपासरी ॥
मगंतूंसुखेंयुद्धकरी ॥ पापमाथाआदळेना ॥ २ ॥
निर्विकल्पतोनिःसंगु ॥ निःसंगीचअनुभवु ॥
तुकाह्मणेचांगू ॥ निजमोक्षआतुडे ॥ ३ ॥

श्लोक ३९

एषातेऽभिहितासांख्येबुद्धियोगेत्विमांशृणु ॥
बुद्ध्यायुक्तोययापार्थकर्मबंधंप्रहास्यसि ॥

समश्लोकी ३९

सांख्यहेंबोलिलोंयुद्धीं योगाचीबुद्धिआइक ॥
ज्याकर्मयोगबुद्धीनें कर्मबंधासितोडिशी ॥

आर्या ३९

कथिलीसांख्याविषयीं यापरिमीसांगतोंमतीपरिस ॥
जीकर्मबद्धनकरी कोणदुजीश्रेष्ठयुक्तियापरिस ॥

दोहरा ३९

सांख्यबुद्धीतोसोंकही कहतजोगविधितोय ॥
ताबुद्धिकेंसंजोगतें रहेनकर्मनमोय ॥

ओवी ३९

बुद्धीसांख्यमतीची ॥ सांगेनतुलामुळींची ॥
तेणेंतुटतीलभवबंधाचीं ॥ कर्मबंधनें ॥

अभंग ३९

बोलिलोंयेथेंअर्जुना ॥ सांख्यबुद्धीहेचीजाणा ॥
सर्वांविशींतूंदेखणा ॥ हितघेईआपुलें ॥ १ ॥
योगींबुद्धीधनुर्धरा ॥ जींतबहुतसेविचारा ॥
त्यांतदेईकर्णद्वारा ॥ जेंस्वहितसर्वांचें ॥ २ ॥
अहोप्रत्यक्षकर्मयोगें ॥ योगींरचाअंतरंगें ॥
धुवगनेघेणेजग ॥ तारावयाबुद्धीतें ॥ ३ ॥
आतातिच्यासंगतीनें ॥ कर्मबंधेंमुक्तहोणें ॥
तुकाह्मणेसांवधपणें ॥ बुद्धिवंतेंऐकावी ॥ ४ ॥

श्लोक ४०

नेहाभिक्रमनाशोऽस्तिप्रत्यवायोनविद्यते॥

स्वल्पमप्यस्यधर्मस्यत्रायतेमहतोभयात्॥

समश्लोकी ४०

विघ्नेंअपूर्णतायेथें नसेनप्रत्यवायही ॥
नाशीथोराभयातेंही स्वल्पईश्वरिंअर्पितां ॥

आर्या ४०

जेथेंअनुक्रमाचा ननाशहिप्रत्यवायहीकाहीं ॥
स्वल्पहिधर्मपहाहा राखीवारुनिभयाअनेकांहीं ॥

दोहरा ४०

कर्मकरेबिनबासना तांकोंहोयबिनास ॥
अल्पकरेजूधर्मयह काटतभवभयफास ॥

ओवी ४०

निष्कामकर्मकरणें ॥ प्रत्यवायनव्हेबोलणें ॥
थोडियाधर्मातेंनिकरणे ॥ महाभयेंतरशील ॥

अभंग ४०

विघ्नेंछळितांपूर्ण ॥ दिसोयेतेंयेथेंगौण ॥
मिथ्याप्रत्यवायपण ॥ नास्तिकत्वेंउडेल ॥ १ ॥
महाभयातेंहीनाशी ॥ भूतांजेविंदेवलसी ॥
कीजेस्वल्पईश्वरासीं ॥ अर्पिल्याचेंहेंफळ ॥ २ ॥
तुकाह्मणेदीनानाथ ॥ हीनदीनपाहुनिपार्थ ॥
दयाकरोनिपरमार्थ ॥ हातींत्याच्यादेतसे ॥ ३ ॥

श्लोक ४१

व्यवसायात्मिकाबुद्धिरेकेहकुरुनंदन॥
बहुशाखाह्यनंताश्चबुद्धयोऽव्यवसायिनाम्॥

समश्लोकी ४१

निश्चयाचीबुद्धिएक यामार्गीकुरुनंदना ॥
बहुशाखाअशाबुद्धी अनंताकामुकाचिया ॥

आर्या ४१

व्यवसायात्मिकबुद्धी धरिपार्थाएकतूंअविच्छिन्न ॥
अव्यवसायीजेनर त्यांच्याबुद्धीअनंतहीभिन्न ॥

दोहरा ४१

बुद्धिजोनिश्चयवंतकों एकहेतुकेजान ॥
जिनकोनिश्चयनाहिने तिनहुंबहुबिधमान ॥

ओवी ४१

बुद्धिनिश्चयात्मिक ॥ यालागींबुद्धिएक ॥
बहुभाष्यबुद्धिदेख ॥ कामुकाचिया ॥

अभंग ४१

निश्चयाचीऐकबुद्धी ॥ जेकाबारकउपाधी ॥
ययामार्गामधीं ॥ ऐककुरुनंदना ॥ १ ॥
बहुशाखाभवरुखा ॥ छायाशीतळस्वात्मिका ॥
जेतेअनंतकामुका ॥ बुजवणीजाहाली ॥ २ ॥
तुकाह्मणेबुद्धियोगें ॥ साधकतरतीनिजांगें ॥
कोणीकुबुद्धीकुसंगें ॥ प्राणीमात्रबुडाले ॥ ३ ॥

श्लोक ४२

यामिमांपुष्पितांवाचंप्रवदंत्यविपश्चितः॥
वेदवादरताःपार्थनान्यदस्तीतिवादिनः॥

समश्लोकी ४२

श्रुतींतस्वर्गजोपुष्प मुखतेंफलमानिती ॥

तेवेदवादींचरत नाहींह्मणतिआणिखी ॥

आर्या ४२

अज्ञानीजेमानव पुष्पितवाणीचहेतयांमान्य ॥
जेवेदवादरतते ह्मणतीनाहींचयाविनाअन्य ॥

दोहरा ४२

वेदहिमानतस्वर्गफूल तेअग्यानीहोय ॥
कहतजुहैकछुऔरनहि तिनमेंग्याननहोय ॥

ओवी ४२

वेदवाचापुष्पित ॥ स्वर्गफूलत्याजावेंसांगत ॥
अज्ञियावसेनिश्चित ॥ फलटाकूनिकर्मकरी ॥

अभंग ४२

मूढउद्बोधनींप्रीती ॥ वेदींगर्जिन्नल्याश्रुती ॥
साधनयोगाच्याहातीं ॥ स्वर्गफूलअर्पीती ॥ १ ॥
चाळवलेबहुगेले ॥ मुर्खीफळतेंमानिलें ॥
तेवेदवादींरतले ॥ नाहींपाहिलेअनुभव ॥ २ ॥
स्वर्गापरतेंनाहींसुख ॥ ऐसेपावलेमूढदेख ॥
तूकादेवापासींसुख ॥ अक्षयाचेंमागत ॥ ३ ॥

श्लोक ४३

कामात्मानःस्वर्गपराजन्मकर्मफलप्रदाम् ॥
क्रियाविशेषबहुलांभोगैश्वर्यगतिंप्रति ॥

समश्लोकी ४३

इच्छितीस्वर्गपरजे जन्मकर्मफलप्रदा ॥
बहुकर्मद्रव्यसाध्या भोगभाग्यगतीअशा ॥

आर्या ४३

जींजन्मकर्मफलदा कर्मेंबहुलासकाममानवतो ॥
भोगैश्वर्यगतीजे स्वर्गार्थीवहुतिलाचमानवतो ॥

दोहरा ४३

भोगबढाईकेलयें करतकपासोंप्रीत ॥
स्वर्गलाभकीकामना हरतजुतिनकेचित्त ॥

ओवी ४३

सकामबुद्धिअचारती ॥ स्वर्गसुखातेंपावती ॥
पुण्यसरलियाअंतीं ॥ पुनरपिभोगितीभोग ॥

अभंग ४३

थोराकर्मेंसाधेधनें ॥ जनसाधितीसाधनें ॥
नावेकहोत्यामार्गानें ॥ द्विजवृंदेंचालिलीं ॥ १ ॥
भोगभोग्यगतीअशा ॥ मत्स्यलुब्धगळामिषा ॥
स्वर्गपरिपेंदुराशा ॥ जन्मकर्मफळरूप ॥ २ ॥
तुकाह्मणेवासनेला ॥ भोगगोडीअशेषाला ॥
सुखजायमगशोकाला ॥ प्राप्तहोणेंअखंड ॥ ३ ॥

श्लोक ४४

भोगैश्वर्यप्रसक्तानांतयाऽपहृतचेतसाम् ॥
व्यवसायात्मिकाबुद्धिःसमाधौनविधीयते ॥

समश्लोकी ४४

भोगभोग्यांतआसक्त कामनाहृतबुद्धिजे ॥
एकाग्रतासमाधींत नबुद्धीसतयांचिया ॥

आर्या ४४

पुष्पितवाणिसभुलले भोगैश्वर्यप्रसक्ततेविषयीं ॥

व्यवसायात्मिकबुद्धी त्यालानोहेसमाधिच्याविषयीं ॥

दोहरा ४४

भोगबढाइकामनाचित्त तिनकोहरोलेत ॥
निश्चयकरिकेबुद्धको नहिसमाधिमेंदेत ॥

ओवी ४४

भोगभोग्यांतआनंद ॥ कामनात्मतस्वरूपानंद ॥
एकाग्रतासमाध ॥ तयाचीहिनबुद्धी ॥

अभंग ४४

भोगाभ्यासेंभाग्यदिसे ॥ सक्तहोईमानसें ॥
जैसेंसकामासीपिसें ॥ पैंनारीचेंलागलें ॥ १ ॥
हरिलीकामनेनेंबुद्धी ॥ उरोंनेदीआत्मशुद्धी ॥
हिवेंपीडिलातोकधीं ॥ प्रावरणासीसोडिना ॥ २ ॥
मगसमतासमाधींत ॥ बुद्धिघालूंनेदीहात ॥
तुकाह्मणेप्रेत ॥ कायजाणेअमृता ॥ ३ ॥

श्लोक ४५

त्रैगुण्यविषयावेदानिस्त्रैगुण्योभवार्जुन ॥
निर्द्वंद्वोनित्यसत्वस्थोनिर्योगक्षेमआत्मवान् ॥

समश्लोकी ४५

काम्याचेवेदविषय पार्थानिष्कामहोयतूं ॥
आणिनिश्चितनिर्द्वंद्व नित्यसत्वस्थआत्मवित् ॥

आर्या ४५

सत्वस्थद्वंद्वरहित निर्गुणहोत्रिगुणविषयहावेद ॥
जितचित्ताकौंतेया योगक्षेमींनवाहिजेखेद ॥

दोहरा ४५

त्रिगुनकर्मकोंकहतहै बेदसुतत्यजुमीत ॥
धीरजधरेसुखदुखलहे जोगछिनतजुचीत ॥

ओवी ४५

त्रिगुणात्मकवेदजाण ॥ अर्जुनाहोयतूंनिर्गुण ॥
सत्वेंराहेद्वंद्वत्यजून ॥ आत्मवींअसोनियां ॥

अभंग ४५

कामिकचित्ताचेंरंजन ॥ वेदबोलिलावचन ॥
परीविषयतेसान ॥ मानिताचिपोससी ॥ १ ॥
पार्थानिष्कामहोयतूं ॥ माझेवाक्यधरुनीतूं ॥
जैसानिर्द्वंद्वनिश्चितू ॥ नित्यसत्वनसोडी ॥ २ ॥
आत्मवेत्ताहोऊनियां ॥ त्यागीकल्पनीकमाया ॥
तुकाह्मणेकाया ॥ काळजैसासांडवी ॥ ३ ॥

श्लोक ४६

यावानर्थउदपानेसर्वतःसंप्लुतोदके ॥
तावान्सर्वेषुवेदेषुब्राह्मणस्यविजानतः ॥

समश्लोकी ४६

जेंजेंकार्यजळींक्षुद्रीं होतेंडोहांतसर्वतें ॥
वेदींकाम्यसुखेंतेंही ब्रह्मींब्रह्मज्ञजोतयां ॥

आर्या ४६

कूपादिउदकपानीं जींकार्येंतींमहान्हृदींघडती ॥
तैशींवेदोक्तफळें ब्रह्मज्ञान्यासिसर्वसांपडती ॥

दोहरा ४६

सरितासागरकूपसों सरतजुयेकेकाज ॥

तैसेंजानेंब्रह्मकों लेतवेदकोंसाज ॥

ओवी ४६

स्वल्पउदकींघडेजेंकाहीं ॥ तेंसर्वसंपादितीव्हदाचेठायीं ॥
वेदशास्त्रज्ञासही ॥ तेंसुखब्रह्मींमिळे ॥

अभंग ४६

स्वल्पोदकींजेंजें कार्यपैंउपजे ॥ तेंतेंचनिपजेडोहामाजी ॥ १ ॥
वेदक्रियाकाम्य उद्भवेनियम्य ॥ तेंतेंघडेसाम्य ब्रह्मबोधीं ॥२॥
ब्रह्मींजोब्रह्मज्ञ सुखीतोसर्वज्ञ ॥ तुकाह्मणेप्राज्ञ पुढेंऐका ॥ ३ ॥

श्लोक ४७

कर्मण्येवाधिकारस्तेमाफलेषुकदाचन ॥
माकर्मफलहेतुर्भूर्मातेसंगोऽस्त्वकर्मणि ॥

समश्लोकी ४७

अधिकारतुझेंकर्मीं तत्फळींनकदापिही ॥
ह्मणीतूंटाकिसीकर्म ह्मणीतूंफळइच्छिसी ॥

आर्या ४७

कर्मींअधिकारअसो नकधींत्याच्याफळींअसोपार्था ॥
नफळासीकारणहो नत्यागावेंचकर्मरूपार्था ॥

दोहरा ४७

तूंअधिकारिकर्ममें नहिफलकोहेत ॥
कर्मनिकेंफलछांडिकें गहिकर्मकरीचेत ॥

ओवी ४७

कर्माधिकारीहोऊनी ॥ तेंफळनधरीमनीं ॥
फळाविरहितहोऊनी ॥ कर्मकरावें ॥

अभंग ४७

अधिकारकर्मींतूंतेंआहेपार्था ॥ परीनसर्वथाफळींत्याच्या ॥ १ ॥
कंटाळुनजरीत्यागकर्मींधरी ॥ तेयाधरेवरीअयोग्यकीं ॥ २ ॥
झणीफळआशाधरीसीवीरेशा ॥ तुकाह्मणेनाशाकारणहें ॥ ३ ॥

श्लोक ४८

योगस्थःकुरुकर्माणिसंगंत्यक्त्वाफलानिच ॥
सिद्ध्यसिद्ध्योःसमोभूत्वासमत्वंयोगउच्यते ॥

समश्लोकी ४८

योगस्थकरिकर्मंतूं होउनीटाकुनीफळें ॥
सिद्धीअसिद्धींतसम समत्वायोगबोलिजे ॥

आर्या ४८

योगस्थहोउनिकरी कर्मासोडुनिधनंजयासमता ॥
सिद्धिअसिद्धीसमत्या मानीतूंजाणयोगतोसमता ॥

दोहरा ४८

जोगकेंलियेकर्मकूं सबेसंगकोंत्याग ॥
सिद्धिअसिद्धिसमानगनु यहहैजोगअनुराग ॥

ओवी ४८

योगआचरोनी ॥ कर्मफळसंगत्यजूनी ॥
सिद्धिअसिद्धिसमधरूनी ॥ तोअनुरागी ॥

अभंग ४८

सिद्धिगेलेंकर्म तरीनासंभ्रम ॥ आणिउपोपरम जाचूंनेदी ॥ १ ॥
ऐसेंकरीचित्त कर्मआचरत ॥ फळींत्याचाहेत नठेवूनी ॥ २ ॥
योगस्थकरावें समत्वींभरावें ॥ तुकाह्मणेव्हावें जीवन्मुक्त ॥ ३ ॥

श्लोक ४९

दूरेणह्यवरंकर्मबुद्धियोगाद्धनंजय॥
बुद्धौशरणमन्विच्छकृपणाःफलहेतवः॥

समश्लोकी ४९

बुद्धियोगाहुनीनीच कर्मफारधनंजया ॥
पाहेरक्षकबुद्धीतें तुच्छेंकर्मेंफळप्रदें ॥

आर्या ४९

जाणुनिसुबुद्धियोगा हुनिपार्थाकर्मयोगतोअवर ॥
जाबुद्धिसबाशरण कृपणफळेच्छेसतूंकदानवर ॥

दोहरा ४९

बुद्धिजोगसेंकर्मकों अर्जुनतोघटिजान ॥
शरणहोहुबुद्धिकें दीनकामनमान ॥

ओवी ४९

बुद्धियोगाहुनीहीन ॥ ज्ञानयोगातेंइच्छून ॥
कर्मकरीफलटाकून ॥ तुच्छफळ ॥

अभंग ४९

बुद्धियोगाहूनकर्मयोगसान ॥ धनंजयाज्ञानबुझेंऐसें ॥ १ ॥
पाहेरक्षकयाबुद्धिकुरुराया ॥ तुच्छकर्मेंतूंयाटाकीफळें ॥ २ ॥
प्रकृतीवांचूनीभांबावलेज्ञानी ॥ तुकाह्मणेज्यांनींआंटाआटी॥३॥

श्लोक ५०

बुद्धियुक्तोजहातीहउभेसुकृतदुष्कृते॥
तस्माद्योगाययुज्यस्वयोगःकर्मसुकौशलम्॥

समश्लोकी ५०

जिताचिपापपुण्यांतें नाशितोबुद्धियुक्तजो ॥
ह्मणोनियोगीतूंयोज कर्मींकौशल्ययोगतो ॥

आर्या ५०

जोबुद्धियुक्तनरतो टाकीदुष्कृतसुकृतउपशल्य ॥
यास्तवयोगासिकरी योगचितोजाणकर्मकौशल्य ॥

दोहरा ५०

बुद्धिजुगतदोउतजगत कहांपुण्यकहांपाप ॥
जोकर्मतेंचतुरहइ सोइकरीतूंआय ॥

ओवी ५०

ज्ञानअंगीकारूनी ॥ फळेंहरपतीदोनीं ॥
योगातेंअंगीकारुनी ॥ कुशळहोय ॥

अभंग ५०

जितांपापपुण्य नाशीबुद्धिगुणें ॥ ज्याचींपैंअगण्य सद्वासना ॥ १॥
ह्मणोनीपांडवा बुद्धियोगघ्यावा ॥ कर्मीअनुभवा कुशळत्वें ॥ २ ॥
येणेमार्गेजाणें कर्मासीतोडणें ॥ आनंदभोगणें ह्मणेतूका ॥ ३ ॥

श्लोक ५१

कर्मजंबुद्धियुक्ताहिफलंत्यक्त्वामनीषिणः ॥
जन्मबंधविनिर्मुक्ताःपदंगच्छंत्यनामयम् ॥

समश्लोकी ५१

शास्त्रज्ञजेबुद्धियुक्त कर्माचेंफळटाकुनी ॥
संसारबंधछेदूनी निर्दोषपदपावती ॥

आर्या ५१

जेबुद्धियुक्तनरते टाकुनिकर्माफलानुसंधानें ॥

पावतिअनामयपदा होउनियांलिप्तजन्मबंधानें ॥

दोहरा ५१

चाहतनहिकर्मफल जेपंडितबडभाग ॥
कर्मबंधकोंछोडिकें लहतमुक्तअनुराग ॥

ओवी ५१

ह्मणोनियोगीकर्मकरिती ॥ फलसंगादिकेंत्यजिती ॥
जन्मबंधावेगळेहोती ॥ पदपावतीअनामय ॥

अभंग ५१

शास्त्रज्ञजेबुद्धी युक्तपैंविशुद्धी ॥ कर्मफळविधी सोडूनीयां ॥ १ ॥
प्रपंचबंधन विवेकेंतोडून ॥ पावतीनिर्वाण निर्दोषीक ॥ २ ॥
तुकाह्मणेदेव ज्ञानाचाअनुभव ॥ सुगमहेंठेव साधकाची ॥ ३ ॥

श्लोक ५२

यदातेमोहकलिलंबुद्धिर्व्यतितरिष्यति ॥
तदागंतासिनिर्वेदंश्रोतव्यस्यश्रुतस्यच ॥

समश्लोकी ५२

अज्ञानमोहमयहें तुझीबुद्धितरेजयीं ॥
श्रुतअश्रुतभोगाचें तेव्हांवैराग्यपावसी ॥

आर्या ५२

जेव्हांबुद्धितुझीहे पार्थाउतरेलमोहमयकलिला ॥
श्रोतव्यश्रुततेव्हां टाकिलपावोनिभक्तिचीकलिला ॥

दोहरा ५२

मोहसधताजबतजे अर्जुनतेरीबुद्ध ॥
जबपेलेवैरागको चित्तमेंकरिकेशुद्ध ॥

ओवी ५२

ज्ञानजाणितलिया ॥ मोहसागरींतरतीधनंजया ॥
पाविजेतयाठायां ॥ वैराग्यपावसी ॥

अभंग ५२

अज्ञानमोहमय व्याप्तचित्तस्वयें ॥ तेव्हांतिजपाहे तेचबुद्धि ॥ १ ॥
मगश्रुताश्रुत भोगाचीप्रतीत ॥ झाल्याप्राप्तहोत वैराग्यतें ॥ २ ॥
तुकाह्मणेप्राण पश्चात्तापाविण ॥ नदेखेनिर्गुण वैराग्यतें ॥ ३ ॥

श्लोक ५३

श्रुतिविप्रतिपन्नातेयदास्थास्यतिनिश्चला ॥
समाधावचलाबुद्धिस्तदायोगमवाप्स्यसि ॥

समश्लोकी ५३

लौकिकश्रवणेंतूझी मळलीशुद्धहोयहे ॥
बुद्धिथोरसमाधींत तेव्हांतूंयोगपावसी ॥

आर्या ५३

श्रुतिविप्रतिन्नातव बुद्धिसमाधींमधींचसाअचळ ॥
जेव्हांस्थिरहोइलवा तेव्हांयोगासिपावसीअचळ ॥

दोहरा ५३

तेरीबुद्धवैराग्यमे थिररहीजबमीत ॥
तबसमाधिमेंजागेतूं लहिहेनिहचलचित्त ॥

ओवी ५३

श्रवणसंदेहवाटेलजरी ॥ संदेहटाकूनिसांवरी ॥
तेणेंपावसीअवधारीं ॥ योगाभ्यास ॥

अभंग ५३

फळाच्याश्रवणें तवबुद्धिशिणे ॥ तेणेंमळवणे निरंतर ॥ १ ॥

तेशुद्धव्हावया समाधीआलीया ॥जेव्हांकांविसांया बुद्धियेते॥२॥
तेव्हांतूंपावसी माझियायोगासी ॥ देवअर्जुनासी ऐसेंबोलें ॥ ३ ॥
ऐकावयाचित्त एकाग्रमारुत ॥ तुकाह्मणेमात धन्यझाली ॥ ४ ॥

श्लोक ५४

अर्जुनउवाच ॥

स्थितप्रज्ञस्यकाभाषासमाधिस्थस्यकेशव ॥
स्थितधीःकिंप्रभाषेतकिमासीतव्रजेतकिम् ॥

समश्लोकी ५४

स्थितप्रज्ञकसासांग जोसमाधिस्थसर्वदा ॥
केशवाकायतोबोले असेवर्तेजगींकसा ॥

आर्या ५४

चित्तैकाग्रताची स्थितधीचीकेशवाकवणभाषा ॥
स्थितधीकसाअसेतो बोलेचालेहिसांगनिर्दोषा ॥

दोहरा ५४

जाकीबुद्धनिहचलसदा ताकोंचिन्हबताय ॥
कैसेंबोलतक्यौंरहत चलतसुएकीभाय ॥

ओवी ५४

स्थितप्रज्ञाचीबुद्धीकैसी ॥ योगींवर्तणूककैसी ॥
योगझालियात्यासी ॥ स्थितप्रज्ञजाणिजे ॥

अभंग ५४

बोलेपांडुपुत्र देवासीउत्तर ॥ सांगाकोणनर स्थितप्रज्ञ ॥ १ ॥
जोकांसमाधिस्थ सर्वदानेमस्त ॥ केशवाप्रशस्त बोलावेंजी॥२॥
वागतोयाजगीं कैसाहोप्रसंगीं ॥ तुकाह्मणेजगीं निर्मीकैसी॥ ३ ॥

श्लोक ५५

श्रीभगवानुवाच ॥

प्रजहातियदाकामान्सर्वान्पार्थमनोगतान् ॥
आत्मन्येवात्मनातुष्टःस्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥

समश्लोकी ५५

पार्थासकळहीटाकी जेव्हांकाममनांतिल ॥
स्वरूपींचमनेंतुष्ट तोस्थितप्रज्ञबोलिजे ॥

आर्या ५५

टाकीजेव्हांपार्था चित्तापासूनिसर्वकामासी ॥
संतुष्टात्मातेव्हां धरीस्थितप्रज्ञयोग्यनामांसी ॥

दोहरा ५५

जोहैमनमोंकामना तिनकोंतजेजीकोय ॥
आतमसोंसंतोखगहि निह्चलबुद्धीसोय ॥

ओवी ५५

देवह्मणेपार्था ॥ जोनातळेकाममनोरथा ॥
आत्मसुखींस्थिरता ॥ तोस्थितप्रज्ञबोलिजे ॥

अभंग ५५

अगायेअर्जुना सावधानमना ॥ जेणेंयाकामना टाकियेल्या ॥ १ ॥
स्वरूपींमानस तोषलेंसुरस ॥ निधीपायाळास तयारीनीं ॥ २ ॥
स्थितप्रज्ञतोची ह्मणूंसव्यसाची ॥ समाधीजयाची अखंडीत ॥ ३ ॥
आनंदेंभरीत सर्वकाळचित्त ॥ तुकाह्मणेस्थित प्रज्ञऐसा ॥ ४ ॥

श्लोक ५६

दुःखेष्वनुद्विग्नमनाःसुखेषुविगतस्पृहः ॥

वीतरागभयक्रोधःस्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥

समश्लोकी ५६

नदुःखींमनउद्विग्न नसुखाचीस्पृहाजया ॥
कामक्रोधभयातीत स्थितधीमुनिबोलिजे ॥

आर्या ५६

दुःखींउद्विग्ननव्हे निस्पृहहिसुखींअसादिसेलनधीं ॥
पार्थाक्रोधाग्निरहित जाणावासाधुनींजगींस्थितधी ॥

दोहरा ५६

दुःखकोंतजीभागेनहि सुखचाहेनहिचित्त ॥
तजेनेहऔरक्रोधभय सुनिअचलबुद्धिसुमीत ॥

ओवी ५६

दुःखेंनिश्चळसुखसंगीं ॥ भयक्रोधटाकूनिवीतरागी ॥
तोमुनीजाणजगीं ॥ स्थितप्रज्ञबोलिजे ॥

अभंग ५६

नदुःखमानसींउद्विग्नहोईना ॥ सुखेंहीवांछीनाश्रमसोसे ॥ १ ॥
आस्थानधरीचआसोनीयांआनी ॥ कामक्रोधमनींभयातीत॥२॥
स्थिरबुद्धिमूनीतयासह्मणावें ॥ तुकाह्मणेपावेमहासुख ॥ ३ ॥

श्लोक ५७

यःसर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्यशुभाशुभम् ॥
नाभिनंदतिनद्वेष्टितस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥

समश्लोकी ५७

नसर्वत्रजयास्नेह बरेंवाईटभोगुनी ॥
बरेंवाईटनह्मणे त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ॥

आर्या ५७

पावुनिशुभाशुभांसहि हर्षद्वेषोर्मिचीनदीउतरे ॥
कोठेंस्नेहनसेज्या त्याचीप्रज्ञासदाप्रतिष्ठितरे ॥

दोहरा ५७

नेहकाहुसोंनकरे भलेबुरेकिनहिचाह ॥
भलेबुरेसोंकाजनहि थिरबुद्धिलखियेताह ॥

ओवी ५७

शुभाशुभप्राप्तझालिया ॥ ममत्वेंनगुंतेतयाठायां ॥
आनंदबुद्धितया ॥ त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठिली ॥

अभंग ५७

सर्वांदेहींप्राणसमानत्यापरी ॥ नाठवेअंतरींगुणदोष ॥ १ ॥
बऱ्यावाईटाचाघेतूंअनुभव ॥ होऊंनेदीजीवकासावीस ॥ २ ॥
मुखेंउच्चारीतांतोचिप्रज्ञावंत ॥ प्रतिष्ठापावतलक्षणेतूका ॥ ३ ॥

श्लोक ५८

यदासंहरतेचायंकूर्मोऽगानीवसर्वशः॥
इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता॥

समश्लोकी ५८

जैसाकासवसर्वांगें इंद्रियेंविषयांतुनी ॥
अवरूनिअसेतेव्हां त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ॥

आर्या ५८

विषयांतुनआकर्षी इंद्रियगणजेविंअवयवाकूर्म ॥
तोचिप्रतिष्ठितमती योगाचेंजाणतोमहावर्म ॥

दोहरा ५८

जोकछुवानिजअंगकों खैंचअपमेलेत ॥

तैसेंखेंचेइंद्रियतजि विखयनसोंलेत ॥

ओवी ५८

कासवअंगजैसें ॥ हातपायअवरीसरसें ॥
इंद्रियआवरूनिविशेषें ॥ तयाज्ञानप्रतिष्ठिलें ॥

अभंग ५८

कूर्मजैसाभावरोधीशरीराचा ॥ तैसाइंद्रियांचामेळूधरी ॥ १ ॥
आवरोनिअसेऐसाजोयोगीया ॥ प्रज्ञात्याचीतयाप्रतिष्ठीत ॥२॥
पर्वकाळींदानसुकृतदात्याचें ॥ तैसेंप्रपंचाचेंतुकामानी ॥ ३ ॥

श्लोक ५९

विषयाविनिवर्त्ततेनिराहारस्यदेहिनः॥
रसवर्जंरसोऽप्यस्यपरंदृष्ट्वानिवर्तते ॥

समश्लोकी ५९

रोगीव्रतीतयालागी नभोगतरिवासना ॥
असेतेहीज्ञानियांची जातेब्रह्मात्मदर्शनें ॥

आर्या ५९

तोंतोंवाढेगोडी जोंजोंटाकीचविषयआहार ॥
जेव्हांब्रह्मकळेवा गोडीचातेंचहोयसंहार ॥

दोहरा ५९

विखयकरतहैदूरसों तजतहैआहार ॥
आतमदेख्योजातहै अभिलाख्योनिरधार ॥

ओवी ५९

निराहारीअसे ॥ विषयवर्जेतुटतीफांसे ॥
त्याचीवासनाअसे ॥ तीजातसेब्रह्मदर्शनें ॥

अभंग ५९

योगीवीतरागीत्याचेंएकमन ॥ भोगनसतांजाणवासनाहे ॥ १ ॥
जरीआसेतरीब्रह्मात्मदर्शनीं ॥ मुक्तयेथेंज्ञानीहोऊंसरती ॥ २ ॥
तुकाह्मणेमनझालीयानिश्चळ ॥ तेंचितेंकेवळपरब्रह्म ॥ ३ ॥

श्लोक ६०

यततोह्यपिकौंतेयपुरुषस्यविपश्चितः॥
इंद्रियाणिप्रमाथीनिहरंतिप्रसभंमनः॥

समश्लोकी ६०

ज्ञानीनरप्रयत्नीजो त्याचीहीकुंतिनंदना ॥
इंद्रियेंबळवंतेंहीं बळेंचिहरितीमना ॥

आर्या ६०

जरिहीसाधकमोठा ज्ञानीपुरुषप्रयत्नहीकरितो ॥
तरिहीमथुनिहटानें इंद्रियगणत्याचियामनाहरितो ॥

दोहरा ६०

ग्यानवंतजोपुरुखहै लहतकठनतासाध ॥
इंद्रियअतिबळवंतहै तऊलगावतब्याध ॥

ओवी ६०

पुरुषप्रयत्नविचक्षण ॥ आपणज्ञानीअसोन ॥
इंद्रियेंमननेतीहरून ॥ कौंतेयाजाणतूं ॥

अभंग ६०

आत्मज्ञानीनरजोपूर्णप्रयत्नी ॥ कौंतेयाजोध्यानींमाझ्यारूपीं ॥१॥
परिइंद्रियांसीविसांवलाजरी ॥ तरीतेअघोरींघालतील ॥ २ ॥
तुकाह्मणेमनइंद्रियांस्वाधीन ॥ ह्मणोनिसाधनविघ्नपावे ॥ ३ ॥

श्लोक ६१

तानिसर्वाणिसंयम्ययुक्तआसीतमत्परः॥
वशेहियस्येंद्रियाणितस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता॥

समश्लोकी ६१

तींआवरोनिअसतो युक्तहोऊनिमत्पर ॥
इंद्रियेंवशहींज्याला त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ॥

आर्या ६१

युक्तअसावेंमत्पर ज्यासर्वेंद्रियगणासिसंयमुनी ॥
इंद्रियगणवशत्याला प्रतिष्ठितप्रज्ञजाणतोचिमुनी ॥

दोहरा ६१

तातेंरोकेइंद्रियनमो मेंचित्तकेलाय ॥
बसकीन्होजनयहसब बेसोथिरबुद्धिसुभाय ॥

ओवी ६१

सर्वनेमालागुनी ॥ युक्तनाहींयोगाङ्गुनी ॥
इंद्रियेंवशकेल्यानी ॥ त्याचेंज्ञानप्रतिष्ठित ॥

अभंग ६१

नयामनालागीआवरोनिआसे ॥ युक्तराजतसेमत्परजो ॥ १ ॥
इंद्रियहिवशज्यालापैंआसती ॥ त्याचीप्रतिष्ठितप्रज्ञाहोय ॥ २ ॥
तुकाह्मणेयेथेंकुसंगनसाधा ॥ तेणेंचीपावावानिजमोक्ष ॥ ३ ॥

श्लोक ६२

ध्यायतोविषयान्पुंसःसंगस्तेषूपजायते॥
संगात्संजायतेकामःकामात्क्रोधोऽभिजायते॥

समश्लोकी ६२

चिंतीविषयजोत्यातें उपजेभोगवासना ॥

तेकामातेंउपजवी कामक्रोधासिनिर्मितो ॥

आर्या ६२

विषयध्यानेंपुरुषा होतोविषयींधनंजयासंग ॥
संगापासुनिकाम क्रोधतयाचाउठेचिअनुसंग ॥

दोहरा ६२

जबधांवतहैबिखयकों तिनतेंउपजतसंग ॥
कामजुउपजतसंगतें तातेंक्रोधअभंग ॥

ओवी ६२

विषयांचेंध्यानकरी ॥ विषयसंगेंकामअंतरीं ॥
कामापासूनिक्रोधभारी ॥ ऐसेंहेहोतीनिर्माण ॥

अभंग ६२

चिंतीविषयांलाउपजेवासना ॥ भोगहापुरेनाविषयाचा ॥ १ ॥
तोयाकामालागींउत्पन्नकरितो ॥ कामतोनिर्मितोक्रोधरूपा ॥२ ॥
तुकाह्मणेबीजापासुनीअंकुर ॥ होतीहाविस्तारयेचपरी ॥ ३ ॥

श्लोक ६३

क्रोधाद्भवतिसंमोहःसंमोहात्स्मृतिविभ्रमः॥
स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशोबुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥

समश्लोकी ६३

क्रोधेंदेहात्मतामोह मोहेंआत्मस्मृतिभ्रम ॥
स्मृतिभ्रंशेंबुद्धिनाश मगतोमूढपूर्ववत् ॥

आर्या ६३

क्रोधापासुनिमोहहि मोहापासुनिउठेस्मृतिभ्रमतो ॥
स्मृतिनाशेंमतिनाशे मज्ञानाशेंभवभ्रमींभ्रमतो ॥

दोहरा ६३

मोहहोतहैक्रोधतें मोहतेंसुधिनास ॥
सुधिगयेबुद्धिहीनासत बुद्धिनसेंम्रतपास ॥

ओवी ६३

क्रोधापासुनिमोहो ॥ स्मृतीच्याभ्रंशीठावो ॥
स्मृतिबुडालियाभावो ॥ मूर्खहोतसे ॥

अभंग ६३

क्रोधेंदेहात्मताबुद्धिहेउपजे ॥ मोहेंकवळीजेअंतःकर्ण ॥ १ ॥
तेथुनियांआत्मस्मृतिभ्रंशजाण ॥ स्मृतिभ्रंशेंजाणबुद्धिनाश॥२ ॥
मगतेथुनीयांपूर्ववतमूढ ॥ होतसेसदृढह्मणेतुका ॥ ३ ॥

श्लोक ६४

रागद्वेषवियुक्तैस्तुविषयानिंद्रियैश्चरन् ॥
आत्मवश्यैर्विधेयात्माप्रसादमधिगच्छति ॥

समश्लोकी ६४

रागद्वेषाविरहितें इंद्रियेंवशर्जीतिहीं ॥
घेतोविषयशुद्धात्मा तोप्रसादासिपावतो ॥

आर्या ६४

स्वाधिनइंद्रियजरिहीं विषयांभोगावयासिउद्योगी ॥
रागद्वेषाविणमज जिंकुनिपावेप्रसादमद्योगी ॥

दोहरा ६४

रागद्वेषकोंजोतजे औरविखयाकोंसेव ॥
इंद्रियजोनिजबसकरे लहेशांतिकोभेव ॥

ओवी ६४

रागद्वेषअसेवर्जून ॥ तोआत्मावशकरून ॥

इंद्रियासंगेंभोगभोगून ॥ तोप्रसादभोगील ॥

अभंग ६४

रागद्वेषावीणइंद्रियेंस्वाधीन ॥ तरीतेणेंमनसोडवेना ॥ १ ॥
घेतसेविषयपरिविशुद्धझाला ॥ प्रसादींमहिमापावेलतो ॥ २ ॥
हरिहरांमनझालेंजेंअर्पण ॥ तुकाह्मणेपूर्णप्रसादतो ॥ ३ ॥

श्लोक ६५

प्रसादेसर्वदुःखानांहानिरस्योपजायते ॥
प्रसन्नचेतसोह्याशुबुद्धिःपर्यवतिष्ठते ॥

समश्लोकी ६५

प्रसादेंयाचियासर्वा दुःखांचानाशहोतसे ॥
प्रसन्नबुद्धिचित्तास प्रतिष्ठाशीघ्रपावते ॥

आर्या ६५

होतांप्रसादचित्तीं निरसीदुःखासमूळहीसुज्ञ ॥
चित्तप्रसन्नज्याचें जाणावातोप्रतिष्ठितप्रज्ञ ॥

दोहरा ६५

शांतिजबेंयहगतिहै होतदुःखकोहान ॥
बुद्धितबेंथिरहोतहै यहतुच्छजमान ॥

ओवी ६५

प्रसादपावलियावरी ॥ सर्वदुःखहोयबोहरी ॥
आत्मप्रसादेंचित्तआवरी ॥ प्रतिष्ठापावतो ॥

अभंग ६५

प्रसादेंयाचियासर्वदुःखांनाश ॥ पावेअविनाशमहासुख ॥ १ ॥
प्रसन्नतेबुद्धीचित्ताचीआयती ॥ पावेतोमहंतीप्रतिष्ठेची ॥ २ ॥
शीघ्रतयासर्वलाभेंमहालाभ ॥ तुकाह्मणेलंभशुद्धआचा ॥ ३ ॥

श्लोक ६६

नास्तिबुद्धिरयुक्तस्यनचायुक्तस्यभावना ॥
नचाभावयतःशांतिरशांतस्यकुतःसुखम् ॥

समश्लोकी ६६

नाहीबुद्धिअयुक्ताला अयुक्ताध्यानहीनसे ॥
ध्यानाविणेंनयेशांति अशांताकोठुनीसुख ॥

आर्या ६६

बुद्धिअयुक्तासनसे ध्यानहिपार्थानसेअयुक्ताला ॥
ध्यानाविणशांतिनसे होइलसुखकोठुनीअशांताला ॥

दोहरा ६६

जोगबिनाबुद्धिनहि बुद्धिबिनहोतनध्यान ॥
ध्यानबिनासंतोखनहि ताबिनसुखनसुजान ॥

ओवी ६६

ज्ञानाविनानसांपडेबुद्धि ॥ बुद्धिविनाभावशुद्धि ॥
ध्यानावांचूनिशांति ॥ कोठूनियेसुख ॥

अभंग ६६

अयुक्तजोत्यालानसेबुद्धिपार्था॥ध्यानाचियापंथाजावोंनेणें ॥१॥
ध्याननाहींतेथेंशांतिहीवसेना ॥ सुखआठवेनाअशांतासी ॥ २ ॥
तळमळीचित्तकैंचेंत्याचेंहीत ॥ तुकाह्मणेअंतसद्विवेसी ॥ ३ ॥

श्लोक ६७

इंद्रियाणांहिचरतांयन्मनोऽनुविधीयते ॥
तदस्यहरतिप्रज्ञांवायुर्नावमिवांभसि ॥

समश्लोकी ६७

इंद्रियेंवर्ततांजेकां मोकळेंमनसोडिजे ॥
तयाचीबुद्धिहरितें वारानावजळींजसा ॥

आर्या ६७

धांवतिविषयींकरणें ज्यांचेंघेधांवचित्तत्यामागें ॥
हारीमगमनत्याचें जैसीनेनावअंबुध्यावोघें ॥

दोहरा ६७

इंद्रियजिततितफिरतहै तनमनलावतखैंच ॥
मनबुद्धिहरलेतहै वायूनावजुऐंच ॥

ओवी ६७

इंद्रियेंबिचरतअसतां ॥ आव[illegible]चित्ता ॥
प्रज्ञानाशेंपाहतां ॥ उदकींनाववायुबळें ॥

अभंग ६७

इंद्रियेंवर्ततांजेकां ॥ मनादेतीमोकळिका ॥ १ ॥
तयाचिरेमगबुद्धी ॥ हरोनिनेतदेहशुद्धी ॥ २ ॥
वारालागलीयानाव ॥ पावोनेणेंपैलठाव ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेसाधकानें ॥ बोधमानीजेसुखानें ॥ ४ ॥

श्लोक ६८

तस्माद्यस्यमहाबाहोनिगृहीतानिसर्वशः ॥
इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥

समश्लोकी ६८

तस्मात्सर्वेंद्रियेंज्याचीं विषयांपासुनीवरीं ॥
आटोपिलींमहाबाहो त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ॥

आर्या ६८

यास्तवज्याणेंदमिली विषयापासोनिइंद्रियेंसकळें ॥
त्याचीप्रतिष्ठितमती योगाचीयुक्तिसर्वज्यासकळे ॥

दोहरा ६८

जिनइंद्रियरोकीसबें ठौरठौरतेंन्याय ॥
बिखयत्यागतिनहीकियो थिरबुद्धितताहीभाय ॥

ओवी ६८

याकारणेंअर्जुना ॥ विषयापासावकरीवंचना ॥
टाकीइंद्रियवासना ॥ तेप्रज्ञाप्रतिष्ठिली ॥

अभंग ६८

तस्मातइंद्रियें ॥ सर्वज्याचीमनोमयें ॥ १ ॥
विषयापासोनी ॥ जोबैसलाआटोपोनी ॥ २ ॥
महाबाहोप्रज्ञात्याची ॥ महिमापावेप्रतिष्ठेची ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेआतां ॥ लाभघेणेंसावधश्रोतां ॥ ४ ॥

श्लोक ६९

यानिशासर्वभूतानांतस्यांजागर्तिसंयमी ॥
यस्यांजाग्रतिभूतानिसानिशापश्यतोमुनेः ॥

समश्लोकी ६९

ब्रह्मनिष्ठानिशालोकां जागेहातेथसंयमी ॥
विषयींजागतीलोक याद्रष्ट्यातेंजशीनिशा ॥

आर्या ६९

सकळाभूतांचीजे निशातयेमाजिसंयमीजागा ॥
जागतिभूतेंजींत द्रष्टमुनीचीनिशापहाजागा ॥

दोहरा ६९

जोजनजागतनहिहै तहांउनकोबास ॥
जीवजहांजागतसबें सोमुनिकोनिसिबास ॥

ओवी ६९

जेरात्रीसर्वभूतीं ॥ तेसमयींयोगीजेजागती ॥
जेथेंभूतांचीजागृती ॥ तेरात्रीमुनीसी ॥

अभंग ६९

ब्रह्मींलीनत्याचीराती ॥ जेथेंलोकहेवागती ॥ १ ॥
जागाजेथेंसाधुराहे ॥ तेथेंलोकझोंपीजाये ॥ २ ॥
विषयींसावधजन ॥ तेथेंयाचेंभ्रांतमन ॥ ३ ॥
तुकाविनवीथोडिये ॥ सुखजोडणेंजोडिये ॥ ४ ॥

श्लोक ७०

आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठंसमुद्रमापःप्रविशंतियद्वत् ॥
तद्वत्कामायंप्रविशंतिसर्वेंसशांतिमाप्नोतिनकामकामी

समश्लोकी ७०

नानाजळांचाउदधींतमेळा मिळेनुलंघीतरिंसिंधुवेळा ॥
भोगास्वतःप्राप्तअसेचभोगी तोपावतोशांतिनकामकामी ॥

आर्या ७०

पूर्णाजलसिंधुमधीं नशिरायाजलौघतोमुकतो ॥
कामौघतेंविज्यामधि पावेतोशांतिलानकामुकतो ॥

दोहरा ७०

जैसेंजलसबसरितहै मिलतसमुद्रहिजाय ॥
सोफलकीसबकामना शांतिरहेतहाय ॥

ओवी ७०

संपूर्णसमुद्रींजाण ॥ तेथेंउदकजायमिळोन ॥
तेवींकामनालीन ॥ शांतिपावे ॥

अभंग ७०

नानाउदकश्रव ॥ पाहेउदकाचाठाव ॥ १ ॥
तरिमर्यादानसांडी ॥ पृथ्वीराखीतोकोरडी ॥ २ ॥
तैसेभोगभोगीसारे ॥ मस्तनोहेअविचारें ॥ ३ ॥
निष्कामाचेंपावेफळ ॥ जरीकुटुंबीकेवळ ॥ ४ ॥
शांतिबाणेत्याचेंअंगीं ॥ शिववेष्टितभुजंगी ॥ ५ ॥
अविषमतेपदवी ॥ तुकयासमचीभोगावी ॥ ६ ॥

श्लोक ७१

विहायकामान्यःसर्वान्पुमांश्चरतिनिस्पृहः ॥
निर्ममोनिरहंकारःसशांतिमधिगच्छति ॥

समश्लोकी ७१

टाकूनिसर्वकामांतें भोगितोभोगनिस्पृह ॥
मीमाझेंहेंनसेज्याला तोज्ञानीशांतिपावतो ॥

आर्या ७१

टाकुनिसर्वहिकामा निस्पृहहोउनिजनांतजोजोगी ॥
निर्ममनिरहंकारी पावेतोशांतिसाधनाजोगी ॥

दोहरा ७१

तजिकेसबमनकामना जोनिस्पृहहोय ॥
अहंकारममतातजे तामेशांतिजुहोय ॥

ओवी ७१

सर्वकामसांडूनी ॥ संगत्यागेंनिस्पृहहोऊनी ॥

मोहअहंकारत्यजूनी ॥ शांतिपावे ॥

अभंग ७१

सर्वभोगविषयाचे ॥ सुखथुंकूनीकामाचें ॥ १ ॥
भोगभोगीनिस्पृहाचे ॥ आत्मानंदपदवीचे ॥ २ ॥
परिमीआणीमाझें ॥ दोनीनातळतीवोझें ॥ ३ ॥
ज्ञानीशांतिसपावतो ॥ तुकाह्मणेममगुरूतो ॥ ४ ॥

श्लोक ७२

एषाब्राह्मीस्थितिःपार्थनैनांप्राप्यविमुह्यति ॥
स्थित्वाऽस्यामंतकालेऽपिब्रह्मनिर्वाणमृच्छति ॥

समश्लोकी ७२

हेस्थितिर्ब्राह्मिचीपार्था नमोहेईशपावतां ॥
अंतकाळींइच्यायोगें क्षणेंहीमक्तिपावतो ॥

आर्या ७२

धरिजोहीब्राह्मिस्थिति मोहनत्यानमितित्यासिनिर्वाण ॥
अंतींहीधरिजोही पावेलब्रह्मतोचिनिर्वाण ॥

दोहरा ७२

ब्रह्मग्यानतोसोंकहो जातेंमोहनहोय ॥
सोबुद्धिअंतसमेरहे मिलेब्रह्ममेंजोय ॥

ओवी ७२

अशाब्रह्मींस्थितिवर्तती ॥ मोहरूपसंसारनपावती ॥
देहावसानींस्मरती ॥ तेमुक्तजाण ॥

अभंग ७२

हेतोब्रह्मीचीराहाटी ॥ पाहेपार्थाज्ञानदिठी ॥ १ ॥
इचेघरपावलिया ॥ मोहशिवेनाह्रदया ॥ २ ॥

अंतझालाइच्यासंगीं ॥ सायुज्यासपावेअंगीं ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेवाट ॥ केलीसुलभहेनीट ॥ ४ ॥

इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेसांख्ययोगोनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

श्लोकवामनी

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायादुसऱ्यावरी ॥
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता ओवामनमनोरथीं ॥

इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

तृतीयाध्यायप्रारंभः

वामन

बुद्धीहुनीकर्मनीच पूर्वाध्यायींवदेहरी ॥
तरिकांयोजिसीयुद्धीं ह्मणतोयेथअर्जुन ॥ १ ॥

श्लोक १

अर्जुनउवाच

ज्यायसीचेत्कर्मणस्तेमताबुद्धिर्जनार्दन॥
तत्किंकर्मणिघोरेमांनियोजयसिकेशव॥

समश्लोकी १

कर्माहुनीबुद्धिथोर तुजवाटेजनार्दना ॥
तरिकांघोरकर्मीया योजिसीमजकेशवा ॥

आर्या १

हेकेशवातुलाही कर्माहुनिबुद्धिभासतीथोर ॥
तरिकांजनार्दनामज करवीशीकर्महेंमहाघोर ॥

दोहरा १

बुद्धीभलीहैकरमतें कृष्णकहीतुमजोय ॥
करमभयानकतैंकह्यो कैसेढारतधोय ॥

ओवी १

अर्जुनह्मणेकृष्णनाथा ॥ कर्माहूनज्ञानश्रेष्ठअसतां ॥
अघोरकर्मीकांअनंता ॥ प्रवर्तवितोसिमज ॥

अभंग १

पार्थवदेवासुदेवा ॥ प्रश्नआमुचाऐकावा ॥ १ ॥

कर्मागळीबुद्धीहोय ॥ ऐसासांगतांप्रस्ताय ॥ २ ॥
तरीघोरकर्मीयया ॥ जनार्दनाघालावया ॥ ३॥
चिंतेपासुनीकेशवें ॥ तुकाह्मणेजीसोडावें ॥ ४ ॥

श्लोक २

व्यामिश्रेणैववाक्येनबुद्धिंमोहयसीवमे ॥
तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥

समश्लोकी २

व्यामिश्रवाक्येंबुद्धीतें करिसीमोहिल्यापरी ॥
एकनेमुनितेंसांग पावेंमीश्रेयज्यास्तव ॥ २ ॥

आर्या २

संदिग्धबोलसीकां बुद्धिसजोठकविणारत्यावाणी ॥
पावेंमीश्रेयअसी निश्चितमजसांगएकतूंवाणी ॥

दोहरा २

बचनसुनेंसंदेहकें मोबुद्धिहैभयभीत ॥
निश्चयकरीएकेकहो लह्योमुक्तिज्याभात ॥

ओवी २

मिश्रितवाक्येंयेणें ॥ भुलविसीमाझींअंतःकरणें ॥
तरीएकनिश्चयेंसीसांगज्याणें ॥ श्रेयपाविजेल ॥

अभंग २

यामिश्रितउत्तरा ॥ ऐकोनिखेदअंतरा ॥ १ ॥
बुद्धिस्थितिभांबावली ॥ वृत्तिशौर्याचीलाजली ॥ २ ॥
एकपंथनिवडून ॥ सांगजयांतकल्याण ॥ ३ ॥
श्रेयपावेजयास्तव ॥ तुकयाभयेंमेणेंजीव ॥ ४ ॥

श्लोक ३

श्रीभगवानुवाच

लोकेऽस्मिन्द्विविधानिष्ठापुराप्रोक्तामयाऽनघ ॥
ज्ञानयोगेनसंख्यानांकर्मयोगेनयोगिनाम् ॥

समश्लोकी ३

यालोकींदोंपरीनिष्ठा पूर्वीजेम्यानिरूपिली ॥
ज्ञानयोगेंचिसांख्यांला सत्कर्मैकर्मयोगियां ॥

आर्या ३

लोकींद्विविधानिष्ठा सांगितलीनिश्चितार्थमीवदुनी ॥
कर्मीजेत्याकर्म ज्ञान्यासीज्ञानयोगहेदोनी ॥

दोहरा ३

निष्ठाजोद्वयभातकी पहिलीकहीबनाय ॥
सिद्धनकोग्यानभलो कर्मनिकर्मबताय ॥

ओवी ३

दोप्रकारचीनिष्ठा ॥ पूर्वीसांगीतलीभारता ॥
सांख्यमतीज्ञानदाता ॥ योगियासकर्मयोगबोलिजे ॥

अभंग ३

हांसोनिबोलेराधाप्रिय ॥ हेंकौंतेयाअवधारी ॥ १ ॥
निष्ठाद्विविधयालोकीं ॥ पूर्वीअसेकींबोलिली ॥ २ ॥
ज्ञानयोगेंचिसांख्याला ॥ असेकेलानिश्चयो ॥ ३ ॥
सत्कर्मैकर्मयोग्री ॥ तुकाभोगीजेंसूख ॥ ४ ॥

श्लोक ४

नकर्मणामनारंभान्नैष्कर्म्यंपुरुषोऽश्नुते ॥

नचसंन्यसनादेवसिद्धिंसमधिगच्छति ॥

समश्लोकी ४

जेकर्मातीततत्सिद्धी नकर्मेंकेलियाविण ॥
कर्मसंन्यासमात्रेंची नत्यासिद्धीसपावतो ॥

आर्या ४

नैष्कर्म्यतोनपावे कर्माचाजोकरीअनारंभ ॥
केवळसंन्यासानें पुरुषासनमुक्तिचासमारंभ ॥

दोहरा ४

करमबिनाकिन्हेपुरुख ग्यानलहेनहिकोय ॥
कियेसबनाससंन्यासकों दोऊमुगतनहोय ॥

ओवी ४

जेकर्मारंभनकरिती ॥ तेपुरुषमोक्षनपावती ॥
कर्मेंउगींचत्यजिती ॥ तयांसिसिद्धीनाहीं ॥

अभंग ४

जेकांकमातीत ॥ सिद्धप्राप्तचोखट ॥ १ ॥
परीकर्मकेल्यावीण ॥ कोणसीणमुकला ॥ २ ॥
कर्मसंन्यासमात्रें ॥ सिद्धीवक्रेंनपाहे ॥ ३ ॥
ययालागींतुकावाणी ॥ हेनिशाणीकर्माची ॥ ४ ॥

श्लोक ५

नहिकश्चित्क्षणमपिंजातुतिष्ठत्यकर्मकृत् ॥
कार्यतेह्यवशःकर्मसर्वःप्रकृतिजैर्गुणैः ॥

समश्लोकी ५

कर्मकेल्याविणेंकोणी कधींहीक्षणहीनसे ॥
दाटूनिकर्वितीकर्मैं सर्वप्रकृतिचेगुण ॥

आर्या ५

कर्माविणकोणीही क्षणभरिपार्थानराहतांअवश ॥
करितोकर्मसदाही प्रकृतिगुणालागिहोउनीवश्य ॥

दोहरा ५

करमकियेबिनछिनकहूं रहेनकोऊजंत ॥
बिबसमयेकरमनकरो बांधोमायातंत ॥

ओवी ५

कोणीकर्महीननसती ॥ क्षणएककर्मेंसांडिती ॥
दाटूनियांकर्मकरविती ॥ प्रकृतीचेगुणजाण ॥

अभंग ५

अहोकर्मकेल्यावीण ॥ वागेकोणपृथ्वीस ॥ १ ॥
एकपळनठरेकधीं ॥ कर्मसंधीवांचूनी ॥ २ ॥
हटेंछंदेंकरविती ॥ कर्मप्रकृतीयागुणें ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेकर्मातीत ॥ त्याअनंतमानीना ॥ ४ ॥

श्लोक ६

कर्मेंद्रियाणिसंयम्ययआस्तेमनसास्मरन् ॥
इंद्रियार्थान्विमूढात्मामिथ्याचारःसउच्यते ॥

समश्लोकी ६

कर्मेंद्रियेंआवरोनी मनींविषयचिंतितो ॥
नेत्रलावीबसेमूढ तोदंभाचारबोलिजे ॥

आर्या ६

कर्मेंद्रियांसिदमुनी विषयस्मरतोमनामधेंमूढ ॥
ह्मणतीत्यातेंज्ञानी मिथ्याचारीसदामहामूढ ॥

दोहरा ६

करमबिद्रियनरोकिकें मनबिखयनकोंध्यान ॥
कपटीमूरखहैबडे ताकोंदंभीजान ॥

ओवी ६

कर्मेंद्रियांतेंदंडी ॥ मनकल्पनानसांडी ॥
तयानाहींविषयांचीसांडी ॥ ह्मणोनिमूर्खह्मणावें ॥

अभंग ६

कर्मेंद्रियाअनिवारा ॥ तोपसाराआवरूनी ॥ १ ॥
मनींचिंतीविषयांस ॥ कर्मसंन्याससाधुनी ॥ २ ॥
डोळेझांकीमूढवसे ॥ मिथ्यादिसेदंभतो ॥ ३ ॥
तुकाविनवितोसंतां ॥ ऐसीवार्त्ताजुनाट ॥ ४ ॥

श्लोक ७

यस्त्विंद्रियाणिमनसानियम्यारभतेऽर्जुन ॥
कर्मेंद्रियैःकर्मयोगमसक्तःसविशिष्यते ॥

समश्लोकी ७

अर्जुनाइंद्रियांतेंजो मनेंकरुनआवरी ॥
कर्मेंद्रियेंकर्मयोग करीनिष्कामथोरतो ॥

आर्या ७

तोचिविशिष्टहिपार्था अंतःकरणेंदमोनियांकरणें ॥
कर्मेंद्रियेंचिज्याला त्यागुनिआसक्तिकर्मतेंकरणें ॥

दोहरा ७

मनराखेंबिद्रियन कछुकर्मनरचाय ॥
फलअभिलाखकोंतजे वातेंयहअधिकाय ॥

ओवी ७

इंद्रियांदमनकरीस्वभावी ॥ इंद्रियांहातींकर्मकरवी ॥
कर्मफलाचीआशानधरावी ॥ तोचिश्रेष्ठह्मणिजेअर्जुना ॥

अभंग ७

अरेपार्थाइंद्रियांला ॥ मनेंत्यांलाआवरी ॥ १ ॥
कर्मेंद्रियींकर्मयोग ॥ करीनिःसंगथोरतो ॥ २ ॥
निष्कामाचेंजेंभजनें ॥ तुकाह्मणेविश्रांती ॥ ३ ॥

श्लोक ८

नियतंकुरुकर्मत्वंकर्मज्यायोह्यकर्मणः ॥
शरीरयात्रापिचतेनप्रसिद्ध्येदकर्मणः ॥

समश्लोकी ८

कर्मत्यागाहुनीकर्म श्रेष्ठतेंनित्यतूंकरी ॥
देहनिर्वाहहीतूझा नघडेकर्मटाकितां ॥

आर्या ८

कर्मबरेंनअकर्म स्वीकारीकर्मअवशमात्राही ॥
कर्मत्यजितांपार्था नचलेक्षणभरशरीरयात्राही ॥

दोहरा ८

अनकरणोतेंकरमहै भलेसुकृतकरोमीत ॥
बिनकिन्हेतेकरमकों देहजुवहेनीत॥

ओवी ८

वर्णाश्रमकर्मकरी ॥ कर्मश्रेष्ठहोअवधारी ॥
नकरितांकर्मत्यजिसीजरी ॥ देहअवसानींसिद्धिनाहीं॥

अभंग ८

कर्मत्यागाहुनिकर्म ॥ श्रेष्ठावर्मपानतें ॥ १ ॥

तेंतूंकरीविचक्षणा ॥ अंतःकरणाजेशुद्धी ॥ २ ॥

देहनिर्वाहकाळजी ॥ नलगेमाझीमीजाणें ॥ ३ ॥

कर्मसोडिलियाखोटें ॥ मगउफराटेंबाधील ॥ ४ ॥

तुकाह्मणेंजगींखंती ॥ कर्मांहातींनपडावें ॥ ५ ॥

श्लोक ९

यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्रलोकोऽयंकर्मबंधनः ॥

तदर्थकर्मकौंतेयमुक्तसंगःसमाचर ॥

समश्लोकी ९

विष्णुप्रीत्यर्थजेंकर्म त्याविणेंसर्वबंधकें ॥

तत्प्रीत्यर्थहिकौंतेया संगटाकूनिआचरें ॥

आर्या ९

यज्ञार्थाविणकरितां कौंतेयाकर्मतेंजनाबाधी ॥

निःसंगकर्महरिच्या प्रीत्यर्थकरावयाअसोबाधी ॥

दोहरा ९

जग्यनबिनजेकरमजो जगबंधनतेंहोत ॥

तिहींकाजकरमनतजो मेटिफलनकोगोत ॥

ओवी ९

यज्ञविष्णुऐसीश्रुती ॥ तयावेगळेंकर्मअन्यत्रअर्पितांबद्धहोती ॥

ह्मणूनिकौंतेयातत्प्रीत्यर्थदेती ॥ फळटाकूनिआचरेतूं ॥

अभंग ९

देवपितृयज्ञ ॥ जेवेदज्ञजाणती ॥ १ ॥

यावीणमिथ्यायेर ॥ नेदीथारपरलोकीं ॥ २ ॥

संगत्यागेंत्याप्रीत्यर्थ ॥ घेपरमार्थकरतळीं ॥ ३ ॥

माझीप्रातीजयामाजी ॥ तुकाआजीबावला ॥ ४ ॥

श्लोक १०

सहयज्ञाःप्रजाःसृष्ट्वापुरोवाचप्रजापतिः ॥
अनेनप्रसविष्यध्वमेषवोऽस्त्विष्टकामधुक् ॥

समश्लोकी १०

प्रजायज्ञासवेंब्रह्मा पूर्वीनिर्मूनिबोलिला ॥
कींयायज्ञींवृद्धिपावा तुमचीकामधेनुहा ॥

आर्या १०

यज्ञासहजननिर्मुनि बोलेविधित्यांसहेंअसेंस्पष्ट ॥
यज्ञेंप्रसवातुह्मी तुमचापुरवीलकामहाइष्ट ॥

दोहरा १०

जग्यसहितरचोजगतकों कहिबिधाताबात ॥
उदेतिहांरोजग्यतें कामधेन[illegible]नात ॥

ओवी १०

ब्रह्मयानेंयज्ञआणिसृष्टीकेली मगआशीर्वादांचींउत्तरेंबोलिली ॥
यज्ञकामधेनुदुहिली ॥ [illegible]स्तव ॥

अभंग १०

प्रजायज्ञासंगेविधि ॥ पूर्वबुद्धीप्रेरितू ॥ १ ॥
जेनिर्माणझालेलोक ॥ त्यांसशोकनसावा ॥ २ ॥
कींयामखेंपावावृद्धी ॥ कामसिद्धिधेनुवा ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेआशीर्वाद ॥ भवखेदवारकू ॥ ४ ॥

श्लोक ११

देवान्भावयतानेनतेदेवाभावयंतुवः ॥
परस्परंभावयंतःश्रेयःपरमवाप्स्यथ ॥

समश्लोकी ११

भजादेवांसयायज्ञें देवदेतीफळेंतुह्मां ॥
अन्योन्यभजतांऐसें पावालश्रेयउत्तम ॥

आर्या ११

यज्ञेदेवांसितुह्मी देवतुह्मालापरस्परेंभावा ॥
अन्योन्यभावनेनें पावालश्रेयधरुनियांभावा ॥

दोहरा ११

जग्यकरीदेवजजो देवब्रह्मफलदेत ॥
बुद्धिपरस्परयउंकरे मनवांछितफललेत ॥

ओवी ११

तुह्मीदेवातेंभावेंपूजा ॥ तेप्रसन्नहोतीसहजा ॥
परस्परेंतुमचिया [illegible]भावेंकाजा ॥ श्रेयदेतील ॥

[illegible]ग ११

देवाभजायाअ[illegible] [illegible]ग्वरेंदेतील ॥ १ ॥
तुह्मालाभचिजाणाव[illegible] [illegible]भावानूतन ॥ २ ॥
अन्योन्यभजतांऐसें फळअनायासेंश्रेयाचें ॥ ३ ॥
तुकावदेधर्मयज्ञीं ॥ साह्यसुज्ञींअसावें ॥ ४ ॥

श्लोक १२

इष्टान्भोगान्हिवोदेवादास्यंतेयज्ञभाविताः ॥
तैर्दत्तानप्रदायैभ्योयोभुंक्तेस्तेनएवसः ॥

समश्लोकी १२

इष्टभोगतुह्मादेती यज्ञेंजेदेवपूजिले ॥
देवींदिलेंतेंदेवांला नदेतांखायचोरतो ॥

आर्या १२

यज्ञीं भावितसुरते देतितुह्मा इष्टभोगतेथोर ॥
देवींजेंदिधलेंतें त्यांसिनदेतांचिखायतोचोर ॥

दोहरा १२

इष्टभोगकूंदेतहै देवजजेतेमीत ॥
बिनपूजेजोलेतहै सोयचोरकीनीत ॥

ओवी १२

इष्टभावेंकरूनी ॥ यज्ञमुखेंसमर्पोनी ॥
तोदेवअंगीकारुनी ॥ फलदेतकल्पनेचें ॥

अभंग १२

इष्टभोगदेतीतुह्मा ॥ ऐसामहिमादेवांचा ॥ १ ॥
यज्ञदेवपूजिलीया ॥ तुमचीक्रियासफळ ॥ २ ॥
देवींदिलेंतेंदेवांस ॥ नेदीतामसचोरतो ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेआत्मपोटा ॥ ढोरताटाचघळीत ॥ ४ ॥

श्लोक १३

यज्ञशिष्टाशिनःसंतोमुच्यंतेसर्वकिल्बिषैः ॥
भुंजतेतेत्वघंपापायेपचंत्यात्मकारणात् ॥

समश्लोकी १३

यज्ञाचेंशेषखाणारे नाशितीसर्वपातकें ॥
पापीपापचितेखाती रांधितीस्वनिमित्तजे ॥

आर्या १३

निर्दोषसर्वथाते सेवितिजेनित्ययज्ञअवशिष्ट ॥
भक्षितिकेवळअघते यज्ञाविणभक्षितीअतीमिष्ट ॥

दोहरा १३

जग्यशेषजोखातहै पापनशारतवोय ॥
जग्यबिनजोखातहै अधरमूलतसोय ॥

ओवी १३

यज्ञशेषजेभक्षिती ॥ त्यांचीपातकेंजाती ॥
उदरार्थपशुभक्षिती ॥ पापभोगितीदेख ॥

अभंग १३

यज्ञाचेंशेषखाणारे ॥ पापहारेदर्शनें ॥ १ ॥
आत्मोदरासाठींनेम ॥ तोअधर्मव्यापारू ॥ २ ॥
पापीपापचितेखाती ॥ जेरांधितीस्वेच्छेनें ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेरोगीजैसे ॥ घेऊंबैसेपथ्यासी ॥ ४ ॥

श्लोक १४

अन्नाद्भवंतिभूतानिपर्जन्यादन्नसंभवः ॥
यज्ञाद्भवतिपर्जन्योयज्ञःकर्मसमुद्भवः ॥

समश्लोकी १४

भूतेंअन्नरसेंहोती अन्नपर्जन्यवृष्टिनें ॥
यज्ञेंकरुनिपर्जन्य यज्ञकर्मेंकरूनियां ॥

आर्या १४

अन्नापासुनिभूतें पर्जन्यापासुनीचतेंअन्न ॥
क्रतुपासुनिपर्जन्य क्रतुतोकर्माहुनीनसेभिन्न ॥

दोहरा १४

जीवअन्नतेहोतहै अन्नमेहुतेंहोय ॥
मेघजग्यतेंहोतहै जग्यकरमतेंजोय ॥

ओवी १४

अन्नापासूनि भूतें होती ॥ धान्यें पर्जन्यें निपजती ॥
पर्जन्य यज्ञाचेनि निपुकती ॥ यज्ञकर्मापासुनी ॥

अभंग १४

भूतें अन्नरसें होतीं ॥ अन्नोत्पत्ति पर्जन्यें ॥ १ ॥
यज्ञे करूनि पर्जन्य ॥ लोकीं मान्य जो तिहीं ॥ २ ॥
यज्ञ कर्मापासुनियां ॥ वर्मतुक या ठावकें ॥ ३ ॥

श्लोक १५

कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ॥
तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ॥

समश्लोकी १५

वेदापासोनियां कर्म वेद अक्षरसंभव ॥
तस्मात्तें सर्वगत ही सदा यज्ञीं प्रतिष्ठित ॥

आर्या १५

कर्म ब्रह्मजतें ही अक्षरभव जाणि जेत समयज्ञीं ॥
सर्वगत ब्रह्म हि जें प्रतिष्ठित असे सदैव तें यज्ञीं ॥

दोहरा १५

करम जें उपजत बेदतें बेद ब्रह्मतें मान ॥
ब्रह्म जो सत सबुनमें ताहि जग्य करि तान ॥

ओवी १५

कर्म ब्रह्म यापासोनी ॥ ब्रह्म अक्षराहूनी ॥
याकारणें ब्रह्म अक्षुनी ॥ नित्य कर्म करित ॥

अभंग १५

वेदापासुनियां कर्म ॥ उपज कर्म कळतें ॥ १ ॥

वेदअक्षरसंभव ॥ वासुदेवबोलती ॥ २ ॥
तस्मात्सर्वगतही ॥ श्रुतिग्वाहीसाधका ॥ ३ ॥
प्रतिष्ठितयज्ञींसदा ॥ तुकयाछंदापालक ॥ ४ ॥

श्लोक १६

एवंप्रवर्तितंचक्रंनानुवर्त्तयतीहयः ॥
अघायुरिंद्रियारामोमोघंपार्थसजीवति ॥

समश्लोकी १६

असेंवर्तविलेंचक्र लोकींजोकांनवर्त्तवी ॥
वृथातोपापआयुष्य इंद्रियांसक्तोजित ॥

आर्या १६

एवंपरंपरागत जोकोणीहानचालवीबोघ ॥
इंद्रियनिरतअघायू त्याचेंआयुष्यसर्वथामोघ ॥

दोहरा १६

बेदबतायेकरमजे नकरतजोकोय ॥
पापीबिद्रिबसभये जन्मरहतजुखोय ॥

ओवी १६

ब्रह्मचक्राप्रतिष्ठिलें ॥ तेंजन्मपावोनिभलें ॥
नसंपादिलेंतेपापीजन्मले ॥ भूमिभारहोवोनियां ॥

अभंग १६

ऐसेंवर्तविलेंचक्र ॥ कर्मसूत्रयज्ञाचें ॥ १ ॥
लोकींनवर्त्तवीजोका ॥ व्यर्थअसकायातिचा ॥ २ ॥
वृथाआयुष्यपातकी ॥ इंद्रियमुखींघालीतु ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेवायांभ्रष्ट ॥ केलेकष्टनिष्फळ ॥ ४ ॥

श्लोक १७

यस्त्वात्मरतिरेवस्यादात्मतृप्तश्चमानवः ॥
आत्मन्येवचसंतुष्टस्तस्यकार्यंनविद्यते ॥

समश्लोकी १७

आत्मींचजयाप्रीति आत्मलाभेंचितृप्तजो ॥
जोआत्मींचसंतुष्ट त्यालाकर्तव्यहेंनसे ॥

आर्या १७

आत्मरतआत्मतृप्त क्षत्रियवर्याजगामर्धीआर्य ॥
जोआत्मतृप्तपार्था नाहींत्यालागिंकोणतेंकार्य ॥

दोहरा १७

आतमसोंसंतुष्टजे आतमसोंरतहोय ॥
तृपतजुआतमसोंरह्यो ताहिनकरनेकोय ॥

ओवी १७

आत्मींजेराहिले ॥ आत्मसुखेंतृप्तझाले ॥
स्वरूपींचसमावले ॥ तयांकर्मेंनलागती ॥

अभंग १७

श्रद्धाआत्मस्वरूपींभली ॥ वृत्तिरंगलीविठेना ॥ १ ॥
आत्मलाभेंझालातृप्त ॥ भक्त्यासक्तभावार्थी ॥ २ ॥
स्वरूपींतुष्टझालेंमन ॥ जनविजनसारिखे ॥ ३ ॥
त्यालानसेहेखटपट ॥ तुकयापेठकौलाची ॥ ४ ॥

श्लोक १८

नैवतस्यकृतेनार्थोनाकृतेनेहकश्चन ॥
नचास्यसर्वभूतेषुकश्चिदर्थव्यपाश्रयः ॥

समश्लोकी १८

कर्मीत्यालाफळनसे अकर्मीप्रत्यवायही ॥
नज्यांससर्वभूतींही काहींफळअपेक्षित ॥

आर्या १८

कार्येंअर्थेंकार्यें अनर्थजोयात्यजीचउभयांस ॥
सर्वाभूतींपार्था नाहींअर्थव्यपाश्रयेंत्यास ॥

दोहरा १८

नाहिकियेतेंपुण्यनही बिनकीन्होनहिदोख ॥
ब्रह्मादिकसोंकाजनहीं आतमहीभयोमोख ॥

ओवी १८

कर्मनकेलियाकांहीं ॥ परस्परेंगुंतलेंनाहीं ॥
तैसेंचसर्वभूतांचेठायीं ॥ फलेच्छानकरी ॥

अभंग १८

नसेफळत्याच्याकर्में ॥ अविश्रमेविरक्त ॥ १ ॥
प्रत्यवायउणेंपणीं ॥ हेतोकाहाणीसंपली ॥ २ ॥
नज्याससर्वभूतीं ॥ कांहींप्रीतीफळाची ॥ ३ ॥
इच्छानाहींह्मणेतुका ॥ तोनेटकामुक्तपैं ॥ ४ ॥

श्लोक १९

तस्मादसक्तःसततंकार्यंकर्मसमाचर ॥
असक्तोह्याचरन्कर्मपरमाप्नोतिपूरुषः ॥

समश्लोकी १९

धाल्यागिनिष्कामसदा करावेंकर्मतेंकरी ॥
निष्कामकरितांकर्म पुरुषब्रह्मपावतो ॥

आर्या १९

यास्तवसक्तनहोतां अवश्यजेंकर्मत्याविनानरहा ॥
सक्तनहोतांकर्मा करितांब्रह्मासपावतोनरहा ॥

दोहरा १९

असक्तनिरंतरकरमकरु उक्तवेदकेभाय ॥
असक्तिकरमकरिलेतहै परमपुरुखकोंजाय ॥

ओवी १९

याकारणेंनिष्काम ॥ कर्मकरावेंसकाम ॥
निष्कामकरावेंकाम ॥ तोब्रह्मींमिळे ॥

अभंग १९

यालागींवीरापार्था ॥ कार्मीनिष्कामअर्था ॥
सदाआपुलेपरमार्था ॥ साधकानेंपाहाणें ॥ १ ॥
करावेंतेंनसांडेकीं ॥ कर्मरेषानेटकी ॥
करीपार्थिवाबाकी ॥ झाडावयापाशाची ॥ २ ॥
कामत्यागिल्यानिष्काम ॥ पुरुषपावेपरब्रह्म ॥
तुकाह्मणेवर्म ॥ सुटेंकेलेंनिर्मळ ॥ ३ ॥

श्लोक २०

कर्मणैवहिसंसिद्धिमास्थिताजनकादयः ॥
लोकसंग्रहमेवापिसंपश्यन्कर्त्तुमर्हसि ॥

समश्लोकी २०

कर्मेंचकरितांसिद्धी पावलेजनकादिक ॥
लोकसंग्रहदृष्टीनें तरीकर्मासियोग्यतूं ॥

आर्या २०

जनकादिकहीकर्में झालेतेसिद्धपावलेशर्म ॥

जनसंग्रहाकडेही पाहुनिपार्थाकरीसदाकर्म ॥

दोहरा २०

लहिसिद्धिजनकादिकहु किन्हेकरमसमाज ॥
लोकरीतजोदेखिकें तुमहुंकरोजुकाज ॥

ओवी २०

विदेहादिजनकबोलिले ॥ तेकर्मेंसिद्धीपावले ॥
ह्मणोनिश्रेष्ठबोलिले ॥ यास्तवतूंकर्मकरी ॥

अभंग २०

कर्मेंचिकविासिद्धी ॥ प्राप्तश्रेष्ठासत्रिशुद्धी ॥
जनकादिकराज्यामधीं ॥ पूर्णझालेविदेही ॥ १ ॥
वैराग्यझालेंपुरें ॥ आत्मतत्त्वकळेखरें ॥
तरीलोकसंग्रहारे ॥ याकर्मासिनसांडुं ॥ २ ॥
तुकाह्मणेपार्थाप्रती ॥ कर्ममार्गाचीपद्धती ॥
देवसांगेलोकस्थिती ॥ आदिअंतींपाळणें ॥ ३ ॥

श्लोक २१

यद्यदाचरतिश्रेष्ठस्तत्तदेवेतरोजनः ॥
सयत्प्रमाणंकुरुतेलोकस्तदनुवर्त्तते ॥

समश्लोकी २१

कींजेंजेंआचरेश्रेष्ठ तेंतेंइतरहीजन ॥
तोजोकांनिर्णयकरी वर्ततीलोकतेरितीं ॥

आर्या २१

चालतिजनत्यामार्गें घालितिजोश्रेष्ठपांडवाधारा ॥
तेजेंप्रमाणकरिती वर्ततिजनत्याधरोनिआधारा ॥

दोहरा २१

बडेजुआचरहिकरे सोइमानेआन ॥
ताहिमांगसबजगचले बडेकरेजुपरमान ॥

ओवी २१

जेंजेंश्रेष्ठवर्त्तती ॥ लोकतैसेंचआचरती ॥
जैसेंतेप्रमाणकरिती ॥ जनत्यामार्गेंअसे ॥

अभंग २१

जैसेंआचरतीश्रेष्ठ ॥ तोपरनिष्ठपडेमार्ग ॥ १ ॥
तैसेंचइतरलोक ॥ हाविवेकचालिती ॥ २ ॥
श्रेष्ठनिर्णयासारिखें ॥ जगयासुखेंमनावें ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेसुफळन्याय ॥ वेदरायसभेचा ॥ ४ ॥

श्लोक २२

नमेपार्थास्तिकर्तव्यंत्रिषुलोकेषुकिंचन ॥
नानवाप्तमवाप्तव्यंवर्त्तएवचकर्मणि ॥

समश्लोकी २२

पार्थामातेंतिहींलोकीं नाहींकर्त्तव्यकांहिही ॥
अवाप्तकामनिष्काम तरीकर्मींचवर्त्ततों ॥

आर्या २२

त्रिभुवनिकर्त्तव्याची माझ्याकांहींमनींनसेऊर्मी ॥
अप्राप्तपावयाची नसतांहीवर्त्ततोंचमीकर्मी ॥

दोहरा २२

मोकोंकछुकरनोनहु तिनोंलोकमेंकाज ॥
नकछुनसोलहवेनकछु करमकरतयासाज ॥

ओवी २२

त्रैलोक्याचेठायीं ॥ पार्थाभजकरणेंकांहींनाहीं ॥
अवाप्तपावणेंनाहीं ॥ तरीकर्मेंकरीतसें ॥

अभंग २२

पार्थातूंमातेपाहे ॥ नसेकांहींहिसंदेह ॥
पूर्णरूपब्रह्मदेह ॥ जनसर्वहीजाणती ॥ १ ॥
नसेंकांहींकर्तव्यता ॥ किंवाफळइच्छाचिंता ॥
तरीयालोकींआतां ॥ वागेजगासारिखा ॥ २ ॥
अवाप्तसर्वहीकामीं ॥ कामींअसोनिनिष्कामी ॥
तुकाह्मणेतरिनामीं ॥ वर्तेंकर्मीनिरत ॥ ३ ॥

श्लोक २३

यदिह्यहंनवर्त्तेयंजातुकर्मण्यतंद्रितः ॥
ममवर्त्मानुवर्त्ततेमनुष्याःपार्थसर्वशः ॥

समश्लोकी २३

जरीकर्मीनवर्तेंमी कधींहीयत्नपूर्वक ॥
मार्गानुरूपमाझ्याहे वर्ततीसर्वमानव ॥

आर्या २३

जरिनीरालसहोउनि कर्माच्यामीनचालतोंवाटे ॥
तरिसकळहिजनमाझ्या मार्गेयेतीमलाअसेंवाटे ॥

दोहरा २३

जोहमकरमनहिकरो रहोअलसीमीत ॥
त्यौंहीसबनरकुंगहे मेरेमागकीरीत ॥

ओवी २३

जरीकर्ममीनवर्तवी ॥ तरीकर्मपडेस्वभावीं ॥

म्याआचरणूककरावी ॥ लोकतैसेंचकरतील ॥

अभंग २३

कर्मीजरीनवर्तेंमी ॥ सुखेराहेस्वात्मधामी ॥
यत्नपूर्वककरीनामी ॥ मार्गयोनीधर्मांचा ॥ १ ॥
मगतैसीचराहाटी ॥ पडेजगपरीपाटी ॥
जोतोह्मणेलदेवहटी ॥ नाहींकर्मीवायला ॥ २॥
मगकांहोआपणास ॥ आश्रमधर्माचासायास ॥
भक्षूंभक्षवेसुरस ॥ पेऊंअपेयपानजें ॥ ३ ॥
भक्तनाहींदेवनाहीं ॥ गुरुशिष्यनामनाहीं ॥
राजानाहींप्रजानाहीं ॥ ऐसामार्गपडेल ॥ ४ ॥
स्वर्गनरकमिथ्याशब्द ॥ वृथाशास्त्रवृथावेद ॥
तुकाह्मणेकलिछंद ॥ मगसहजअनिवार ॥ ५ ॥

श्लोक २४

उत्सीदेयुरिमेलोकानकुर्यांकर्मचेदहम् ॥
संकरस्यचकर्त्तास्यामुपहन्यामिमाःप्रजाः ॥

समश्लोकी २४

भ्रष्टहोतीलहेलोक नकरींकर्ममीजरी॥
तेंहीकरींअन्यधर्मे तरीयाभ्रष्टतीप्रजा ॥

आर्या २४

जरिमीनकरींकर्मा तरिहेहोतीललोकउच्छिन्न ॥
तेव्हांप्रजाविनाशक संकरकर्त्ताहिमीपरिच्छिन्न ॥

दोहरा २४

जोहोंकरमनहिकरो होयसबनकोनास ॥
प्रगटाऊंसंकरतबें हनोप्रजायाआस ॥

ओवी २४

मीकर्मजरीनकरी ॥ संकरहोईलअवधारी ॥
लोकभ्रष्टतीयापरी ॥ तेंकरणेंमजनाहीं ॥

अभंग २४

आधींचहेंमायामय ॥ जगअनिवारहोय ॥
सांडोनियांस्वार्थन्याय ॥ भलतापंथस्वीकारी ॥ १ ॥
त्यांतआमुचीवर्तणुक ॥ जरीदेखतीन्यूनक ॥
भ्रष्टहोतीमगअधिक ॥ पैंगांचिताहेमनीं ॥ २ ॥
जरीकर्मीनवागेंमी ॥ स्वेच्छाकरीनअन्यकामीं ॥
तरीप्रजारक्षणनेमी ॥ प्रभुऐसाहोईना ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेधाकेऐसा ॥ देववागेसममाणसा ॥
आपणतारकतोसहसा ॥ येरबुडतांकळवळी ॥ ४ ॥

श्लोक २५

सक्ताःकर्मण्यविद्वांसोयथाकुर्वंतिभारत ॥
कुर्याद्विद्वांस्तथाऽसक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहम् ॥

समश्लोकी २५

कर्मैफलार्थअज्ञानी जर्शाकरितिभारता ॥
तींनिष्कामकरीज्ञानी जोइच्छीलोकसंग्रह ॥

आर्या २५

अज्ञासक्तजसेकां असतीकर्मांचियामहाहाटीं ॥
ज्ञानीसक्तनतैसा परिजनशिक्षार्थकर्मराहाटी ॥

दोहरा २५

मूरखजोकरमनकरे करिबहुप्रीतसुभाय ॥
लोककाजग्यानीकरे मनतासोंनलगाय ॥

ओवी २५

हेलोकनेणतीकांहीं ॥ वडिलासारिखेवर्त्ततीपाही ॥
ह्मणवूनिश्रेष्ठींदोनीसोई ॥ लोकसंग्रहार्थधर्मकीजे ॥

अभंग २५

कर्मेंनेमिलींविधीनें ॥ सिद्धिजावयासाधनें ॥
फळप्राप्तिचासंधानें ॥ अज्ञानासआनंदू ॥ १ ॥
तैसेंअवघेंनाशवंत ॥ ज्ञानीसिद्धातेंसंमत ॥
जाणतेजेझालेसंत ॥ तरीकर्मानयेसोडूं ॥ २ ॥
लोकसंग्रहोभारता ॥ रक्षणेंहामार्गआतां ॥
पूर्णदृष्टिचीयाहिता ॥ तुकाह्मणेकळवळे ॥ ३ ॥

श्लोक २६

नबुद्धिभेदंजनयेदज्ञानांकर्मसंगिनाम् ॥
जोषयेत्सर्वकर्माणिविद्वान्युक्तःसमाचरन् ॥

समश्लोकी २६

काम्यकर्मठअज्ञांचा बुद्धिभेदकरूंनये ॥
करवावींसर्वकर्में तत्त्वज्ञेंयुक्तजोस्वयें ॥

आर्या २६

जेअज्ञकर्मसक्त प्रज्ञात्यांचीकदानपर्तविजे ॥
युक्तप्रज्ञेंआपण कर्मांसिकरोनित्यांसिवर्तविजे ॥

दोहरा २६

तिनकीबुद्धिभेदनतजे रहेकर्मलपटाय ॥
सावधानग्यानिरहे मेलेगातबनाय ॥

ओवी २६

ज्ञानीएकचित्तहोऊनी ॥ सर्वकर्मेंउत्कृष्टकरूनी ॥

अज्ञानियांसकर्मआचरवावेंह्मणूनी ॥ ज्ञानीस्वयें ॥

अभंग २६

व्हावीकामनासंपूर्ण ॥ काम्यहेतूचतूंजाण ॥
तैसेंचमगतूंसाधन ॥ कर्मठऐसेंबोलिजे ॥ १ ॥
अज्ञानझोंबिन्नलें ॥ ऐसेंदृष्टीनेंपाहिलें ॥
तरीत्याचेंअंतरभलें ॥ भेदूंनयेसज्ञानें ॥ २ ॥
जरीतत्त्ववेत्ताझाला ॥ अथवाप्राप्तपुरुषभला ॥
तरीजनांच्याकर्मीला ॥ तेजद्यावेंह्मणेतुका ॥ ३ ॥

श्लोक २७

प्रकृतेःक्रियमाणानिगुणैःकर्माणिसर्वशः ॥
अहंकारविमूढात्माकर्त्ताऽहमितिमन्यते ॥

समश्लोकी २७

कर्मैंसर्वप्रकृतिच्या करिजेतातिजींगुणीं ॥
अहंकारेंमूढबुद्धी मीकर्त्तामानितोअसें ॥

आर्या २७

प्रकृतिगुणानुगकर्मैं होतीऐसेंअसोनिह्यामूढ ॥
मीकर्त्ताह्मणवुनियां अभिमानीव्यर्थहोतआरूढ ॥

दोहरा २७

मायागुणकरतहैसबे करमयहजान ॥
अहंकारकरीमूढजे लेतआपनकोमान ॥

ओवी २७

प्रकृतिगुणांचेंकार्य ॥ क्रियानिपजेगुणमय ॥
तेणत्यासंतोषहोय ॥ मीकर्त्तामानी ॥

अभंग २७

कर्मेंसर्वप्रकृतीच्या ॥ गुणींखेळचीमायेचा ॥
सोडिलींतींज्याच्यात्याच्या ॥ पुन्हागळींलागती ॥ १ ॥
जंववरीदेहसंगू ॥ तंवनसुटेप्रसंगू ॥
उगाआपहीउल्लंघू ॥ पाहातांयेथेंनाडेल ॥ २ ॥
अहंकारेंमूढबुद्धी ॥ ह्मणेमाझीहेउपाधी ॥
तुकाह्मणेकधीं ॥ सुटेऐसीदिसेना ॥ ३ ॥

श्लोक २८

तत्त्ववित्तुमहाबाहोगुणकर्मविभागयोः॥
गुणागुणेषुवर्त्ततइतिमत्वानसज्जते॥

समश्लोकी २८

तत्त्वज्ञगुणकर्माच्या दोंभागींस्वअकर्तृता ॥
पाहेकींस्वस्वविषयीं इंद्रियेंहींचवर्त्तती ॥

आर्या २८

गुणकर्मविभागींतो तत्त्वज्ञान्यासिभेदसाहीना ॥
गुणसंधींतचिवर्तति ऐसेंजाणोनिसक्तहोईना ॥

दोहरा २८

गुणऔरकरमबिभागसों जानततत्त्वजुकोय ॥
बिंद्रिबिखयनसोंलगी आपमगननहिहोय ॥

ओवी २८

प्रकृतिगुणमोहिती ॥ मूर्खफलींआसक्तहोती ॥
तेज्ञानियांचीयुक्ती ॥ इंद्रियगुण ॥

अभंग २८

तत्त्वज्ञींगुणकर्मीला ॥ भेदोनअकर्त्याला ॥

पाहेसकलविषयांला ॥ इंद्रियेंहीवर्तती ॥ १ ॥
जाणिवेनेंतुहेंअंग ॥ महाबाहोप्रेमेंचांग ॥
करणीकर्मीनिःसंग ॥ भाग्यपूर्णपांडवा ॥ २ ॥
स्वकर्माचेंपाळण ॥ कीजेनकोउत्थापन ॥
तुकाम्हणेहिलासाधन ॥ तेंचपाहेसर्वदा ॥ ३ ॥

श्लोक २९

प्रकृतेर्गुणसंमूढाःसज्जंतेगुणकर्मसु ॥
तानकृत्स्नविदोमंदान्कृत्स्नविन्नविचालयेत् ॥

समश्लोकी २९

प्रकृतीच्यागुणींमूढ झोंबतीविषयेंद्रियीं ॥
असर्वज्ञांतयांमूढां सर्वज्ञेंरवचकूंनये ॥

आर्या २९

प्रकृतिगुणेंमोहितजे गुणकर्मीसक्तमंदअज्ञानी ॥
त्यांचेंमनासचालन नकरावेंजाणत्यांहिसुज्ञांनीं ॥

दोहरा २९

मायागुणकरीमूढजे रहेविखयलौलाय ॥
तामागतेंग्यानितिन्हें देइनकोंभलाय ॥

ओवी २९

प्रकृतिचेष्टाकरीमाया ॥ विषयींआसक्तहोऊनियां ॥
मूढगतीपावोनियां ॥ मूर्खासिरवचकूंनये ॥

अभंग २९

लागतीप्रकृतिछंदीं ॥ पडावयामोहबंदी ॥
वथासंसाराचीमांदी ॥ वेळ्चितीपुष्कळ ॥ १ ॥
गुणींरिझलेमकतीचे ॥ मूढसांगेविषयींलांचे ॥

अज्ञानपाह्लेनिकाचे ॥ त्यजकूंनयेकर्मे ॥ २ ॥
मोठेंअहंकारीपाप ॥ घेउनिमायेचेंनिजपाप ॥
उमापतीविषयदाप ॥ तुकाम्यासींदाविता ॥ ३ ॥

श्लोक ३०

मयिसर्वाणिकर्माणिसंन्यस्याध्यात्मचेतसा ॥
निराशीर्निर्ममोभूत्वायुध्यस्वविगतज्वरः ॥

समश्लोकी ३०

कर्मेंसमर्पूनिमज सर्वअध्यात्मबुद्धिनें ॥
टाकूनिआशाममता सुखेंहेंकरियुद्धतूं ॥

आर्या ३०

अध्यात्मविचारेंकरि माझाठाईंस्वकर्मसंन्यास ॥
निर्ममनिष्कामरणीं निश्चळहोवोनिमारिसैन्यास ॥

दोहरा ३०

चित्तअध्यातमआनिकें करमनमोमनराख ॥
अहंकारममतातजे जुद्धहिकूंअभिलाख ॥

ओवी ३०

सर्वकर्मेंमजअर्पी ॥ चित्तआत्मयातेंसमर्पी ॥
उदासपणेंवोपी ॥ ऊठयुद्धासी ॥

अभंग ६०

कर्मकायहोईलजें ॥ प्रकृतीच्यायोगवीजें ॥
तेंतेंमद्रूपीअर्पिजे ॥ सर्वाध्यात्ममतीनें ॥ १ ॥
टाकूनिममताआशा ॥ युद्धाकरीतूंवीरेशा ॥
विगततापमानसीदशा ॥ तुझ्याअंगींबाणेल ॥ २ ॥
ऐकनांपवनोबोल ॥ आत्मचर्चाअंगींनिकोल ॥

तुकाह्मणेफोल ॥ झालासर्वसंशय ॥ ३ ॥

श्लोक ३१

येमेमतमिदंनित्यमनुतिष्ठंतिमानवाः॥
श्रद्धावंतोऽनसूयंतोमुच्यंतेतेऽपिकर्मभिः॥

समश्लोकी ३१

नदोषठेवितांमाझें हेंनित्यमतमानव ॥
भावेंअनुष्ठितीतेही कर्मापासूनिसुटती ॥

आर्या ३१

ईर्ष्यात्यागुनिपार्था ऐसेंमाझ्यामतींनजेविटती ॥
विश्वासीतेमानव कर्मापासोनिसर्वदासुटती ॥

दोहरा ३१

जिनतयामेरमतें श्रद्धासोगहिलेत ॥
तिनकेजियमेकरमहै करमतजेकरिचेत ॥

ओवी ३१

हेंमाझेंज्ञानमत ॥ नरहृदयींठेवीअखंडित ॥
निर्द्वंद्वकरीश्रद्धायुक्त ॥ तोकर्मींविमुक्तअसे ॥

अभंग ३१

उपेक्षूनगुणदोषादिलक्षण ॥ निःप्रांजळपणबोलिलोंकीं ॥ १ ॥
तैसेंचपाहावेंहेंचअनुष्ठावें ॥ सुखेंचीसुटावेंकर्मबंधें ॥ २ ॥
मानवतरायादोषसंहाराया ॥ केलीनौकाव्हायापैलपार ॥३॥
तुकाह्मणेजडनायकतीमूढ ॥ पुढेंहीदगडहोऊनिराहाती ॥ ४॥

श्लोक ३२

येत्वेतदभ्यसूयंतोनानुतिष्ठंतिमेमतम्॥
सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धिनष्टानचेतसः॥

समश्लोकी ३२

दोषआरोपुनीमाझ्या यामतानअनुष्ठिती ॥
जाणसर्वाज्ञानमार्गी बुद्धिभ्रष्टविमूढते ॥

आर्या ३२

करुनीईर्ष्यात्यजिती जेयामाझ्यामतासकीनाश ॥
सर्वज्ञानविमूढचि पावतितेजाणपातकीनाश ॥

दोहरा ३२

जोमेरेमतहिकोकर तजुदोखलगाय ॥
सोमूरखजानतनही हेंअचेतकेभाय ॥

ओवी ३२

हेंतुलासांगीतलें ॥ तेंनअनुष्ठितांतामसगुणीझाले ॥
ज्ञानापासोनिचेवले ॥ महामूर्ख ॥

अभंग ३२

अथवाकुटिळद्वेषठेवीखळ ॥ ज्यासिदेहींमळअहंतेचा ॥ १ ॥
हेंमतसोडोनीदोषहीजोडोनी ॥ आत्ममतमनींअनुष्ठीती ॥ २ ॥
तरीज्ञानमार्गीसर्वांच्याअसंगी ॥ बुद्धिभ्रंशेजगींविमूढते ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेदेवावरिष्ठजाणावा ॥ अव्हेरकरावाजेणेंत्याचा ॥ ४ ॥

श्लोक ३३

सदृशंचेष्टतेस्वस्याःप्रकृतेर्ज्ञानवानपि ॥
प्रकृतिंयांतिभूतानिनिग्रहःकिंकरिष्यति ॥

समश्लोकी ३३

ज्ञानीहिपूर्वसंस्कारें वर्त्तेप्रकृतिसारिखा ॥
भूतेंवशप्रकृतिला करावेंकायनिग्रहें ॥

आर्या ३३

ज्ञानीहीवश्यकेला प्रकृतीच्यातूंपहाउपाधीन ॥
प्रकृतीलावशभूतें प्रकृतिसनिग्रहकरीलआधीन ॥

दोहरा ३३

ग्यानवंतहीकरतहै अपनीप्रकृतिसमान ॥
सबकोउनिजप्रकृतिसब रोंकेतेजुअजान ॥

ओवी ३३

ज्ञानीअससीलजरी ॥ प्रकृतिचेष्टाकरी ॥
पंचभूतांतेंअवधारी ॥ तयानिग्रहकाय ॥

अभंग ३३

ज्ञानीपूर्णझालाशास्त्रेंउमजला ॥ परीत्यालागलापूर्वसंगू ॥ १॥
प्रकृतीहेमिळेप्राचीनाच्यावळें ॥ तैसीबुद्धिखेळेसाधूचीकीं ॥२॥
पंचभूतभववेगळेगौरव ॥ देतीअनुभवक्षणक्षणा ॥ ३ ॥
प्रकृतिस्वाधीनपडलीह्मणोन ॥ निग्रहीअज्ञानह्मणेतुका ॥ ४ ॥

श्लोक ३४

इंद्रियस्येंद्रियस्यार्थेरागद्वेषौव्यवस्थितौ॥
तयोर्नवशमागच्छेत्तौह्यस्यपरिपंथिनौ॥

समश्लोकी ३४

गोडत्याविषयींप्रीती वाइटींद्वेषइंद्रियां ॥
रागद्वेषचिहेशत्रू वशहोऊंनयेतया ॥

आर्या ३४

ज्यात्याहिइंद्रियार्थी रागअणिद्वेषहेरिपूथोर ॥
त्यालावशनव्हावें हेदोघेमोक्षमार्गिंचेचोर ॥

दोहरा ३४

सबविंद्रियमकोविखें रागद्वेषजोहोय ॥
मिनकेबसनरजानहि रहेअरिसकजोय ॥

ओवी ३४

विषयकल्पनावहुत ॥ रागद्वेषींवर्तत ॥
जेनेथेंहोतीआसक्त ॥ विषयावशहोऊंनये ॥

अभंग ३४

पांचाविषयांचीगोडीआलरुची ॥ येतीतैंरागाचीवस्तीहोते ॥ १ ॥
वाईटपाहिलेंक्लेशेंउपेक्षिलें ॥ द्वेषाचेंहेंझालेंजन्मस्थान ॥ २ ॥
रागद्वेषदोनवैरीपुरातन ॥ नव्हावेंस्वाधीनतुकाह्मणे ॥ ३ ॥

श्लोक ३५

श्रेयान्स्वधर्मोविगुणःपरधर्मात्स्वनुष्ठितात् ॥
स्वधर्मेनिधनंश्रेयःपरधर्मोभयावहः ॥

समश्लोकी ३५

बरास्वधर्मभलता परधर्मबऱ्याहुनी ॥
स्वधर्मीमृत्युहीश्रेय परधर्मकरीभय ॥

आर्या ३५

उत्तमपरधर्माहुनि विगुणहिनिजधर्मपुण्यदेथोर ॥
निजधर्मीमरणबरें परधर्मेनरकहोयतोघोर ॥

दोहरा ३५

नूनहोयजोनिजधरम परतेंअधिकोमान ॥
नीचभलीनिजधरमको परधरमहिभयजान ॥

ओवी ३५

आपलाधर्मअसोनी ॥ परधर्मबरवामनींमानी ॥

आपलाधर्मटाकूनी ॥ परधर्मींभयअसे ॥

अभंग ३५

भलताहीस्वधर्मयोनीसंभवकर्म ॥ उत्तमेंउत्तमअनुष्ठीजे ॥ १ ॥
अगुणीझालीयादेतुमहाश्रेया ॥ जैसीबाळामायालांसीजरी ॥ २ ॥
स्वधर्मीमेलेजेघेतरमासेजे ॥ परधर्मारिझेवायांजाय ॥ ३ ॥
वधूचेंकुरूपज्याचेंतयासुख ॥ पराव्यासीविखहोऊंठाके ॥ ४ ॥
तुकाह्मणेस्वधर्मकर्मेंचीवर्त्तावें ॥ परधर्मेंपावावेंपतनालागीं ॥ ५ ॥

श्लोक ३६

अर्जुनउवाच

अथकेनप्रयुक्तोऽयंपापंचरतिपूरुषः ॥
अनिच्छन्नपिवार्ष्णेयबलादिवनियोजितः॥

समश्लोकी ३६

आतांकोणेंप्रेरिलाहा सांगजोपातकेंकरी ॥
बळेंचियोजिजेजैसा वार्ष्णेयाइच्छिल्याविणें॥

आर्या ३६

पार्थह्मणेकोणनरें योजियलाकरितपापवदबापा ॥
इच्छानसतांचिवरें प्रेरियलाकींकरीजसापापा ॥

दोहरा ३६

कहियेप्रेरेंकौनकें पुरुखकरतजुपाप ॥
याकोंइच्छानाहिनें करमदेतसताप॥

ओवी ३६

हाकोणीप्रेरिलाप्राणी ॥ पापआचरतोकोठुनी ॥
वार्ष्णेयाइच्छिल्यावांचोनी ॥ बलात्कारेंकोणकरितसे॥

अभंग ३६

पार्थासीसंदेहदेवापुसताहे ॥ आतांकोणेंआहेपाठवीला ॥ १ ॥
करितोपापासीसांगावेंआह्मासी॥बळेंयोजीऐसीइच्छानसतां॥२॥
अनिच्छेआदळीदोषाचळमोळी॥ सांगेहेनबाळीवार्ष्णेयातूं ॥३॥
तुकाह्मणेप्रश्नहिताचाऐकून ॥ बोलिलानंदनवसुदेवाचा ॥ ४ ।

श्लोक ३७

श्रीभगवानुवाच

कामएषक्रोधएषरजोगुणसमुद्भवः ॥
महाशनोमहापाप्माविद्ध्येनमिहवैरिणम् ॥

समश्लोकी ३७

कामहाक्रोधहीहाची जोरजोगुणसंभव ॥
सदाअतृप्तजोपापी यामार्गीशत्रुजाणहा ॥

आर्या ३७

कृष्णह्मणेपार्थाहा रजोगुणोद्भवचिकामहाक्रोध ॥
यासकबहुपापीहा वैरीतूंजाणकरुनियांशोध ॥

दोहरा ३७

यहजुकामऔरक्रोधहै रजोगुणहितेंहोय ॥
कांहांहूंपूरनहोइनहि पापिकोंअरीजोय ॥

ओवी ३७

देवह्मणेगापार्था ॥ हेकामक्रोधवैरीजाणनिभ्रांता ॥
रजोगुणापासोनिहोतअसतां ॥ निपजतीपापातें ॥

अभंग ३७

अगाधर्मश्रात्यानीतीच्याजाणत्या॥कामक्रोधासत्यादयानाहीं॥१॥
रजोगुणेंवाढतमाचेनीप्रौढ ॥ सत्वगुणामूढकेलेंईहीं ॥ २ ॥

खाउनिआकल्पतृप्तिनेणेस्वल्प ॥ विवेकासिपापलाविती है ॥ ३ ॥
ह्मणोनिन्यायाचेमार्गपाडायाचे ॥ तुकाह्मणेयांचेंकुशलत्व ॥ ४ ॥

श्लोक ३८

धूमेनाव्रियतेवन्हिर्यथादर्शोमलेनच ॥
यथोल्बेनावृतोगर्भस्तथातेनेदमावृतम् ॥

समश्लोकी ३८

वेष्टिजेतोधुरेंअग्नी आरसानाशिजेमळें ॥
बांधिजेगर्भहीनाळें कामेंहेंवेष्टिलेंतसें ॥

आर्या ३८

जैसाआदर्शमळें जरायुनेंगर्भवन्हिधूमानें ॥
वेष्टिततैसेंपार्था आवरिलेंहेंसमयकामानें ॥

दोहरा ३८

अगिनढक्योज्योधूमसों दर्पणमैलकेंभाय ॥
गर्भतंतुजालसोंढक्यो तागिनताहिभाय ॥

ओवी ३८

अग्नीझांकलाधूम्रवळें ॥ दर्पणजैसामळें ॥
गर्भवेष्टिलाजाळें ॥ तैसाआत्माअज्ञानेंकरूनी ॥

अभंग ३८

विस्तुधुरेंवेढेनवलहेंमोठें ॥ ऐकेत्याचेफांटेजन्मखळ ॥ १ ॥
आरसामळानेंगर्भासीनाळानें ॥ कींतत्ववेश्यानेंजिकीतैसा ॥ २ ॥
चैतन्यासेजारीवस्तीनीरंतरी ॥ अनिवारभारीह्मणेतुका ॥ ३ ॥

श्लोक ३९

आवृतंज्ञानमेतेनज्ञानिनोनित्यवैरिणा ॥
कामरूपेणकौंतेयदुष्पूरेणानलेनच ॥

समश्लोकी ३९

वेष्टिलेंज्ञानहेंकामें ज्ञात्याचेंनित्यशत्रुनें ॥
जोनानाकामनारूपी जोकांदुर्भरअग्निवत् ॥

आर्या ३९

ज्ञात्याचानित्यरिपू हाकामज्ञानआवरीजाण॥
नह्मणेपुरेकधींही पूर्णनव्हेहाकदातुझीआण ॥

दोहरा ३९

ग्यानिहोकोंग्यानइन वैरीराख्योढापी ॥
कामदुःसहयहअग्निहै सकेनकोउपापी ॥

ओवी ३९

तैसेंज्ञानझांकोळलेंतेणें ॥ ह्मणोनिज्ञानियाचानित्यवैरीमीह्मणे ॥
कामरूपदेहदहने ॥ दूरकरूनित्यजिती ॥

अभंग ३९

ज्ञानजरीशुद्धहोतेंअसंबद्ध ॥ वेष्टनप्रसिद्धयाचेंह्मणुनी ॥ १ ॥
निस्यारिज्ञान्याचाहाचिसत्यवाचा॥कामनारूपाचागोंधळुजो॥२॥
अग्निवतभारीजयाचीदुधारी ॥ तुकाह्मणेमारींवैराग्यासी ॥ ३ ॥

श्लोक ४०

इंद्रियाणिमनोबुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते॥
एतैर्विमोहयत्येषज्ञानमावृत्यदेहिनम्॥

समश्लोकी ४०

इंद्रियेंमनबुद्धीहीं कामाधिष्ठानबोलिजे ॥
यांहींकरूनिहामोही प्राण्यातेंज्ञानवेष्टुनी ॥

आर्या ४०

इंद्रियमनबुद्धीशीं आधिष्ठुनियांवसेसदादेहीं ॥

ईहींकरूनियातें आवरुनिज्ञानमोहवीदेही ॥

दोहरा ४०

इंद्रियमनऔरबुद्धिहै एहियाकोंजान ॥
इनकरिकेंनासतजुहै ग्यानिहुकोग्यान ॥

ओवी ४०

इंद्रियेंआणिमनबुद्धी ॥ यांसिकामअधिष्ठानआधीं ॥
यांतेंभुलवूनित्रिशुद्धी ॥ ज्ञानलोपतसे ॥

अभंग ४०

इंद्रियमनबुद्धिहींकामाधिष्ठानीं ॥ बोलिजेसज्ञानींतेंहीखरें ॥ १ ॥
येणेंचिमोहितज्ञानहोतेंखरें ॥ बुडालेनुद्धरेगर्वद्रोहीं ॥ २ ॥
विरहितअसावेंमगतेणेंबोलावें ॥ ऐसेंनदिसावेंकायकरूं ॥ ३ ।
तुकाविदेहात्माकेलायाअनंतें ॥ आपुल्याउचितेंदयाळुवें ॥ ४ ।

श्लोक ४१

तस्मात्त्वमिंद्रियाण्यादौनियम्यभरतर्षभ॥
पाप्मानंप्रजहिह्येनंज्ञानविज्ञाननाशनम्॥

समश्लोकी ४१

तस्मात्तूंइंद्रियेंआधीं जिंकोनिभरतर्षभा ॥
मारीयापापियाकामा ज्ञानविज्ञाननाशका ॥

आर्या ४१

यास्तवइंद्रियदमनें विज्ञानज्ञाननाशकाआधीं ॥
पापीरिपुकामाला मारुनियांमारिजेमहाआधी ॥

दोहरा ४१

अर्जुनतातेंपहिलही तूंइंद्रिनकोंरोंक ॥
हरतग्यानविज्ञानसों जोयहपापीकोंटोक ॥

ओवी ४१

याकारणेंइंद्रियादमना ॥तूंनियमीगाअर्जुना ॥
जाळोनिपापकामना ॥ ज्ञानविज्ञानांहितअसे ॥

अभंग ४१

तस्मातइंद्रियेंजेकांदशविध ॥ आहेतयाबुधअधिकारी ॥ १ ॥
भरतर्षभाजयघेतांयापासुनी ॥ कामाच्याभुवनींअग्निपेटे ॥ २ ॥
ज्ञाननाशपुढेंविज्ञानानठेवी ॥ तयासनुरवीतुकाह्मणे ॥ ३ ॥

श्लोक ४२

इंद्रियाणिपराण्याहुरिंद्रियेभ्यःपरंमनः ॥
मनसस्तुपराबुद्धिर्योबुद्धेःपरतस्तुसः ॥

समश्लोकी ४२

स्थूळापुढेंइंद्रियेंहीं मनत्यांहीपलीकडे ॥
मनापलीकडेबुद्धी आत्मातोतीपलीकडे ॥

आर्या ४२

इंद्रियगणहापरतो त्याहुनिमनत्याहुनीमतीपरती ॥
तीहुनिआत्मापरतो नाहींउत्कृष्टतातयापरती ॥

दोहरा ४२

इंद्रियनसबतेंपरें तिनकेंपरमनजोय ॥
मनतेंपरेजुबुद्धिहै तापेंपरआतमजोय ॥

ओवी ४२

इंद्रियांतश्रेष्ठमन ॥ मनाहूनिपरबुद्धिजाण ॥
बुद्धिपलीकडेआत्माजाण ॥ ऐसीगती ॥

अभंग ४२

स्थूलापुढेंकरणेंवागतीहेपार्था ॥ मनपैलपंथातयाचीये ॥ १ ॥
मनापैलीकडेबुद्धिचीतिकडे ॥ आत्मातोनिवडेत्यापरता ॥ २ ॥
साक्षीहोवोनीयांलिप्तनव्हेकर्मा ॥ आतुलीयावर्मारीझेवीरा॥३॥
तुकाह्मणेदेवकृपावंतखरा ॥ वरीउजगरादशाआली ॥ ४ ॥

श्लोक ४३

एवंबुद्धेःपरंबुध्वासंस्तभ्यात्मानमात्मना॥
जहिशत्रुंमहाबाहोकामरूपंदुरासदम्॥

समश्लोकी ४३

तिणेंअसातीपरता जाणोनीथांबवूनितो ॥
मारीशत्रुमहाबाहो कामरूपीअजिक्यजो ॥

आर्या ४३

एवंबुद्धिपरातें जाणुनिमतिनेंमनामहाबाहो ॥
नियमुनिनिजरिपुकामा मारीजयवंततूंमहाबाहो ॥

दोहरा ४३

आतमलखुंबुद्धितेंपरें मनकोकरिबसमाह ॥
कामरूपअरीदुःसहहै मारिडारोनरनाह ॥

ओवी ४३

बुद्धीनेंपरमात्माजाण ॥ आणिआत्मास्थिरकरून ॥
वैराग्यअग्निनेंजाळून ॥ कामअजिक्यांजिती ॥

अभंग ४३

तिनेंअसेतीसीपरताआपण ॥ जाणेवरीखूणहेचिपार्था ॥ १ ॥
जाणोनिथांबवीतीसीमनापासी ॥ शक्तिचैतन्यासीजंवमीळे॥२॥

परिसामर्थ्याचीउठावणीकरी ॥ हाशत्रुसंहारीकामरूप ॥ ३ ॥
महाबाहोनामतरींसाचवाटे ॥ अजिंक्यनीवटेतुकाम्रणे ॥ ४ ॥

इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुन संवादेकर्मयोगोनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायतिसऱ्यावरी ॥
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं ॥ २ ॥
इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

चतुर्थाध्यायप्रारंभः

वामन

पूर्वाध्यायींकर्मयोग बोलिलाभगवान्स्वयें ॥
ज्ञानांगत्वेंअनादित्व त्याचेंबोलतसेहरी ॥

श्लोक १

श्रीभगवानुवाच ॥

इमंविवस्वतेयोगंप्रोक्तवानहमव्ययम् ॥
विवस्वान्मनवेप्राहमनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत् ॥

समश्लोकी १

यापुरातनयोगातें मीसूर्यालागिबोलिलों ॥
बोलिलासूर्यमनुला पुत्रइक्ष्वाकुलामनु ॥

आर्या १

पार्थासांगितलाम्यां अव्ययहाजाणयोगसूर्यास ॥
सूर्यैमनुलाकथिला मनुनेंइक्ष्वाकुराजवर्यास ॥

दोहरा १

यहजोगहैमैंकह्यो पहिलेरविसोंजोय ॥
तिनहुंतबेमनुसोंकह्यो मनुइक्ष्वाकुसिकाय ॥

ओवी १

हायोगकीपूर्वी ॥ म्यांउपदेशिलारवी ॥
सूर्यमनुसीदावी ॥ मनुनेंइक्ष्वाकुसीसांगितला ॥

अभंग १

आनंदाचाकंदगोविंदबोलिला ॥ ऐकेयागोष्टीलापूर्वीचीया ॥ १ ॥

पुरातनयोगमीचआत्मज्ञाहें ॥ बोलिलोंज्ञानहेंभानुदेवा ॥ २ ॥
सूर्यहोतकारमनुसीसांगतू ॥ तोहिअनुग्रहितूइक्ष्वाकूसी ॥ ३ ॥
ऐसेंहेंपूर्वींचेंआहेभांडवल ॥ सांपडेनवलतुकयासी ॥ ४ ॥

श्लोक २

एवंपरंपराप्राप्तमिमंराजर्षयोविदुः ॥
सकालेनेहमहतायोगोनष्टःपरंतप ॥

समश्लोकी २

परंपरागतअसा योगराजर्षिजाणती ॥
तोयोगबहुताकाळें अस्तझालापरंतपा ॥

आर्या २

एवंपरंपरागत राजर्षीयोगजाणतीश्रेष्ठ ॥
महताकाळेंकरुनी होताझालापरंतपानष्ट ॥

दोहरा २

परंपरायाजोगकों जानतहैंरुखिराय ॥
बहुतदिनबितेगये सोऊजोगनसाय ॥

ओवी २

ऋषिपरंपराबोलिला ॥ हायोगजरीओळखिला ॥
तूंभक्तह्मणूनिसांगीतला ॥ अतिअपूर्व ॥

अभंग २

परंपरागतऐसाचिजाणींजे ॥ ऋषीदेवराजेसुखावले ॥ १ ॥
योगतरीअचळपरिझालाचळ ॥ बहुतयुगमूळजाणोनीयां ॥ २ ॥
परंतपाअस्तमानागेल्यारवी ॥ प्रकाशनुरवीस्वल्पमात्र ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेभाग्यभासेसज्जनाचें ॥ झालेप्रकाशाचेंबांटेकार ॥ ४ ॥

श्लोक ३

सएवायंमयातेऽद्ययोगःप्रोक्तःपुरातनः॥
भक्तोऽसिमेसखाचेतिरहस्यंह्येतदुत्तमम्॥

समश्लोकी ३

तोचिह्नाआजिम्यांतूतें वर्णिलायोगपूर्विला॥
तूंसखाभक्तयालागी रहस्याद्भुतबोलिलों॥

आर्या ३

भक्तसखातूंह्मणुनी पुरातनतुलाचयोगहाकथिला॥
ऐकेभारतवर्या परमनिजरहस्ययुक्तिनेंमथिला॥

दोहरा ३

वहैपुरानोजोगमैं ताकोंदियोबताय॥
जातेंतूमोमीतहै औरभक्तनभाय॥

ओवी ३

आणिम्यातुजबुद्धी॥ योगसांगीतलाअनादी॥
तूंसखाभक्तआधीं॥ ह्मणोनिरहस्यसांगीतलें॥

अभंग ३

तोचिह्नाआजीम्यातुजप्रगटिला॥ योगजोलोपलापूर्वीहोता॥१॥
तूंतंवमाझासखाभक्तहिवरिष्ठ॥ ह्मणोनिउत्कृष्टदयाआली॥२॥
नसांगेंबंधूतेंनारीसुतादूता॥ मातापिताचुलतावंचिलेम्यां॥३॥
अद्भुतरहस्यअप्राप्तसुरवरा॥ अतुळलेंकरातुकाह्मणे॥४॥

श्लोक ४

अर्जुनउवाच

अपरंभवतोजन्मपरंजन्मविवस्वतः॥

कथमेतद्विजानीयांत्वमादौप्रोक्तवानिति॥

समश्लोकी ४

आलीकडेतुझेंजन्म सूर्यजन्मपलीकडे ॥
तूंबोलिलासिपूर्वींहें जाणावेंम्याकशारितीं ॥

आर्या ४

जन्मपुरातनरविचा जन्मतुझायादवादिसेअपर ॥
आधींकथिलेंत्वांहें कैसेंजाणेनसांगयाउपर ॥

दोहरा ४

तुमतोप्रगटह्योअबेसु रविपुरातनदेव ॥
तुमकबतासोंकह्यो जानोचाहतभेव ॥

ओवी ४

पार्थह्मणेकृष्णनाथा ॥ तुह्मांजन्मआलीकडेअसतां ॥
अनादिसूर्याचीकथा ॥ म्यांकेवींजाणावें ॥

अभंग ४

पार्थह्मणेमातेंविस्मयवाटतो ॥ रागआपणतोधरूंनये ॥ १ ॥
आलीकडेजन्मतुझापूतनारी ॥ उत्पन्नद्वापारींआह्मीझालों॥२॥
आद्ययुगींरवित्यालागींसंवाद ॥ वर्णीसीविषादआह्मांपुढें॥ ३ ॥
आतांचेंनेणवेपूर्वींजाणेकोण ॥ अंगींपाबोंखूणऐसेंकरा ॥ ४ ॥
लोकसंपादणीतूंतंवत्यापर ॥ उघडविचारतुकाह्मणे ॥ ५ ॥

श्लोक ५

श्रीभगवानुवाच

बहूनिमेव्यतीतानिजन्मानितवचार्जुन॥
तान्यहंवेदसर्वाणिनत्वंवेत्थपरंतप॥

समश्लोकी ५

क्रमिलींबहुतेंजन्में तुझींमाझींहिअर्जुना ॥
मीईशजाणेतींसर्व तूंजीवत्वेंनजाणसी ॥

आर्या ५

तुझींमाझींगेलीं पार्थाजन्मेंबहूतसंसारीं ॥
तेंतूंनेणसिबापा जाणेंसर्वज्ञमीचकंसारी ॥

दोहरा ५

तेरेऔरमेरेजनम बितेबहुबार ॥
तूंतिनकोंजानतनहिं होजानतनिरधार ॥

ओवी ५

देवह्मणतोतुजमज ॥ बहुजन्मझालेसहज ॥
तेंसर्वआठवेमज ॥ जीवत्वेंतुलानाठवे ॥

अभंग ५

बोलेनारायणऐकेकुरुनाथा ॥ व्यर्थनकोपंथासंशयाचा ॥ १ ॥
क्रमिलींबहुजन्मेंमाझींतुझींतेंहीं ॥ मीजाणतोंपाहीईशपणें ॥ २ ॥
देहीतूंअर्जुनानेणसीहेंवर्म ॥ तुकाह्मणेधर्महाचिमुख्य ॥ ३ ॥

श्लोक ६

अजोऽपिसन्नव्ययात्माभूतानामीश्वरोपिसन् ॥
प्रकृतिंस्वामधिष्ठायसंभवाम्यात्ममायया ॥

समश्लोकी ६

अजमीअविनाशीमी भूतांचाईशहीपरी ॥
होतोंशुद्धात्ममायेनें स्वप्रकृतिअधिष्ठुनी ॥

आर्या ६

अजअव्ययभूतेश्वर निर्गुणजोमीउपाधिलात्यजितों ॥

प्रकृतिसिअधिष्ठुनीयां मायेनेंआपणासमीसृजितों ॥

दोहरा ६

अजअविनाशिप्रगटहों जगतईशकरतार ॥
अपनीइच्छातेलख्यो सतयुगतअवतार ॥

ओवी ६

अजअव्ययअवतार ॥ सर्वभूतांचामीईश्वर ॥
प्रकृतिअधिष्ठाननिरंतर ॥ मायाधीनजन्म ॥

अभंग ६

अजह्मणिजेनित्यअविनाशअक्षयीं॥भावशेषशायीजाणवितो।१॥
भूतेंमजपासूनकोणापासूनमी ॥ आणुनीमनोक्रमींपाहेबरें ॥२ ॥
होतोंशुद्धबुद्धआत्मैवमायेंत ॥ आपुलीआकृतअधिष्ठूनी ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेहरीसांगेलमाहात्म ॥ श्रोतेहोउत्तमश्रवणकीजे ॥ ४ ॥

श्लोक ७

यदायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिभारत॥
अभ्युत्थानमधर्मस्यतदात्मानंसृजाम्यहम्॥

समश्लोकी ७

जेजेवेळेसधर्माची होतसेहानिभारता ॥
अभिवृद्धिअधर्माची आपणानिर्मितोंतयीं ॥

आर्या ७

ज्याज्यासमयींधर्म ग्लानीहोतीअधर्मउद्भवतो ॥
त्यात्यासमयींवेगें भारतवर्याजगांतसंभवतों ॥

दोहरा ७

जबअर्जुनजगतमेंथाटत परधरमकेभाय ॥

बहुतअधरमजहांतहां तबहोंजनमतआय ॥

ओवी ७

जेजेकाळींधर्मासी ॥ स्थानभ्रष्टताहोयपर्येसी ॥
त्याकाळींअवतरोनित्यासी ॥ दुष्टांतेंमारितसें ॥

अभंग ७

जेजेवेळेंधर्मुहानिपावेक्लेशें ॥ दैत्यदुरारोषेअधर्माचेनी ॥ १ ॥
अधर्मउंचावेत्रैलोक्यजीणाया ॥ तेव्हांआत्मकायासृजीतोंमी॥२॥
तुकाह्मणेदेवसांगतोंऐकावें ॥ जेणेपराभवेंसंशयहा ॥ ३ ॥

श्लोक ८

परित्राणायसाधूनांविनाशायचदुष्कृताम् ॥
धर्मसंस्थापनार्थायसंभवामियुगेयुगे ॥

समश्लोकी ८

साधूंच्यारक्षणालागीं मारायापातकीजनां ॥
स्थापावयासिधर्मातें होतोंयुगयुगाप्रती ॥

आर्या ८

साधुत्राणकराया खळदुष्टांचेंकरावयाहनन ॥
धर्मस्थापायासी ॥ घेतोंपार्थायुगायुगींजनन ॥

दोहरा ८

साधनकीरच्छाकरो पापिनडारोंमार ॥
थापतरीतधरमकी जुगजुगमांहिविचार ॥

ओवी ८

पवित्रसाधुतारावे ॥ दुष्टांसिनाशकरावे ॥
धर्मस्थापनव्हावें ॥ अवतरेंयुगायुगीं ॥

अभंग ८

रक्षावयासाधुजनां ॥ मारावयासीदुर्जनां ॥ १ ॥
धर्मस्थापनकराया ॥ होतोंयुगायुगींकौंतेया ॥ २ ॥
हेंचिदेहधारणमूळ ॥ ऐकेममायेचाखेळ ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेअभयाचें ॥ दानपात्रभाविकाचें ॥ ४ ॥

श्लोक ९

जन्मकर्मचमेदिव्यमेवंयोवेत्तितत्त्वतः ॥
त्यक्त्वादेहंपुनर्जन्मनैतिमामेतिसोऽर्जुन ॥

समश्लोकी ९

अलौकिकेंजन्मकर्में माझींजाणेअसेंखरें ॥
देहाटाकुनितोमातें पावेजन्मानयेपुन्हा ॥

आर्या ९

एवंपार्थामाझें जाणेजोजन्मकर्मनिश्चितरे ॥
देहांतींजन्मपुन्हा नपवेमजशींमिळोनितोचितरे ॥

दोहरा ९

मरेऔरजनमकरमकों तत्त्वलहेजोजान ॥
देहतजेमोकोंमिले बहुरीनजनमेंआन ॥

ओवी ९

माझेंजन्मकर्मदिव्यजाण ॥ तयानाहींजन्ममरण ॥
तेखूणज्ञानीधरून ॥ तेमजपावती ॥

अभंग ९

माझीजन्मकर्मलीळा ॥ जाणेभाविकुजोभोळा ॥ १ ॥
धन्यतोचिभूमीवरी ॥ देहिअसोनिनिर्विकारी ॥ २ ॥
पदशाश्वतपावेल ॥ अनुपम्यहेंगाइल ॥ ३ ॥

खुंटेपुन्हात्याचाजन्म ॥ अनुभवेंतुकाराम ॥ ४ ॥

श्लोक १०

वीतरागभयक्रोधामन्मयामामुपाश्रिताः॥
बहवोज्ञानतपसापूतामद्भावमागताः॥

समश्लोकी १०

कामक्रोधभयातीत ध्याननिष्ठमदाश्रित ॥
बहुज्ञानतपेंशुद्ध मत्स्वरूपासिपावले ॥

आर्या १०

रागभयक्रोधरहित मन्मयतेजन्मलेनरसुपूत ॥
ज्ञानतपेंपावतबहु पावतिमजलामदाश्रयेंपूत ॥

दोहरा १०

रागक्रोधभयतजे मोमेराखेभाय ॥
बहुतग्यानितपकरीगये मोहिमांजीसमाय ॥

ओवी १०

कामक्रोधभयत्यजिती ॥ माझ्याआश्रयेंअसती ॥
ममप्रसादेंज्ञानपावती ॥ स्वरूपींमिळोनी ॥

अभंग १०

कामक्रोधभयाविण ॥ तोचसाधूपूर्णजाण ॥ १ ॥
ध्याननिष्ठमदाश्रित ॥ त्यासआह्मीह्मणोंसंत ॥ २ ॥
बहुतज्ञानतपेंशुद्ध ॥ जाणावातोमहासिद्ध ॥ ३ ॥
जेपावलेस्वस्वरूपीं ॥ तुकयाशरणत्याचिद्रूपीं ॥ ४ ॥

श्लोक ११

येयथामांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहम्॥
ममवर्त्मानुवर्ततेमनुष्याःपार्थसर्वशः॥

समश्लोकी ११

जेजसेभजतीमातें मीतसाफळतोंतयां ॥
पार्थामनुष्यसकल माझ्यामार्गींचवर्त्तती ॥

आर्या ११

जेजैसेंमजभजती तैसेंभजतोंतयांसिमीपाहा ॥
माझ्यावर्त्मासर्वहि अनुवर्तेमनुजसंघबापाहा ॥

दोहरा ११

जोमोकोंजैसेभजे ताहोंतैसोंफलदेत ॥
अर्जुननरसबजगमों मेरोमागगहिलेत ॥

ओवी ११

जैसेजेमजलाभजती ॥ त्यांसिमीभजेंतेचरीतीं ॥
माझेमार्गींवर्त्तती ॥ सर्वलोक ॥

अभंग ११

जेजेजैसेमातेंभजे ॥ मीहीतयांतैसाउमजे ॥ १ ॥
जैसाभावठायींमाझे ॥ फळेंतेवींत्यासहजें ॥ २ ॥
पार्थामानवसकळ ॥ ममर्मागींचनिखळ ॥ ३ ॥
वर्त्ततातीहेतूंजाण ॥ तुकावंदीत्याचेचरण ॥ ४ ॥

श्लोक १२

कांक्षंतःकर्मणांसिद्धिंयजंतइहदेवताः॥
क्षिप्रंहिमानुषेलोकेसिद्धिर्भवतिकर्मजा॥

समश्लोकी १२

कर्मसिद्धिचइच्छूनी पूजितीअन्यदेवता ॥
कर्ममूळाचत्यांसिद्धी नृलोकींहोतिसत्वर ॥

आर्या १२

कर्मांचीहेसिद्धी इच्छुनियांदेवतायजनकरिती ॥
मानवलोकींहोती कर्मांचीसिद्धिजेहिलोकरिती ॥

दोहरा १२

करमसिद्धिकीचाहकरी पूजतदेवनलोय ॥
करमनकियेनरलोकमें सिद्धिवेगहिहोय ॥

ओवी १२

जेकर्मसिद्धीइच्छूनी ॥ चित्तठेवितीअन्यदेवभजनीं ॥
मनुष्यलोकींक्षणीं ॥ सिद्धिहोतीसत्वर ॥

अभंग १२

अन्यदेवतापूजिती ॥ जेकांकर्मसिद्धिप्रती ॥ १ ॥
नानाविधमार्गांतरें ॥ ध्यानउपास्यगजरें ॥ २ ॥
कर्ममूळेंचत्यांसिद्धी ॥ नरलोकींपैंत्रिशुद्धी ॥ ३ ॥
पावेशीघ्रभक्तिभावें ॥ तुकाह्मणेपूर्वदैवें ॥ ४ ॥

श्लोक १३

चातुर्वर्ण्यंमयासृष्टंगुणकर्मविभागशः ॥
तस्यकर्त्तारमपिमांविद्ध्यकर्त्तारमव्ययम् ॥

समश्लोकी १३

चारीवर्णहिम्यांकेले गुणकर्मेंविवंचुनी ॥
त्यांचाकर्त्तातरीकर्त्ता नव्हेंमीजाणअव्यय ॥

आर्या १३

गुणकर्मविभागेंम्या केलेउत्पन्नवर्णहेचार ॥
त्यांचाकर्त्ताहीमी जाणअकर्त्ताकरूनिसुविचार ॥

दोहरा १३

चारोबरनमैरचेकरी गुणकरमबिभाग ॥
होंयाकोंकरतारहो नहिमोहअनुराग ॥

ओवी १३

म्यासृजिलेचारीवर्ण ॥ गुणकर्मविभागून ॥
त्यांचाकर्त्तामीजाण ॥ परीअव्ययअसे ॥

अभंग १३

विप्रक्षत्रियवैश्यशूद्र ॥ वर्णविभागचत्वार ॥ १ ॥
केलेइच्छेनीआपुले ॥ मार्गभिन्नत्वींस्थापिले ॥ २ ॥
सांभाळितोंपुनःपुन्हा ॥ असोनिअलिप्तअर्जुना ॥ ३ ॥
अजअव्ययछंदानें ॥ तुकयाजाणतुसंधानें ॥ ४ ॥

श्लोक १४

नमांकर्माणिलिंपंतिनमेकर्मफलेस्पृहा॥
इतिमांयोऽभिजानातिकर्मभिर्नसबध्यते॥

समश्लोकी १४

कर्मेंनलिंपतीमातें कींनकर्मफळींस्पृहा ॥
मातेंजाणेअसेंतोही बद्धकर्मींनव्हेकधीं ॥

आर्या १४

कर्मालिप्तनव्हेमी कर्मफळींकामनानबाधावे ॥
ऐसेंजोमजजाणे त्यालाकर्मींकदानबाधावें ॥

दोहरा १४

करमनमोकोंलगतहै मोहिनफलकीचाह ॥
ऐसेंजोमोकोंलखे करमनबाधततांह ॥

ओवी १४

कर्मीजाणतेपाही ॥ कांमजकर्मइच्छानाहीं ॥
ऐसेंजोजाणेकांहीं ॥ कर्मीतोनबाधिजे ॥

अभंग १४

कर्मेंलिपतीनामातें ॥ जरीमाझियेसाक्षीतें ॥ १ ॥
नवलसांगतोंअर्जुना ॥ म्हणेसंशयोहामना ॥ २ ॥
कर्मसुफळप्राप्तिआशा ॥ नसेकिंचितनरेशा ॥ ३ ॥
जाणेखुणतोचिमुक्त ॥ होयतोचिकर्मातीत ॥ ४ ॥
बद्धशुभाशुभींनव्हे ॥ तुकावर्णीत्यागौरवें ॥ ५ ॥

श्लोक १५

एवंज्ञात्वाकृतंकर्मपूर्वैरपिमुमुक्षुभिः॥
कुरुकर्मैवतस्मात्त्वंपूर्वैःपूर्वतरैःकृतम्॥

समश्लोकी १५

ऐसेंजाणोनिमोक्षार्थी केलींकर्मेंपुरातनीं ॥
करीकर्मचितूंतस्मा त्केलेंजेंपूर्वपूर्वजीं ॥

आर्या १५

ऐसेंजाणुनिकर्मे केलींपूर्विलमुमुक्षुच्यानिकरें ॥
प्राचीनांनींकेलीं कर्मेंह्मणवूनितूंकरीनिकरें ॥

दोहरा १५

जेचाहतहैमुक्तिकों करमकरेमनमाय ॥
त्यौंहिकरमकरोसदा पहिलनकोमतपाय ॥

ओवी १५

ऐसेंजाणोनिकरीकर्म ॥ मोक्षइच्छूनिनकरीधर्म ॥
याकारणेंवर्णाश्रम ॥ केलापाहिजे ॥

अभंग १५

ऐसेंजाणोनिमुमुक्षीं ॥ कर्मकेलींपूर्वपक्षीं ॥ १ ॥
कुरुवर्यात्याआधारें ॥ करीकर्मसाचोकारें ॥ २ ॥
केलींपूर्वजपूर्वजीं ॥ तुकाजयांसीनावाजी ॥ ३ ॥

श्लोक १६

किंकर्मकिमकर्मेतिकवयोऽप्यत्रमोहिताः॥
तत्तेकर्मप्रवक्ष्यामियज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेऽशुभात्॥

समश्लोकी १६

ज्ञानिहीमोहिलेकींहें कैसेंकर्मअकर्महीं ॥
सांगेनतेंजेंजाणोनी सुटसीअशुभांतुनी ॥

आर्या १६

कर्माकर्मविचारीं मोहितजेथोरथोरकविराय ॥
तेंकर्मतुलाकथितों पार्थाजेंजाणतांअशुभजाय ॥

दोहरा १६

कौनअकरमसुकरमकों रहतजुपंडितमोह ॥
भुगतकाजसोइकरम मेंकहेदेतहोंतोह ॥

ओवी १६

अकर्मकर्मतेंकोण ॥ कर्मवोळखावींजाण ॥
आईकतेंसांगेन ॥ अशुभांतूनिसूटसी ॥

अभंग १६

येथेंमोहिलेंज्ञानियें ॥ खुणनयेध्यानाशी ॥ १ ॥
कैसेंकर्मअकर्मतें ॥ संशयातेंदर्शवी ॥ २ ॥
जाणुनमीतूजसांगें ॥ अशुभअंगेंसूटसी ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेदिव्यमत ॥ सावधचित्तेंऐकावें ॥ ४ ॥

श्लोक १७

कर्मणोह्यपिबोद्धव्यंबोद्धव्यंचविकर्मणः॥
अकर्मणश्चबोद्धव्यंगहनाकर्मणोगतिः॥

समश्लोकी १७

तत्त्ववेदोक्तकर्माचें विकर्माचेंनिषिद्धजें॥
अकर्माचेंहिजाणावें कर्माच्यागहनागती॥

आर्या १७

कर्माकर्मविकर्मे जाणावींसद्विचारसाधूनी॥
कर्माचीगहनगती ऐसेंकथिलेंसदैवसाधूंनीं॥

दोहरा १७

जाकेहियेकरमहै औरविकरमसुभाय॥
सुनिअकरमगतिजे येगहनकरमकेदाय॥

ओवी १७

कर्माचेंज्ञानअसावें॥ विकर्मतेंओळखावें॥
अकर्माचित्तनद्यावें॥ कर्मगतीगहनह्मणोनियां॥

अभंग १७

तत्त्ववेदोक्तकर्माचें॥ कर्मत्याचेंअवधारी॥ १॥
निषिद्धविकर्माचेंजें॥ तेथेंबुझेसर्वज्ञ॥ २॥
अकर्माचेंहीजाणावें॥ जीवींध्यावेंएकत्व॥ ३॥
तुकावदेकर्मगती॥ गहनह्मणतीयास्तव॥ ४॥

श्लोक १८

कर्मण्यकर्मयःपश्येदकर्मणिचकर्मयः॥
सबुद्धिमान्मनुष्येषुसयुक्तःकृत्स्नकर्मकृत॥

समश्लोकी १८

नबाधेतेंनव्हेकर्म कृष्णार्पणिअकर्मता ॥
अकर्मीपापतेंकर्म देखेसर्वज्ञसर्वकृत् ॥

आर्या १८

कर्मअकर्मीकर्मी अकर्मपाहेतयाकळेवर्म ॥
तोबुद्धिवंतयुक्तहि केलेंत्याणेंसमस्तहीकर्म ॥

दोहरा १८

करमनमाजअकरमजें लखेअकरमनकरम ॥
बुद्धिवंततिनसबकियो मेटेमनकेभरम ॥

ओवी १८

कर्मतेंचिअकर्मपाहे ॥ अकर्मतेंकर्महोऊनिराहे ॥
मनुष्यांतबुद्धिवंतआहे ॥ जोसर्वज्ञसर्वकर्त्ता ॥

अभंग १८

नबाधेतेंनव्हेकर्म ॥ मुख्यवर्मतेंऐसें ॥ १ ॥
अकर्मताकृष्णार्पणीं ॥ सत्यवाणीमानावी ॥ २ ॥
अकर्मीचकर्मपावे ॥ हेंतोंअवघेंचोखट ॥ ३ ॥
तुकावदेसर्वकृत ॥ देखेमातसर्वज्ञ ॥ ४ ॥

श्लोक १९

यस्यसर्वेसमारंभाःकामसंकल्पवर्जिताः ॥
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणंतमाहुःपंडितंबुधाः ॥

समश्लोकी १९

टाकूनिकामसंकल्प आरंभीसर्वकर्मजो ॥
ज्ञानाग्निनेंकर्मजाळी ह्मणतीतोचिपंडित ॥

आर्या १९

कर्मारंभजयाचे इच्छासंकल्पवर्जजेप्राज्ञ ॥
कर्मज्ञानाग्नीनें जाळितितेजाणपंडितप्राज्ञ ॥

दोहरा १९

ज्याकेसबआरंभनिज बिनाकामनाहोत ॥
तासोंपंडितकहत झिनदहेकरमकोगोत ॥

ओवी १९

सर्वकर्मारंभकरी ॥ कामनात्यजूनिअवधारी ॥
ज्ञानाग्नीनेंदाहकरी ॥ ह्मणतीतोचिपंडित ॥

अभंग १९

कामसंकल्पत्यागुनी ॥ आत्मध्यानींरतला ॥ १ ॥
सर्वकर्माजोआरंभी ॥ निर्मळनभींचंद्रमा ॥ २ ॥
ज्ञानाग्निनेंजाळीकर्मा ॥ शिवशर्मापैंजैसा ॥ ३ ॥
तोचिपंडितबोलती ॥ तुकास्तुतिकरीज्याची ॥ ४ ॥

श्लोक २०-२१

त्यक्त्वाकर्मफलासंगंनित्यतृप्तोनिराश्रयः॥
कर्मण्यभिप्रवृत्तोऽपिनैवकिंचित्करोतिसः॥
निराशीर्यतचित्तात्मात्यक्तसर्वपरिग्रहः॥
शारीरंकेवलंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम्॥

समश्लोकी २०-२१

फलेच्छाटाकुनीसर्व सदातृप्तनिराश्रय ॥
प्रवर्त्तलासर्वकर्मी तरीकांहींनतोकरी॥
शरीरचित्तस्ववश नआशानपरिग्रह ॥
शरीरमात्रेंजोकर्म करीपावेनबंधतो ॥

आर्या २०-२१

कर्मफलातेंत्यागी नित्यसुतृप्तस्वयेंचिअनुभवितो ॥
कर्मीप्रवृत्तअसतां नकरीकांहींस्वसौख्यअनुभवितो ॥
निष्कामतनुमनांशी अवरुनिनिःसंगतेशिजोवरिता ॥
केवळतनुसंबंधीं कर्मेंकरुनीनलिंपतोदुरिता ॥

दोहरा २०-२१

कर्मफलनछोडेसदा तृपतकरेनहिआस ॥
ताकोंकरमनकरतहै लगेनभवकीफांस ॥
जीतेइंद्रियदेहमन कामपरिग्रहजाय ॥
देहकाजकरमनकरत पापनलागतताय ॥

ओवी २०-२१

फलेच्छात्यजी ॥ तृप्तअसोनिनिराश्रयोजी ॥
प्रकृतिकर्मीसहजीं ॥ नबाधिजेल ॥
शरीरचित्तस्ववशकरिशी ॥ आशापरिग्रहटाकिशी ॥
शरीरेंकर्मकरिशी ॥ असानपावेबंधातें ॥

अभंग २०-२१

सर्वटाकुनीफळाशा ॥ स्वात्मतोषाभीतरीं ॥ १ ॥
निराश्रयसदातृप्त ॥ पारंगतसच्छास्त्रीं ॥ २ ॥
सर्वकर्मीप्रवर्तला ॥ जैसाभलामिथिलेश ॥ ३ ॥
तरीकांहींनतोकरी ॥ साक्षोत्तरींतुकयाचे ॥ ४ ॥
देहचित्तवशकरुनी ॥ जोसाधनींविनटला ॥ १ ॥
परिग्रहनतेआशा ॥ मदईर्ष्यानेणेची ॥ २ ॥
शरीरमात्रेंजोकर्म ॥ करीधर्मरक्षुनी ॥ ३ ॥
बंधनातेंछेदुनवर्ते ॥ लागसरेतुकयासी ॥ ४ ॥

श्लोक २२

यदृच्छालाभसंतुष्टोद्वंद्वातीतोविमत्सरः॥
समःसिद्धावसिद्धौचकृत्वापिननिबध्यते॥

समश्लोकी २२

लाभेंअयाचितेंतुष्ट नजायाद्वंद्वमत्सर ॥
सिद्धींअसिद्धींतसम नव्हेबद्धकरूनिही ॥

आर्या २२

तुष्टयदृच्छालाभें द्वंद्वरहितजोविमत्सरीयुक्त ॥
ज्यालासिद्धिअसिद्धी समतोकर्मंकरूनिहीमुक्त ॥

दोहरा २२

जथालाभसंतोखजो सुखदुखनगनतदोई ॥
सिद्धिअसिद्धिएककी करममनबंधनहोई ॥

ओवी २२

सुखदुःखातेंनधरी ॥ लाभालाभींचाडनकरी ॥
द्वंद्वातीतविचारी ॥ तोबंधनपावे ॥

अभंग २२

लोभसर्वांसीसारिखा ॥ तुष्टदेखाअयाचितें ॥ १ ॥
सुखदुःखद्वंद्वनेणे ॥ मत्सरनेणेभावेंची ॥ २ ॥
सिद्धिअसिद्धींतसम ॥ आत्मारामसाधका ॥ ३ ॥
बद्धनव्हेकर्मकरितां ॥ तुकयावार्तानिवेदी ॥ ४ ॥

श्लोक २३

गतसंगस्यमुक्तस्यज्ञानावस्थितचेतसः॥
यज्ञायाचरतःकर्मसमग्रंप्रविलीयते॥

समश्लोकी २३

कर्तृत्वापासुनीमुक्त स्वरूपींचित्तथारलें ॥
यज्ञार्थआचरेकर्म सर्वतेंजातसेंलया ॥

आर्या २३

जोनिःसंगविमुक्त ज्ञानींज्याचेंकरीतमननिलया ॥
यज्ञार्थकर्मकरितो त्याचींकर्मेंहिपावतीविलया ॥

दोहरा २३

तजसबेजोकामना ग्यानलगावेचीत ॥
जग्यकाजकरमनकरे सोनबाधियेमीत ॥

ओवी २३

कर्तृत्वापासूनिमुक्त ॥ अखंडस्वरूपींजयाचेंचित्त ॥
यज्ञार्थकर्मआचरत ॥ तेणेंतेंपावतलयातें ॥

अभंग २३

कर्तृत्वापासुनिमुक्त ॥ जोविरक्तसर्वदा ॥ १ ॥
थारेचित्तआत्मरूपीं ॥ कींचिद्रूपींखेळेतो ॥ २ ॥
मखार्थकर्माचरे ॥ निर्व्यापारेंआवडी ॥ ३ ॥
सर्वहीतेंजातेंलया ॥ ठायींजयातुकाराम ॥ ४ ॥

श्लोक २४

ब्रह्मार्पणंब्रह्महविर्ब्रह्माग्नौब्रह्मणाहुतम् ॥
ब्रह्मैवतेनगंतव्यंब्रह्मकर्मसमाधिना ॥

समश्लोकी २४

कर्त्ताअग्निहविर्द्रव्यें ब्रह्मब्रह्मींचअर्पणें ॥
कर्मीब्रह्मसमाधिस्थ त्याणेंब्रह्मींचपावणें ॥

आर्या २४

अर्पणहविहुतवन्ही सर्वहिहेंब्रह्मरूपजोमानी॥
ब्रह्मक्रियासमाधी करुनीब्रह्मासिपावतोज्ञानी ॥

दोहरा २४

होमअगिनकेब्रह्महै अरपीब्रह्मीजान॥
जाईब्रह्ममेसोरहे करमसमाधिस्थान ॥

ओवी २४

कर्ताहव्यआणिअग्नी ॥ होमब्रह्मजाणोनी ॥
कर्मब्रह्मसमाधिलाउनी ॥ ब्रह्मींचपावे ॥

अभंग २४

कर्ताअग्निहविर्द्रव्यें ॥ जिवेंभावेंएकाग्र ॥ १ ॥
ब्रह्मब्रह्मींचअर्पून ॥ झालालीनमाझारी ॥ २ ॥
कर्मीब्रह्मसमाधिस्थ ॥ चिताग्नीतसारिखा ॥ ३ ॥
त्याणेंब्रह्मींचपावणें ॥ सुखबाणेतुकयासी ॥ ४ ॥

श्लोक २५

दैवमेवापरेयज्ञंयोगिनःपर्युपासते॥
ब्रह्माग्नावपरेयज्ञंयज्ञेनैवोपजुव्हति॥

समश्लोकी २५

यज्ञइंद्रादिभावेंचि कर्मयोगीउपासिती ॥
ब्रह्माग्नीतचितेज्ञानी यज्ञरीतींचहोमिती ॥

आर्या २५

कर्मठदैवमखातें करितीवदलोंसुयुक्तिहोमीती ॥
ब्रह्माग्नीचेठायीं ज्ञानीयज्ञेंकरूनिहोमीती ॥

दोहरा २५

देवनकोईभजतहै करेजग्यबहुधाय ॥
एकब्रह्ममेजजतहै ग्यानजोगकेदाय ॥

ओवी २५

इंद्रातेंभावेंचियज्ञ ॥ कर्मयोगीउपासितीजाण ॥
ब्रह्माग्नींतचित्तमन ॥ ज्ञानीयज्ञरीतींचहोमिती ॥

अभंग २५

इंद्रादिभावेंचियज्ञ ॥ जोसर्वज्ञस्वीकारी ॥ १ ॥
उपासितीकर्मयोगी ॥ पुढेंभोगीनिजमोक्षु ॥ २ ॥
जेकांज्ञानीब्रह्माग्नींत ॥ मनचित्तसामग्री ॥ ३ ॥
यज्ञरीतींचहोमिती ॥ तयाप्राप्तीनिजलाभु ॥ ४ ॥
तुकाह्मणेआणीकही ॥ यज्ञपाहीसांगतु ॥ ५ ॥

श्लोक २६

श्रोत्रादीनींद्रियाण्यन्येसंयमाग्निषुजुव्हति ॥
शब्दादीन्विषयानन्यइंद्रियाग्निषुजुव्हति ॥

समश्लोकी २६

श्रोत्रादिइंद्रियेंकोणी निग्रहाग्नींतहोमिती ॥
त्याइंद्रियाग्नींतकोणी अर्थशब्दादिहोमिती ॥

आर्या २६

संयमवन्हिंतकोणी करितीश्रोत्रादिहोमचिसदाहा ॥
शब्दादिकविषयांचा करितीकरणाग्निनेंकुणीदाहा ॥

दोहरा २६

एकजुहोमतइंद्रियन संजमअगिनस्वरूप ॥
विखयनहोमतएकजु इंद्रियअगिनअरूप ॥

ओवी २६

श्रोत्रादिज्ञानेंद्रियें ॥ संयमाग्नींहोमितीतये ॥
शब्दादिकविषये ॥ इंद्रियाग्निषुहोमिती ॥

अभंग २६

ज्ञानेंद्रियकर्मेंद्रिय ॥ दाहाकरणांचाप्रत्यय ॥
एकवटीसमुदाय ॥ स्वात्मसत्तेंयाजकु ॥ १ ॥
पृथगाकारेंनिग्रह ॥ सोडवुनीदुराग्रह ॥
करुनीआत्मअनुग्रह ॥ नियमाग्नींहोमिती ॥ २ ॥
त्याइंद्रियाग्नींत ॥ सावधानयाजकहोत ॥
वर्णअर्थसारहुत ॥ शब्दालागींहोमिती ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेसंतांप्रती ॥ जैसीसारांशपद्धती ॥
ऐसेनिवेदीश्रीपती ॥ पार्थाप्रतीऐकावें ॥ ४ ॥

श्लोक २७

सर्वाणींद्रियकर्माणिप्राणकर्माणिचापरे॥
आत्मसंयमयोगाग्नौजुव्हतिज्ञानदीपिते॥

समश्लोकी २७

कोणीसर्वाइंद्रियांचीं कर्मेंप्राणादिकांचिहीं ॥
चित्प्रकाशांतवृत्तीच्या निरोधाग्नींतहोमिती ॥

आर्या २७

प्राणेंद्रियकर्मांचा अवघासमुदायहोमितांजळतो ॥
ज्ञानेंकरुनीकोणी पेटवितीआत्मसंयमानळतो ॥

दोहरा २७

जेसबइंद्रियनकेकरम औरकरमसबप्राण ॥
होमतसंजमअगिनमें प्रकटकरेचितग्यान ॥

ओवी २७

इंद्रियकर्मप्रधान ॥ कर्मसर्वांसिजाण ॥
संयमाग्नींतहोमून ॥ निरोधाग्नींतहोमिती ॥

अभंग २७

कोणीआईकअर्जुना ॥ पाहेनिगमभावना ॥
सर्वइंद्रियस्वाधीना ॥ हेचइष्टसामग्री ॥ १ ॥
पांचप्राणयादेहांत ॥ वागतातीआत्मस्थित ॥
त्यांचिकर्मेंयथास्थित ॥ तींचइंकडेनिर्मिलीं ॥ २ ॥
आतांवृत्तीनेंनिवृत्ती ॥ पदपाउनिझालीतृप्ती ॥
तेथेंचिद्वानूचीदीप्ती ॥ व्यापेपृथ्वीआकाश ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेतेचकळा ॥ निरोधाग्नीचीज्वाळा ॥
होमितीघनसांवळा ॥ आत्मतोंडेंवर्णितु ॥ ४ ॥

श्लोक २८

द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञायोगयज्ञास्तथापरे॥
स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्चयतयःसंशितव्रताः॥

समश्लोकी २८

द्रव्ययज्ञतपोयज्ञ योगयज्ञहिसुव्रत ॥
वेदार्थज्ञानहीयज्ञ यत्नशीलअनुष्ठिती ॥

आर्या २८

स्वाध्यायमखाकोणी करितीज्ञानाध्वरासिसंन्यासी ॥
योगद्रव्यतपोमय यज्ञातेंदृढव्रताढ्यसंन्यासी ॥

दोहरा २८

एकजजतहैद्रव्यसों एकतपयाजोग ॥
एकजुपढतवेदहिजजे एकग्यनासोंलोग ॥

ओवी २८

एकद्रव्यवेंचिती ॥ त्रिविधतपकरिती ॥
एकयोगातेंअनुष्ठिती ॥ स्वाध्याययज्ञ ॥

अभंग २८

धनापासुनअभिज्ञ ॥ देवद्विजपितृयज्ञ ॥
ह्मोतोचिद्रव्ययज्ञ ॥ पैंतत्त्वज्ञजाणती ॥ १ ॥
तपोयज्ञतापसांचा ॥ योगयज्ञतोयोग्यांचा ॥
सुव्रतवेदार्थाचा ॥ ज्ञानयज्ञहीबोलती ॥ २ ॥
यत्नशीळजेपांडवा ॥ अनुष्ठितीस्वात्मदेवा ॥
तुकाह्मणेहेंचदेवा ॥ झालेंपूर्णआवडतें ॥ ३ ॥

श्लोक २९

अपानेजुह्वतिप्राणंप्राणेपानंतथाऽपरे ॥
प्राणापानगतीरुद्ध्वाप्राणायामपरायणाः ॥

समश्लोकी २९

अपानींहोमितीप्राण प्राणींतोचिअपानही ॥
प्राणापाननिरोधूनी प्राणायामासितत्पर ॥

आर्या २९

प्राणींअपानहोमें प्राणअपानींकुणीस्वबोधानें ॥
प्राणापानगतीतें रोधुनिअसतीसमीररोधानें ॥

दोहरा २९

होमअपानहिप्राणमों प्राणअपानहिमाज ॥
प्राणअपानमेंरोकिकें रहतजुहैनरनाह ॥

ओवी २९

अपानहोमितीप्राणीं ॥ अपानींप्राणअर्पुनी ॥

हटयोगह्राजाणोनी ॥ यज्ञेंयज्ञफळपावती ॥

अभंग २९

अपानअधस्थआसनें ॥ साधुनिआधारअधिष्ठानें ॥
तेथेंहोमिजेप्राणें ॥ आत्माहुतिअपानीं ॥ १ ॥
मगऊर्ध्वदशेचीतेगती ॥ स्वाधिष्ठानाचेवरती ॥
मणिपुरांतआहुती ॥ अपानघेतुप्राणाची ॥ २ ॥
कोणीप्राणअपानास ॥ निरोधोनिषट्चक्रांस ॥
जिणोनिप्राणायामास ॥ उतावेळझालेजे ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेसाधकजनीं ॥ योगमार्गाअनुभवुनी ॥
पंथठेविलानित्यानी ॥ वागावयापांथिका ॥ ४ ॥

श्लोक ३०

अपरेनियताहाराःप्राणान्प्राणेषुजुह्वति ॥
सर्वेऽप्येतेयज्ञविदोयज्ञक्षपितकल्मषाः ॥

समश्लोकी ३०

कोणीनेमूनिअन्नादि प्राणींप्राणांसिहोमिती ॥
हटयोगीअसेसर्व यज्ञेंपावनयज्ञवित् ॥

आर्या ३०

कोणीनियताहारें प्राणींप्राणांसिहोमितीबापा ॥
हेसर्वयज्ञवेत्ते क्षाळितियज्ञेंकरूनियांपापा ॥

दोहरा ३०

प्राणनहिमेप्राणको होमतजीआहार ॥
जेसबजातजग्यकों मेटेपापबिकार ॥

ओवी ३०

अल्पनेमूनिआहारें ॥ प्राणींप्राणनेमितीखरे ॥

हटयोगीनिर्धारें ॥ घडेंचियज्ञफळ ॥

अभंग ३०

हळूयोगवाटेवात ॥ साधुनिआहारनियमित ॥
तेथेंमनकेंवीतृषित ॥ पिडूंशकेलहेंनेणें ॥ १ ॥
प्राणीप्राणासहोमिती ॥ हटयोगीऐसेरीती ॥
सर्वयज्ञेंपावनहोती ॥ त्याबोलतीयज्ञवित ॥ २ ॥
तुकाह्मणेनारायणें ॥ केलेंपार्थासिसांगणें ॥
नातेंसाधूचेंमागणें ॥ होतेंकांहींपूर्वीचें ॥ ३ ॥

श्लोक ३१

यज्ञशिष्टामृतभुजोयांतिब्रह्मसनातनम् ॥
नायंलोकोऽस्त्ययज्ञस्यकुतोऽन्यःकुरुसत्तम ॥

समश्लोकी ३१

यज्ञशेषसुधाभोक्ते परब्रह्मीचपावती ॥
अयज्ञालानहालोक कैंचास्वर्गकुरूत्तमा ॥

आर्या ३१

यज्ञावशिष्टअमृता सेवुनिपावतिसनातनब्रह्म ॥
यज्ञावांचुनिकैसे लोकद्यापावतीलजेंब्रह्म ॥

दोहरा ३१

जग्यशेसअमृतभखे होतब्रह्ममेंलीन ॥
यहलोकबिनजग्यनहिं परलोकहैछिन्न ॥

ओवी ३१

यज्ञशेषजेभक्षिती ॥ अमृतपानेंब्रह्मपावती ॥
यज्ञशेषजेनकरिती ॥ तयांनाहींपरलोक ॥

अभंग ३१

यज्ञशेषजेअमृत ॥ देवादिकज्याइच्छित ॥
त्याचेभोक्तेझालेसंत ॥ पूर्णहृदयप्रयत्नें ॥ १ ॥
मगयांतलाभकाय ॥ ऐसाकोणीपुसताहोय ॥
तरीपरब्रह्मठाय ॥ पैंपावतीभरवसें ॥ २ ॥
आतांअळसीपांडवा ॥ नसेयाज्यत्वस्वभावा ॥
त्यासीइहलोकिंबोलावा ॥ मानकैसापरत्रीं ॥ ३ ॥
कुरुउत्तमाअर्जुना ॥ चित्तद्यावेंयावचना ॥
कांहींआसल्याकल्पना ॥ त्यातूंमातेंनिरूपी ॥ ४ ॥
तुकाह्मणेचोखट ॥ जेंज्ञानयज्ञावरिष्ठ ॥
तेंसेवितांनिब्रह्मनिष्ठ ॥ सोहंमंत्रेंकरूनी ॥ ५ ॥

श्लोक ३२

एवंबहुविधायज्ञाविततान्ब्रह्मणोमुखे ॥
कर्मजान्विद्धितान्सर्वानेवंज्ञात्वाविमोक्ष्यसे ॥

समश्लोकी ३२

विस्तारलेबहुअसे यज्ञब्रह्म्याचियामुखें ॥
सर्वकर्मजतेजाण ऐसेंजाणोनिसूटसी ॥

आर्या ३२

एवंबहुविधयज्ञ श्रुतिनेंसांगीतलेअसेस्वमुखें ॥
कर्मजअवघेऐसे जाणुनिहोमुक्ततूंनिजात्मसुखें ॥

दोहरा ३२

बहुभांतवेदनकहे यज्ञसेसबतेमान ॥
तेसबजान्योकरमतें लहेसुगतसुखस्थान ॥

ओवी ३२

ऐसेबहुविस्तारले ॥ यज्ञब्रह्मझालें ॥
सर्वकर्मविस्तारलें ॥ हेउमजल्यासूटसी ॥

अभंग ३२

बहुयज्ञाचाविस्तार ॥ झालाविधिपासुनीसाचार॥
सर्वहीकर्मसारासार ॥ ऐसेंजाणूनसूटसी ॥ १ ॥
कर्माबद्धतापांडवा ॥ ह्मणोनिजडपणठेवा ॥
याचेसंगेंजडजीवा ॥ तरणोपायकायसा ॥ २ ॥
ऐसेंकल्पिसीमानसीं ॥ ज्ञानींआशंकाविवसी ॥
ह्यातींनलगेठव्यासी ॥ पैंगाभूतेंझोंबल्या ॥ ३ ॥
तयाभूतांचीझाडणी ॥ करीलयेथेंगदापाणी ॥
पंचाक्षरीतोनिर्वाणी ॥ सोडविलेंसोडवी ॥ ४ ॥
तुकाध्यायध्यानाजवळ ॥ ज्याचीअखंडितमाळ ॥
ह्मणूनसंतांमाजीखेळ ॥ झालाब्रह्मप्राप्तीचा ॥ ५ ॥

श्लोक ३३

श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञःपरंतप ॥
सर्वंकर्माखिलंपार्थज्ञानेपरिसमाप्यते ॥

समश्लोकी ३३

द्रव्ययज्ञाहुनीश्रेष्ठ ज्ञानयज्ञचिअर्जुना ॥
लौकिकेंवैदिकेंकर्मे सर्वज्ञानींचसंपती ॥

आर्या ३३

द्रव्यमखाहुनिअधिक ज्ञानमखाजाणतेभवातरती ॥
ज्ञानेंकरूनिकर्मे अवघींसांडुनिपरंतपापरती ॥

दोहरा ३३

द्रव्यजग्यतेंहैबडो ग्यानजग्ययहदाय ॥
जीतेकरमबेदनकहे ग्यानरहतसमाय ॥

ओंवी ३३

सांगीतलाद्रव्ययज्ञ ॥ ब्रह्मार्पणकृतयज्ञ ॥
लौकिकवैदिकयज्ञ ॥ ज्ञानींहेसर्वसंपती ॥

अभंग ३३

द्रव्ययज्ञाहूनीश्रेष्ठ ॥ ज्ञानयज्ञहावरिष्ठ ॥
पार्थायातेंब्रह्मनिष्ठ ॥ बहुधाऐसेंजाणती ॥ १ ॥
लौकिकवैदिककर्मे ॥ सर्वहितींज्ञानकर्मे ॥
पावेसंपत्तीसप्रेमें ॥ नोहेकदादरिद्री ॥ २ ॥
हळहळगेलीज्याची ॥ तोसंपत्तीवंतत्याची ॥
कीर्तिपाठतुकावाची ॥ लोकांमाजीसर्वदा ॥ ३ ॥

श्लोक ३४

तद्विद्धिप्रणिपातेनपरिप्रश्नेनसेवया ॥
उपदेक्ष्यंतितेज्ञानंज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः ॥

समश्लोकी ३४

तेंजाणवंदनेंप्रश्नें संतसेवेंकरूनियां ॥
शास्त्रज्ञतत्त्वज्ञतुतें तेंज्ञानउपदेशिती ॥

आर्या ३४

तेंतूंनमनेंप्रश्नें गुरुसेवेनेंधनंजयाजाण ॥
तत्त्वज्ञानीज्ञाना उपदेशितिगुजसख्यातुझीआण ॥

दोहरा ३४

कीजेबहुतेनम्रता पसन्नसेवाभांती ॥

तेग्यानीउपदेसहै ग्यानजिनयहशांती ॥

ओवी ३४

रिघावेंसद्गुरुसीशरण ॥ करावेंपादसेवन ॥
मगतेतुजउपदेशितीज्ञान ॥ तणेंपावनहोशील ॥

अभंग ३४

तेंज्ञानप्राप्तिखुण ॥ ऐकेंपांडवालक्षण ॥
अधींसद्भावेंनमन ॥ मगप्रश्नआवडीचा ॥ १ ॥
सेवाभावार्थेंकरावी ॥ निरपेक्षताअसावी ॥
तेव्हांकृपाउपजेजीवीं ॥ मगतोहोयउपदेशु ॥ २ ॥
शास्त्रज्ञतत्त्वज्ञ ॥ ज्ञानसांगतीसर्वज्ञ ॥
तेव्हांसहजवर्मज्ञ ॥ तुकाह्मणेभाविकु ॥ ३ ॥

श्लोक ३५

यज्ज्ञात्वानपुनर्मोहमेवंयास्यसिपांडव॥
येनभूतान्यशेषेणद्रक्ष्यस्यात्मन्यथोमयि॥

समश्लोकी ३५

जेंजाणोनिपुन्हाऐसा नमोहसिलदेखसी ॥
चराचराआपणांत मजसींमगऐक्यतूं ॥

आर्या ३५

ज्याज्ञानेंचकरुनियां पावसिपार्थापुन्हानमोहमहा ॥
जेणेंसमयभूतें स्वात्मानिरखिशिममात्मपरसमहा ॥

दोहरा ३५

पांडवतूंयाकेलियें रहियेनहिफिरमोह ॥
सबजीवनकोंदेखियें आपमांहिकेंमोह ॥

ओवी ३५

ऐसेंज्ञानजाणितल्यावरी ॥ मगमोहनपावसीलसंसारीं ॥
आत्मरूपदेखसीचराचरीं ॥ ऐक्यतेसी ॥

अभंग ३५

जेंज्ञानजाणुनियां ॥ पुन्हाऐसामायामया ॥
नमोहसीलकौंतेया ॥ दृश्यभासदिसेना ॥ १ ॥
स्थूळसूक्ष्मजींभूतें ॥ अथवास्थावरजंगमांतें ॥
आत्मरूपतूंतयांतें ॥ आपणातेंदेखसी ॥ २ ॥
मगमजशींऐक्यता ॥ होयकैसीऐकेआतां ॥
जैसेंपावकेंकवळीतां ॥ देऐश्वर्यआपुलें ॥ ३ ॥
गंगासिंधुसमागमीं ॥ कींभानुच्याठायींरश्मी ॥
तेवींएकतेथेंनामीं ॥ तुकानवचेनिराळा ॥ ४ ॥

श्लोक ३६

अपिचेदसिपापेभ्यःसर्वेभ्यःपापकृत्तमः ॥
सर्वंज्ञानप्लवेनैववृजिनंसंतरिष्यसि ॥

समश्लोकी ३६

असतीथोरहीपापी पापियांसकळांततूं ॥
तरीयाज्ञाननावेनें तरसीपापसागर ॥

आर्या ३६

मोठापापीअससी जरिपापासीतुझ्यानसेपार ॥
ज्ञानप्लवघेउनियां जासिलवृजनाब्धिच्याघतूंपार ॥

दोहरा ३६

सबपापिनमेंजोबडो पापीहूंजोहोय ॥
ग्याननावचढिउतरे पापसिंधुसमजोय ॥

ओवी ३६

सकळपापियांमाझारी ॥ थोरपातकीतूंआससीजरी ॥
तरीयाज्ञाननावेंतनिर्धारीं ॥ तरसीपापसागर ॥

अभंग ३६

असलासजरीपापियाशरीरीं ॥ नोहेकवणेपरीउद्धारची ॥ १॥
थोरपापिभ्रितीऐसीजरीगती ॥ झालीतुजप्रतीपार्थवीरा ॥ २ ॥
तरीपापसिंधुवरिहेअगाधु ॥ आहेकींनिर्बाधुज्ञाननौका ॥ ३॥
तुकाह्मणेसारनिवडिरमावर ॥ श्रवणेंचिउद्धारभाविकांचा ॥ ४॥

श्लोक ३७

यथैधांसिसमिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन॥
ज्ञानाग्निःसर्वकर्माणिभस्मसात्कुरुतेतथा॥

समश्लोकी ३७

कींजसापेटलाअग्नी काष्ठेंजाळीजशींतशीं ॥
ज्ञानाग्निकरितोभस्म सर्वहीपुण्यपातकें ॥

आर्या ३७

जैसासमिद्धअग्नी करितोभस्मक्षणामधेंकाष्ठां ॥
कर्मेंभस्मकरावीं ज्ञानाग्नीनेंतशीपराकाष्ठा ॥

दोहरा ३७

जैसीज्वालहुतासकी डारतसबहीजार ॥
ग्यानअगिनत्यौंप्रबलहै डारतसबतेंजार ॥

ओवी ३७

जैसेंमहाभारइंधन ॥ भस्महोयअग्निसंगेंजाण ॥
सर्वकर्मेंजाळून ॥ ज्ञानाग्नीभस्मकरी ॥

अभंग ३७

किंवाजैसापेटेवन्हिजाळीकाष्टें ॥ तेथेंसानेमोठेनविचारीची ॥ १ ॥
तैसाएकवेळांज्ञानाग्नीउजळला ॥ झाल्याकर्मकळाभस्मकरी ॥ २ ॥
तेथेंपुण्यपापनोळखेस्वरूप ॥ उडवीसंकल्पपतंगते ॥ ३ ॥
तुकामुक्तझालायामार्गेंजोगेला ॥ तोचियाजनालाउपदेशु ॥ ४ ॥

श्लोक ३८

नहिज्ञानेनसदृशंपवित्रमिहविद्यते ॥
तत्स्वयंयोगसंसिद्धःकालेनात्मनिविंदति ॥

समश्लोकी ३८

ज्ञानासमनसेशुद्ध कांहींतेंज्ञानहास्वयें ॥
ज्ञाताचिजोयोगयत्नें काळेंचित्तांतविंदतो ॥

आर्या ३८

नाहींसमज्यादुसरें पवित्रज्ञानामधेनसेकाळें ॥
तेंतूंस्वकर्मयोगें होउनिसंसिद्धिपावसीकाळें ॥

दोहरा ३८

ग्यानसमानतीनलोकमें पावननहिऔर ॥
जोगसाधनाजोकरे लहेग्यानकीठोर ॥

ओवी ३८

ज्ञानासारिखेंपवित्र ॥ आणीकनाहींसर्वत्र ॥
तेंज्ञानसिद्धियोगकरितांनिरंतर ॥ ज्ञानेंकरूनिपाविजे ॥

अभंग ३८

ज्ञानासमनसेप्रायश्चित्तदिसे ॥ शुद्धजेंआपैसेंदेहाकरी ॥ १ ॥
ऐसेंनसाधनदेखतीलोचन ॥ सर्वगुणेंमानज्ञानासीच ॥ २ ॥

ज्ञात्याच्याप्रयत्नेंलाभेयोगचिन्हें ॥ मगसिद्धिरत्नेंयेतीहाता ॥ ३ ॥
काळेंयाचित्तांतअनुभवबिंबत ॥ तुकयाचेंहितयेवढेंची ॥ ४ ॥

श्लोक ३९

श्रद्धावाँल्लभतेज्ञानंतत्परःसंयतेंद्रियः ॥
ज्ञानंलब्ध्वापरांशांतिमचिरेणाधिगच्छति ॥

समश्लोकी ३९

श्रद्धालुतोज्ञानपावे जोतत्परजितेंद्रिय ॥
ज्ञानपावोनिजेशांति थोरतोशीघ्रपावतो ॥

आर्या ३९

तत्परविजितेंद्रियतो ज्याच्याचित्तींसदैवविश्वास ॥
ज्ञानेंशांतिसपावे वदतोंमीकृष्णतुजचिविश्वास ॥

दोहरा ३९

बिंद्रियजितश्रद्धासहित पावेऐसोग्यान ॥
तापायेततकालही पावेशांतिसुजान ॥

ओवी ३९

ज्ञानपाविजेभक्तिकरुनी ॥ इंद्रियेंनेमिजेतत्परहोऊनी ॥
ज्ञाननिष्ठापावोनी ॥ थोरत्वपावती ॥

अभंग ३९

श्रद्धाळुतोज्ञानपावेहेंतूंजाण ॥ पूर्णसमाधानजयापासी ॥ १ ॥
जोकांइंद्रियांतेंआणितूहारितें ॥ आणीब्रह्मत्वातेंतत्परजो ॥ २ ॥
ज्ञानासपाऊनीशांतिसघेऊनी ॥ बैसेनिगमवर्नीह्मणेतुका ॥ ३ ॥

श्लोक ४०

अज्ञश्चाश्रद्दधानश्चसंशयात्माविनश्यति ॥

नायंलोकोऽस्तिनपरोनसुखंसंशयात्मनः॥

समश्लोकी ४०

बुडेअज्ञतसाश्रद्धा हीनसंशयबुद्धिही॥
त्यांतसंशयबुद्धीला नदोन्हींलोकनासुख ॥

आर्या ४०

जोअज्ञअविश्वासी करिसंशयवंतआपुलानाश ॥
लोकद्वयनाहींही सुखनाहींज्याससंशयमनास ॥

दोहरा ४०

जोमूरखश्रद्धाबिन ताकोहोयबिनास ॥
जाकोंयहसंदेहहै सोउलोकनिरास ॥

ओवी ४०

श्रद्धाहीनज्ञानहीन ॥ तोसंशयबुद्धीजाण ॥
त्यादोन्हींलोकनाहींजाण ॥ सुखत्यानसे ॥

अभंग ४०

बुडेअज्ञतैसीअश्रद्धामानसीं ॥ वसेजयापासीनिरंतर ॥ १ ॥
हीनजोसंशयीबुद्धितैसीनाहीं ॥ सुखरूपपाहीसर्वकाळ ॥ २ ॥
बुद्धिसंशयाचीनदोंलोकींरुची॥फळश्रुतीकाचीतुकाह्मणे॥३॥

श्लोक ४१

योगसंन्यस्तकर्माणंज्ञानसंछिन्नसंशयम्॥
आत्मवंतंनकर्माणिनिबध्नंतिधनंजय॥

समश्लोकी ४१

कर्मयोगांतसंन्यासी जोशास्त्रेंमुक्तसंशय ॥
जोआत्मज्ञतयाकर्मे नबाधतिधनंजया ॥

आर्या ४१

योगेंकर्मैत्यागी ज्ञानेंछेदीचसंशयात्याला ॥
जाणेधनंजयातूं कर्मबाधितिनआत्मवेत्त्याला ॥

दोहरा ४१

मोकोंअर्पैकर्मकरे करीसंदेहदूर ॥
ग्यानीबधेनकरमसो रहेसदासुखमेंपूर ॥

ओवी ४१

कर्मयोगातेंकरिती ॥ जेशास्त्रेंमुक्तहोती ॥
आत्मज्ञानातेंपावती ॥ धनंजया ॥

अभंग ४१

कर्मयोगांतरींसंन्यासाचीथोरी ॥ वंद्यद्विजवरींअयपूजें ॥ १ ॥
मुक्तझालादेहींनुरेसंशयकांहीं ॥ वेदशास्त्रग्वाहीपाहूनीयां ॥ २ ॥
जोकांआत्मवेत्तातयाकर्मवार्त्ता ॥ नबाधितीचित्तामाजीघेई ॥३॥
तुकाह्मणेमुक्तझालेदेहातीत ॥ अधमनेणतवायांगेले ॥ ४ ॥

श्लोक ४२

तस्मादज्ञानसंभूतंहृत्स्थंज्ञानासिनात्मनः॥
छित्वैनंसशयंयोगमातिष्ठोत्तिष्ठभारत॥

समश्लोकी ४२

तस्मात्संशयअज्ञानें जोमनींछेदुनीतया ॥
ज्ञानखड्गेंआणिऊठ स्वकर्मकरिभारता ॥

आर्या ४२

यास्तवअज्ञानेंजो हृदयींउपजुनिकरीमहातूट ॥
ज्ञानासीनेंछेदुनि संशयतोकर्मयोगकरिऊठ ॥

दोहरा ४२

संदेहजोअग्यानतें अपनोअर्जुनआय ॥
ग्यानखर्गसोंकाटिये जोगकरेकीनताय ॥

ओवी ४२

याकारणेंअज्ञान ॥ हृदयींउपजेसंशयकरून ॥
तेंज्ञानेंतोडून ॥ योगकरी ॥

अभंग ४२

तस्मात्तूंहावैरीसंशयसंहारी ॥ जोवागेअंतरींअमंगळ ॥ १ ॥
छेदीज्ञानखड्गेंशीरयाचेंवेगें ॥ स्वकर्मतूंअंगेंअनुष्ठीपां ॥ २ ॥
तुकाविनवणीऐकावीसज्जनीं ॥ समाप्तयेथूनीप्रसंगूहा ॥ ३ ॥

इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांश्रीकृष्णार्जुनसंवादेज्ञानयोगोनामचतुर्थोऽध्यायः ॥४॥

इतिटीकासमश्लोकी चतुर्थाध्यायदीपिका ॥
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं ॥ ४ ॥
इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

पंचमाऽध्यायप्रारंभः

वामन

पूर्वाध्यायींबोलिलाकीं योगसंन्यस्तकर्मजो ॥ आत्मज्ञानीतयाक र्मे नबाधितिधनंजया ॥१॥ दुसऱ्याअंतिच्याश्लोकीं उत्तमश्लोक बोलिला ॥ कींऊठकर्मयोगातें करीतूंह्मणवूनियां ॥ २ ॥ येस्थळीं वर्णिलाकृष्णें योगसंन्यस्तकर्मजो ॥ तोकर्मयोगामध्येंच कर्मसंन्या सदेखतों ॥ ३ ॥ कींकर्मनकरीबंध ब्रह्मींनिष्कामअर्पिलें ॥ याकर्म योगींकर्माचा संन्यासहरिबोलिला ॥४॥ कर्मसंन्यासह्मणिजे कर्म त्यागचितोअसा ॥ कींकरोनिनसेकेलें नकळेअर्जुनाअसें ॥ ५ ॥ वाटलेंत्यासकींकर्म त्यागबोलोनिमागुती॥कर्मयोगकरूंसांगे तरीसं दिग्धबोलहे ॥६॥ यासंशयेंप्रश्नकरी त्याचेंउत्तरदेहरी ॥ कींहेएका विणेंएक सिद्धिदेनीनसर्वथा ॥ ७ ॥ स्वातंत्र्यसांख्ययोगांसी कींए कचिअनुष्ठितां ॥ दोहींचेंफळपाहावे नतसेंयेस्थळींघडे ॥ ८॥ ऐसें श्रीकृष्णबोलेल करितांप्रश्नअर्जुन ॥ येथूनियांसमश्लोकीं संगति श्लोकहेपृथक् ॥ ९ ॥

श्लोक १

अर्जुनउवाच

संन्यासंकर्मणांकृष्णपुनर्योगंचशंससि॥
यच्छ्रेयएतयोरेकंतन्मेब्रूहिसुनिश्चितम्॥

समश्लोकी १

बोलोनिकर्मसंन्यास कर्मयोगहिबोलसी ॥
दोहींतश्रेयजेंएक कृष्णातेंसांगनिश्चित ॥

आर्या १

सांगसिकर्माचा तूं योगहिसंन्यासहीमलाआंगें ॥
कृष्णायादोमध्यें श्रेयस्करएकनिश्चयेंसांगे ॥

दोहरा १

कबहुंकहतसंन्यासकों कबहूंकरमजोग ॥
निह्चयकरीएककहो मीटेकिनभवरोग ॥

ओवी १

पार्थह्मणेकृष्णनाथा ॥ संन्यासकर्मसांगतां ॥
कर्मकींसंन्यासतत्त्वतां ॥ निश्चयसांग ॥

अभंग १

पुसेपांडुपुत्रपरिसेनीरदगात्र ॥ संशयाचेंक्षेत्रएकदीसे ॥ १ ॥
बोलोनियांकर्मसंन्यासाचेंवर्म ॥ कर्मयोगोत्तमनिवेदीसी ॥२ ॥
परियांदोहींतश्रेष्ठदावीहित ॥ मजसांगसाद्यंतकृष्णनाथा॥ ३ ॥
तुकाह्मणेजगव्यापकाचासंग ॥ तथेंज्ञानमगकायऊणे ॥ ४ ॥

श्लोक २

श्रीभगवानुवाच

संन्यासःकर्मयोगश्चनिःश्रेयसकरावुभौ ॥
तयोस्तुकर्मसंन्यासात्कर्मयोगोविशिष्यते ॥

समश्लोकी २

कल्याणकरसंन्यास कर्मयोगहिहापरी ॥
कर्मत्यागाहुनीथोर कर्मयोगविचारितां ॥

आर्या २

संन्यासकर्मयोगहि दोन्हीकल्याणकरपरंतुजनीं ॥
कर्मत्यागाहुनिहा विचारितांकर्मयोगबहुतगुणी ॥

दोहरा २

करमजोगसंन्यास औरदोउयेसुभद्देन ॥
करमजोगसंन्यासमें करमनलहियतचेत ॥

ओवी २

श्रीकृष्णह्मणेपार्था ॥ कर्मसंन्यासदोन्हीउभयतां ॥
फलएकदोहीचेंविचारितां ॥ परंतुकर्मश्रेष्ठ ॥

अभंग २

बोलेलक्ष्मीकांतविश्वाचाजोअंत ॥ कल्याणकरांतसंन्यासहा ॥१॥
कर्मयोगतैसाजाणतूंवीरेशा ॥ थोरत्यागोद्देशाकर्माचीया ॥ २ ॥
कर्मयोगश्रेष्ठबोलतांपरनिष्ठ ॥ विचारेंचिज्येष्ठतुकाह्मणे ॥ ३ ॥

श्लोक ३

ज्ञेयःसनित्यसंन्यासीयोनद्वेष्टिनकांक्षति ॥
निर्द्वंद्वोहिमहाबाहोसुखंबंधात्प्रमुच्यते ॥

समश्लोकी ३

जाणावातोचिसंन्यासी इच्छाद्वेषनसेजया ॥
निर्द्वंद्वजोअनायासें बंधापासूनिसूटतो ॥

आर्या ३

निर्द्वंद्वमहाबाहो निरीहजोद्वेषिनाचअन्यासी ॥
पावेनाबंधकधीं जाणावासत्यतोचिसंन्यासी ॥

दोहरा ३

द्वेखतजेचाहतजे सोसंन्यासीजान ॥
रागद्वेखतजोरहै ताहिछूटतमान ॥

ओवी ३

असाजाणावासंन्यासी ॥ इच्छाद्वेषनसेमानसीं ॥

द्वंद्वतोडूनिपावेज्ञानासी ॥ बंधापासोनिमोकळा ॥

अभंग ३

संन्यासीजाणावायेथेंतोबरवा ॥ नेणेद्वेषभावाकदाजगीं ॥ १ ॥
सुखेंआढळतांनेणेसुखवितां ॥ मूळविरक्ततायतीश्वरा ॥ २ ॥
निर्द्वंद्वसर्वदाभोगीतआनंदा ॥ अनायासेंबंधापासावतो ॥ ३ ॥
सुटेहासंशयकेवींदेतुत्राय ॥ जेथेंऐक्यमयतुकाझाला ॥ ४ ॥

श्लोक ४

सांख्ययोगौपृथग्बालाःप्रवदंतिनपंडिताः॥
एकमप्यास्थितःसम्यगुभयोर्विंदतेफलम्॥

समश्लोकी ४

बोलतीसांख्ययोगातें पृथक्अज्ञनपंडित ॥
कींएकाच्याअनुष्ठानें दोहींचेंफळपावतो ॥

आर्या ४

सांख्याचेंयोगाचें मूर्खांभिन्नत्वपंडितांनाहीं ॥
दोघांचेंफळदेतो सम्यक्एकहिअनुष्ठितानाहीं ॥

दोहरा ४

जोगसांख्यकोंदोयकहत मूरखपंडतनाहि ॥
दोउनमेएकभजे तेउफलाहेताहि ॥

ओंवी ४

सांख्ययोगदोन्हीं ॥ हवेगळेह्मणतीज्ञानी ॥
पंडितह्मणतीजनीं ॥ दोहींचेंफळएक ॥

अभंग ४

बोलतीतेसांख्ययोगांसीपंडीत ॥ पृथक्अज्ञानांतज्यांचीबुद्धि ॥१॥
कींहाएकदीसेअनुष्ठिलतया ॥ फळपावेद्वयामाजीएक ॥ २ ॥

आतांविचारांतबरींदृष्टिदेयी ॥ जेणेंतुक्याठायींविरामेला ॥ ३ ॥

श्लोक ५

यत्सांख्यैःप्राप्यतेस्थानंतद्योगैरपिगम्यते ॥
एकंसांख्यंचयोगंचयःपश्यतिसपश्यति ॥

समश्लोकी ५

पावतीसांख्यज्यास्थाना योगीहीतेथपावती ॥
सांख्ययोगअसेऐक्यें जोपाहेतोचिडोळस ॥

आर्या ५

सांख्येंपावेजैसें योगेंहीस्थानलब्धहोयतसें ॥
सांख्यातेंयोगातें पाहेजोएकतोचिपाहतसे ॥

दोहरा ५

सांख्यजूलहियतजोगते सोंजोगहितेहोय ॥
सांख्यग्यानएकेगिने ताकोंग्यानीजोय ॥

ओवी ५

सांख्येंजेंस्थानपाविजे ॥ योगानेंतेंस्थळींजाइजे ॥
सांख्ययोगजाणिजे ॥ तोचिजाणता ॥

अभंग ५

पावतीज्यास्थळासांख्यअनुभूती ॥ तेथेंचपावतीयोगीराज ॥ १ ॥
सांख्ययोगाऐसेंऐक्यजोपाहिल ॥ डोळसहोईलपार्थिवातो ॥ २ ॥
श्रीकृष्णवचनप्राणहावेदाचा ॥ तुकाह्मणेसाचाअनुभव ॥ ३ ॥

श्लोक ६

संन्यासस्तुमहाबाहोदुःखमाप्तुमयोगतः ॥
योगयुक्तोमुनिर्ब्रह्मनचिरेणाधिगच्छति ॥

समश्लोकी ६

संन्यासतोनव्हेऐसा जोकर्माविणदुर्लभ ॥
कर्मयोगेंजोमुनीतो ब्रह्मसत्वरपावतो ॥

आर्या ६

संन्यासमहाबाहो योगावांचोनिफारदुष्करतो ॥
योगेंयुक्तचिमुनितो ब्रह्मप्राप्तीसिशीघ्रतोकरतो ॥

दोहरा ६

लहतसंन्यासदुःखसों बिनकरमनुरेमीत ॥
जोगजुगतीजोकरे लहतब्रह्मनिश्चीत ॥

ओवी ६

ऐसासंन्यासनजाणिजे ॥ कर्माविणकेवीपाविजे ॥
कर्मयोगेंजाइजे ॥ ब्रह्मलोकीं ॥

अभंग ६

नव्हेऐसातोसंन्यास ॥ दुर्लभकर्मावीणवोस ॥ १ ॥
कर्मयोगआचरणीं ॥ घेतीस्वसुखनिर्वाणीं ॥ २ ॥
पावेझडकरीपरब्रह्म ॥ ऐसामार्गहासुगम ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेआनएक ॥ ऐकाबुद्धिचेबोधक ॥ ४ ॥

श्लोक ७

योगयुक्तोविशुद्धात्माविजितात्माजितेंद्रियः ॥
सर्वभूतात्मभूतात्माकुर्वन्नपिनलिप्यते ॥

समश्लोकी ७

कर्मयोगेंशुद्धचित्त जिंकिलींइंद्रियेंमन ॥
जोदेहजीवभूतात्मा करितांहिअलिप्ततो ॥

आर्या ७

विजितात्माशुद्धात्मा योगीरतजोजितेंद्रियग्राम ॥
आत्मासकळांचातो कर्मेंकरुनीअलिप्तनिष्काम ॥

दोहरा ७

बिंद्रिजिततेंहैशुद्धहि जोगजुगतजोकोय ॥
जीवतजानेंआतमा करमलेससुनहोय ॥

ओवी ७

योगकर्मेकेलिया ॥ शुद्धत्वहोयआत्मया ॥
जितेंद्रियाविषया ॥ करूनिअलिप्तजो ॥

अभंग ७

चित्तशुद्धिकर्मयोगें ॥ कोणापुसावेंनलागे ॥ १ ॥
अहोजिंकुनियांमन ॥ केलींइंद्रियेंस्वाधीन ॥ २ ॥
जीवभूतांचाजोदेह ॥ नलगेकिमपीसंदेह ॥ ३ ॥
अलिप्तजोकरितांही ॥ तुकाह्मणेतोवीदेही ॥ ४ ॥

श्लोक ८

नैवकिंचित्करोमीतियुक्तोमन्येततत्त्ववित् ॥
पश्यञ्छृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्नश्नन्गच्छन्स्वपन्श्वसन् ॥

समश्लोकी ८

नकांहींकरितोंऐसें मानितोनित्यतत्त्ववित् ॥
विषयींवर्ततांजातां निजतांश्वासवाहतां ॥

आर्या ८

अशनींवासग्रहणीं निद्राश्रवणींहिदर्शनींगमनीं ॥
स्पर्शीश्वासींकर्त्ता मीहेंतत्त्वज्ञयुक्ततोनमनीं ॥

दोहरा ८

म्यानीकरमकरतहै भुलिकियेमान ॥
सूजतसोचतसुपानित फुनिसूनतफिरतजान ॥

ओवी ८

कर्मकरूनिह्मणतीनाहीं ॥ देखणेंआइकणेंपाही ॥
गंधभोजननिद्रागमनतेंही ॥ श्वासटाकणेंहींआठ ॥

अभंग ८

ऐसेंकांहींनकरीतो ॥ स्मृतिसाक्षीतेंवर्ततो ॥ १ ॥
मानीतोनित्याचारी ॥ तत्त्ववेत्ताब्रह्मचारी ॥ २ ॥
विषयींवर्ततांजातां ॥ नसुटेसमाधितत्त्वतां ॥ ३ ॥
निद्राघेतोश्वाससांडी ॥ तुकाह्मणेसहजखोडी ॥ ४ ॥

श्लोक ९

प्रलपन्विसृजन्गृह्णन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि ॥
इंद्रियाणींद्रियार्थेषुवर्त्ततइतिधारयन् ॥

समश्लोकी ९

कर्मेंद्रियक्रियाहोतां निमिषादिहिहालतां ॥
इंद्रियेंस्वस्वविषयीं वर्ततीमानुनीअसे ॥

आर्या ९

निपुणहिनिमिषोन्मेषीं दानग्रहणींहिभाषणप्रमुखीं ॥
करणेंकरणार्थींही वर्ततिभावुनिसदाविदेहिसुखी ॥

दोहरा ९

जागतसोवतचलतऔर बोलतडारतडुदेत ॥
बिद्रिविखयनसोंलगी जानतयहहेत ॥

ओवी ९

बोलणेंआणिघेणेंदेणें ॥ पातेंपातयालावणेंउघडणें ॥
हाइंद्रियेंव्यापारकरणें ॥ ऐसेंमानूनिवर्तती ॥

अभंग ९

वाचापाणिपादलिंग ॥ गुदपांचहेकर्मांग ॥ १ ॥
यांच्याआचरतांक्रिया ॥ अंतरशुद्धबाहेरमाया ॥ २ ॥
निमिषादिकहीहालतां ॥ छिन्नन्हेसंयोगता ॥ ३ ॥
इंद्रियेंआत्मविषें ॥ पैंवागतांतुकाहर्षे ॥ ४ ॥

श्लोक १०

ब्रह्मण्याधायकर्माणिसंगंत्यक्त्वाकरोतियः ॥
लिप्यतेनसपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥

समश्लोकी १०

ब्रह्मींअर्पूनियांकर्मे संगटाकूनिजोकरी ॥
पापेंनलिपेतोजैसें जळींकमळिणीदळ ॥

आर्या १०

ब्रह्मींअर्पुनिकर्मे करिजोहोउनिअलिप्तसंगमळीं ॥
पापेंलिप्तनसेतो कमळदळजसेंनलिप्तहोयजळीं ॥

दोहरा १०

करमकरेतजिसंगकों सबकोंब्रह्मजान ॥
ताकोंपापनहिलगतहै पद्मपत्रजऊमान ॥

ओवी १०

ब्रह्मार्पणकर्मकरी ॥ संगत्यजूनिअसेनिर्धारीं ॥
पापेंनलिपेऐसियापरी ॥ पद्मपत्रउदकींजैसें ॥

अभंग १०

कर्मब्रह्मीअर्पून ॥ झालेंमानसउन्मन ॥ १ ॥
करीसांडुनियांसंगु ॥ निरपेक्षतोचिचांगु ॥ २ ॥
पापेंनलिपेतोजैसें ॥ स्फटिकरंगाचेकडवसे ॥ ३ ॥
जळींपत्रकमळिणीचें ॥ तुकयासिसाम्यत्याचें ॥ ४ ॥

श्लोक ११

कायेनमनसाबुद्ध्याकेवलैरिंद्रियैरपि ॥
योगिनःकर्मकुर्वंतिसंगंत्यक्त्वात्मशुद्धये ॥

समश्लोकी ११

कायामनेंबुद्धिनेंही वासनातीतइंद्रियें ॥
चित्तशुत्ध्यर्थकरिती संगटाकूनियांक्रिया ॥

आर्या ११

देहमनबुद्धियांहीं योगीगतवासनेंद्रियांसहित ॥
निजचित्तशुद्धिसाठीं संगत्यागूनियांक्रियाकरित ॥

दोहरा ११

देहबुद्धिमनइंद्रियन जोगीह्वयेनिःसंग ॥
करमकरतअतिचाहसों चित्तसोचकढंग ॥

ओंवी ११

कर्मफळाचीइच्छात्यजुनी ॥ शांतिनिष्ठापावेमनीं ॥
कायामनेंयुक्तआचरोनी ॥ फळटाकूनीकर्मकरी ॥

अभंग ११

कायामानसएकाय ॥ बुद्धिहोऊंनेदीउप ॥ १ ॥
गेलीवासनापळाली ॥ करणेंएकापंथींआली ॥ २ ॥
मनवांळीचित्तशुद्धी ॥ करीनिःसंगत्वसिद्धी ॥ ३ ॥

संगटाकुनियांक्रिया ॥ स्वात्मप्राप्तीहेतुकया ॥ ४ ॥

श्लोक १२

युक्तःकर्मफलंत्यक्त्वाशांतिमाप्नोतिनैष्ठिकीं ॥
अयुक्तःकामकारेणफलेसक्तोनिबध्यते ॥

समश्लोकी १२

योगीकर्मफळत्यागें स्थितीचीशांतिपावतो ॥
सकामकामसंकल्पें बद्धहोतोफळींरत ॥

आर्या १२

त्या।गुनिकर्मफळातें पावेतोमुक्तनैष्ठिकीशांती ॥
कामेंअयुक्तबंधा कर्मफळासक्तपावतोअंतीं ॥

दोहरा १२

ग्यानीछुमुगतीलहे करमकरेफळछांड ॥
मूरखफळकीआसकरे बंधकामनाआड ॥

ओवी १२

ज्ञानीमुक्तीतेंपावती ॥ कर्मकरूनिफलेच्छाटाकिती ॥
कामनाबंधेंपडती ॥ तेबद्धहोत ॥

अभंग १२

योगीऐशाचिन्हींजाण ॥ कर्मफळींनिराकरण ॥ १ ॥
आत्मस्थितीसपावला ॥ सहजशांतिआलीत्याला ॥ २ ॥
सकामतालागेपाप ॥ जेथेंकामनासंकल्प ॥ ३ ॥
बद्धफलाशेंबाधतो ॥ तुकाह्मणेवायांजातो ॥ ४ ॥

श्लोक १३

सर्वकर्माणिमनसासंन्यस्यास्तेसुखंवशी ॥

नवद्वारेपुरेदेहीनैवकुर्वन्नकारयन् ॥

समश्लोकी १३

करूनिकर्मैसंन्यासी मनेंहोऊनियांसुखें ॥
असेनवद्वारपुरीं कांहींनकरवीकरी ॥

आर्या १३

करुनीकर्मेंहिमनें संन्यासीहोउनीअसेस्वसुखें ॥
देहनवद्वारपुरीं कांहींनकरीस्वयेंनकरविसुखें ॥

दोहरा १३

मनकरीकरमजेतजत ग्यानीतिनकोंमान॥
नवद्वारपुरमेबसत लेतसुखकीखान ॥

ओवी १३

मनेंकरूनिकर्मैजोत्यजी ॥ ज्ञानीत्यासह्मणिजेजी ॥
देहींनवद्वारपुरीजी ॥ नकरीनकरवी ॥

अभंग १३

करुनीनिष्कामकर्मास ॥ योगीसंपादीसंन्यास ॥ १ ॥
सुखीहोउनीयांमनें ॥ नकरीक्षुद्रादिसाधनें ॥ २ ॥
नवद्वारेपुरेदेही ॥ वस्तीसंरक्षीविदेही ॥ ३ ॥
स्वयेंनकरीकरवीहिना ॥ तुकाह्मणेइतरजनां ॥ ४ ॥

श्लोक १४

नकर्त्तृत्वंनकर्माणिलोकस्यसृजतिप्रभुः ॥
नकर्मफलसंयोगंस्वभावस्तुप्रवर्त्तते ॥

समश्लोकी १४

कर्तृत्वकर्मैलोकांची नईश्वरहिनिर्मितो ॥

नकर्मफलभोगातेंवर्त्तेसंसारचक्रहें ॥

आर्या १४

कर्तृत्वकर्मयातें लोकांचेंनिर्मितोनईश्वरतें ॥
तेंविनकर्मफळाच्या भोगासंस्कारचक्रहेंवर्त्ते ॥

दोहरा १४

ईश्वरकरमनकरत नहिकरमकरतार ॥
करमफलनहिकरत प्रकृतिकरीविस्तार ॥

ओवी १४

ईश्वरनाहींकर्मकरित ॥ कर्तृत्वयालोकांत ॥
नकर्मफलभोगातें ॥ संसारचक्रअसे ॥

अभंग १४

कर्तृत्वकर्मलोकांचें ॥अथवात्याच्याप्रपंचाचें ॥ १ ॥
ईश्वरनिर्गुनीनिराळा ॥ कर्मसाक्षित्वेंवेगळा ॥ २ ॥
नतोकर्मासकरवी ॥ अथवाफळश्रुतीभोगवी ॥ ३ ॥
वर्तेंसंसाराचेंचक्र ॥ तुकासर्वदाअवक्र ॥ ४ ॥

श्लोक १५

नादत्तेकस्यचित्पापंनचैवसुकृतंविभुः ॥
अज्ञानेनावृतंज्ञानंतेनमुह्यंतिजंतवः ॥

समश्लोकी १५

कोणाचेंपापहीनेघे नेघेपुण्यहिईश्वर ॥
अज्ञानेंवेष्टिलेंज्ञान त्याणेंकरितिभोगिती ॥

आर्या १५

कोणाचेंअघनेघे नेघेपुण्यासहीविभूपरतू ॥
अज्ञानज्ञानातें अवरीतेणेंचिमोहतीजंतू ॥

दोहरा १५

सुकृतनकांहुकोंगहे औरपापनहिलेत ॥
छायोग्यानअग्याननें मोहनप्रगटनदेत ॥

ओवी १५

कोणाचेंपापनघेजाण ॥ पुण्याचेंनलगेकारण ॥
अज्ञानेंवेष्टिलेजन ॥ त्याणेंभोगभोगिती ॥

अभंग १५

पापहिनेघेतोकोणाचें ॥ जेणेंयोगेंपूरदुःखाचे ॥ १ ॥
नेघेपुण्यहीईश्वर ॥ पावावयास्वर्गद्वार ॥ २ ॥
अज्ञानानेंजेंवेष्टित ॥ ज्ञानमोहेंविष्कळित ॥ ३ ॥
यास्तवकरितीभोगिती ॥ तुकाह्मणेअहंमती ॥ ४ ॥

श्लोक १६

ज्ञानेनतुतदज्ञानंयेषांनाशितमात्मनः॥
तेषामादित्यवज्ज्ञानंप्रकाशयतितत्परम्॥

समश्लोकी १६

अज्ञानबुद्धिचेंज्यांचें तेंज्याज्ञानेंविनाशिलें ॥
पराजडातेंतेंत्यांचें प्रकाशीज्ञानसूर्यवत् ॥

आर्या १६

आत्मज्ञानेंज्यांचें अज्ञानसमूळपावलेंनाश ॥
सूर्यापरिदावीतें ज्ञानप्रगटोनिआत्मरूपास ॥

दोहरा १६

दूरेकियोअग्यानजिन हियेंग्यानप्रगटाय ॥
देखतईश्वररूपतें ग्यानिशूरकेदाय ॥

ओवी १६

अज्ञानगेलियावरी ॥ ज्ञानप्रगटवीअंतरीं ॥
तोईश्वररूपनिर्धारीं ॥ ज्ञानवंतजाणतूं ।

अभंग १६

अज्ञाननिजबुद्धीचें ॥ नासिज्ञानजिव्हाळ्याचें ॥ १ ॥
परिज्ञानशुद्धचोखट ॥ नाशिअज्ञानाचेंदुःख ॥ २ ॥
पराजडाचेतेंज्यांचे ॥ अंधनेत्रतिमिराचे ॥ ३ ॥
ज्ञानसूर्यउदयांत ॥ तुकाझालास्वरूपवंत ॥ ४ ॥

श्लोक १७

तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः ॥
गच्छंत्यपुनरावृत्तिंज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥

समश्लोकी १७

त्याचिज्ञानींबुद्धिचित्त निष्ठातेपरमाश्रय ॥
असेतेपावतीमोक्ष ज्ञानेंजाळूनिसंचित ॥

आर्या १७

तन्निष्ठतत्परायण अर्पुनिमनबुद्धिईश्वरींसारी ॥
नपवतिपुनरावृत्ति ज्ञानेंनाशोनिकल्मषेंभारी ॥

दोहरा १७

जोमनकोंऔरबुद्धिकों रोखतईश्वरमाह ॥
जनममरणतिनकोंनहिं भुगतहोतनरनाह ॥

ओवी १७

जोमनआणिबुद्धीतें ॥ ईश्वरींस्थापीनिश्चितें ॥
भयनाहींतयातें ॥ मुक्तहोय ॥

अभंग १७

बुद्धिचित्तत्याचिज्ञानीं एकविधनियमुनी ॥ १ ॥
परमाश्रयेंतेचिनिष्ठा ॥ साजेसदायोगभ्रष्टा ॥ २ ॥
मोक्षपावतीऐसेते ॥ विश्वंभरींएकचित्तें ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेदग्धकेलें ॥ ज्ञानेंसंचितजाळिलें ॥ ४ ॥

श्लोक १८

विद्याविनयसंपन्नेब्राह्मणेगविहस्तिनि ॥
शुनिचैवश्वपाकेचपंडिताःसमदर्शिनः ॥

समश्लोकी १८

विद्यासद्गुणसंपन्नीं ब्राह्मणींधेनुहीमधें ॥
गजींश्वानांतचांडाळीं पाहतीसमपंडित ॥

आर्या १८

विद्याविनयीब्राह्मण गायश्वपचगजआणितींश्वानें ॥
पाहतिसमदृष्टीजे पंडिततेवंद्दिजेतविश्वानें ॥

दोहरा १८

बिद्याबिनयशुद्धजे गोगजसूकरश्वान ॥
ग्यानीइनकोंगणतहै भेदलेतनहिमान ॥

ओवी १८

विद्याविनयसंपन्न ॥ गायगजसूकरश्वान ॥
हेजयासिसमजाण ॥ तोचिज्ञानीपंडित ॥

अभंग १८

विद्यासद्गुणसंपन्न ॥ अयाचितलोकमान्य ॥ १ ॥
ब्राह्मणींधेनुमध्यें ॥ यातिभेदादिसंबंधें ॥ २ ॥
गजींशुनींतेंचांडाळीं ॥ समपंडितुन्याहाळी ॥ ३ ॥

ज्ञानज्याचेंअखंडित ॥ तुकाह्मणेतोपंडित ॥ ४ ॥

श्लोक १९

इहैवतैर्जितःसर्गोयेषांसाम्येस्थितंमनः ॥
निर्दोषंहिसमंब्रह्मतस्माद्ब्रह्मणितेस्थिताः ॥

समश्लोकी १९

समींमनस्थिरतिहीं जितांचभवजिकिला ॥
समतेंब्रह्मनिर्दोष तस्माद्ब्रह्मींचतेसमी ॥

आर्या १९

स्थिरमनसमींजयांचें जितांचिभवजिकिलातिहींपार्था ॥
समतेंब्रह्मसुनिर्मळ तस्माद्ब्रह्मींचतेसमींसमता ॥

दोहरा १९

समताजिनकेजीवमें तिनजीत्योसङ्सार ॥
समब्रह्महिकोंकहत ब्रह्मलिहिनिरधार ॥

ओवी १९

समज्यांचेजीवींवसे ॥ त्यांहींसंसारजिकिलासे ॥
निर्दोषहीवसतसे ॥ ब्रह्मींतोसम ॥

अभंग १९

सर्वभूतींमनआपुलें ॥ जेणेंसमानस्थापिलें ॥ १ ॥
तेणेंजीतअसतांबीरा ॥ केलामातेराभवाचा ॥ २ ॥
समब्रह्मतेंनिर्दोष ॥ जेंनिःशेषनिर्मळ ॥ ३
तस्माद्ब्रह्मींनितेसमी ॥ तुकयावर्मीमनराते ॥ ४ ॥

श्लोक २०

नप्रहृष्येत्प्रियंप्राप्यनोद्विजेत्प्राप्यचाप्रियम् ॥

स्थिरबुद्धिरसंमूढोब्रह्मविद्ब्रह्मणिस्थितः॥

समश्लोकी २०

नहर्षेंप्रियहोतांजो अप्रियेंघाबरानव्हे ॥
स्थिरबुद्धिनजोमूढ ब्रह्मींब्रह्मज्ञजोस्थिर ॥

आर्या २०

प्रियहोतांहर्षेंना अप्रियहोतांचिदुःखजोसाहे ॥
स्थिरबुद्धिनजोमूढ ब्रह्मीब्रह्मज्ञपांडवाराहे ॥

दोहरा २०

सुखपायेहरखेनहिं दुखपायेनरिसाय ॥
राखेथिरनिजबुद्धिकों ब्रह्मींरहतसमाय ॥

ओवी २०

सुखझालियाहर्षनाहीं ॥ दुःखझालियाक्रोधनाहीं ॥
बुद्धीकरूनिस्थिरतेही ॥ तेब्रह्मींपावती ॥

अभंग २०

नहर्षेंप्रियहोतांना ॥ ज्याच्यामनानिश्चळता ॥ १ ॥
नोहेघाबराअप्रियें ॥ ज्ञानरायज्ञान्याचा ॥ २ ॥
नजोमूढस्थिरबुद्धी ॥ देहशुद्धीरहित ॥ ३ ॥
ब्रह्मींस्थिरब्रह्मवेत्ता ॥ तुकयाचित्तामिळाला ॥ ४ ॥

श्लोक २१

बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्माविंदत्यात्मनियत्सुखम्॥
सब्रह्मयोगयुक्तात्मासुखमक्षयमश्नुते॥

समश्लोकी २१

स्पृहानबाह्यविषयीं स्वरूपींपावतोसुख ॥
ब्रह्मयोगींयुक्तचित्त तोभोगीसुखअक्षय ॥

आर्या २१

बाह्यस्पर्शत्यागी पावेअंतःसुखासिजोयोगी ॥
तोब्रह्मयोगयुक्त ज्ञानीअक्षय्यपूर्णसुखभोगी ॥

दोहरा २१

बाहरकेंसुखकोंतजे हियसुखरहेसुजान ॥
ब्रह्मसुखकोंधरत लहेजुआनंदमान ॥

ओवी २१

बाह्यसुखातेंत्यजी ॥ हृदयींआत्मसुखजाणोनजी ॥
ब्रह्मसुखींनिरंतरजी ॥ अक्षयसुखभोगी ॥

अभंग २१

स्पृहानबाह्यविषयीं ॥ एकेठायींएकला ॥ १ ॥
सुखपावतांस्वरूपीं ॥ सहजपापींत्यागिला ॥ २ ॥
युक्तचित्तब्रह्मयोगीं ॥ सुखाभोगीअक्षया ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेयापरतें ॥ कायउरतेंबोलाया ॥ ४ ॥

श्लोक २२

येहिसंस्पर्शजाभोगादुःखयोनयएवते ॥
आद्यंतवंतःकौंतेयनतेषुरमतेबुधः ॥

समश्लोकी २२

जेभोगविषयस्पर्शीं तेदुःखाचेंचिकारण ॥
आद्यंतवंतकौंतेया रमेज्ञानीनत्यासुखीं ॥

आर्या २२

जेविषयभोगपार्था तेदुःखाचेप्रतिक्षणींदाते ॥
उत्पत्तिनाशवंत स्वबोंरमतिविबुधासिनकदाते ॥

दोहरा २२

बिखेजीतेंसङ्कसारकें तैहेदुःखकोंमूल ॥
उपजतबिनसतहैतिन्हे पंडतगयेनभूल ॥

ओवी २२

स्पर्शेसंसारगरलसार ॥ तेंदुःखाचेंमूळनिरंतर ॥
नाशह्योतअपार ॥ कौंतेयाज्ञानीसुखी ॥

अभंग २२

जोकांस्पर्शेभोगविषय ॥ मोहोबाह्यधरुनी ॥ १ ॥
तेंतंवकारणदुःखाचें ॥ जेथेंवेंचेआयुष्य ॥ २ ॥
आद्यंतवंतपार्था ॥ हेअवस्थाभूमीची ॥ ३ ॥
रमेज्ञानीनत्यासुखी ॥ तुकादुःखीप्रपंची ॥ ४ ॥

श्लोक २३

शक्नोतीहैवयःसोढुंप्राक्शरीरविमोक्षणात् ॥
कामक्रोधोद्भवंवेगंसयुक्तःससुखीनरः ॥

समश्लोकी २३

जोजितांचशकेसोसूं पूर्वीचमरणाहुनी ॥
कामक्रोधादिवेगातें तोयोगीतोसुखीनर ॥

आर्या २३

निजमरणाहुनिपूर्वी कामक्रोधादिवेगजोसाहे ॥
तोयोगीतोचिसुखी तोज्ञानीयोग्यमुक्तिलालाहे ॥

दोहरा २३

कामक्रोधकेबेगकों जोसाहिसकेसुभाय ॥
सोजोगीनितहिरहे तासुखमेंलपटाय ॥

ओवी २३

योगियालेंहायोग ॥ कामक्रोधांचावेग ॥
साहूंसकेसांग ॥ तोयोगीसुखीअसे ॥

अभंग २३

जोजितांचिअर्जुना ॥ सोसुंभावनाशकेल ॥ १ ॥
पूर्वीचमरणाहुनी ॥ न्याहाकुनीउपेक्षी ॥ २ ॥
कामवेगक्रोधोद्भव ॥ स्वानुभवरक्षकु ॥ ३ ॥
नरतोसुखीतोचियोगी ॥ पांडुरंगींतुकयातो ॥ ४ ॥

श्लोक २४

योंऽतःसुखोंऽतरारामस्तथांऽतर्ज्योतिरेवयः ॥
सयोगीब्रह्मनिर्वाणंब्रह्मभूतोऽधिगच्छति ॥

समश्लोकी २४

सुखीआंतरमेआंत अंतर्ज्योतिचजोस्वयें ॥
झालाब्रह्मचितोयोगी ब्रह्मनिर्वाणपावतो ॥

आर्या २४

अंतःप्रकाशमयजो अंतःसुखयुक्तअंतराराम ॥
तोब्रह्मयुक्तयोगी पावेनिर्वाणपांडवाब्रह्म ॥

दोहरा २४

जाकेहियेप्रकासहै अंतरसुखआराम ॥
वहैजोगीपरब्रह्म लहेब्रह्मकोंधाम ॥

ओवी २४

ज्याचेंहृदयप्रकाशे ॥ अंतरसुखआरामभासे ॥
तोचियोगीअसे ॥ ब्रह्मींनिर्वाणपावतो ॥

अभंग २४

अंतरसुखीअंतरिंरमे ॥ उंचप्रेमेंनिर्मळु ॥ १ ॥
अंतर्ज्योतींतजोरतां ॥ निर्मुक्ताप्रपंचीं ॥ २ ॥
योगीब्रह्मचितोझाला ॥ सांगत्यालाउणीव ॥ ३ ॥
पावेनिर्वाणपदा ॥ तुकयासदाहरिरूपें ॥ ४ ॥

श्लोक २५

लभंतेब्रह्मनिर्वाणमृषयःक्षीणकल्मषाः ॥
छिन्नद्वैधायतात्मानःसर्वभूतहितेरताः ॥

समश्लोकी २५

पावतीब्रह्मनिर्वाण जेज्ञानीक्षीणपातक ॥
द्वैतनाशेंस्थिरमती सर्वभूतहितींरत ॥

आर्या २५

निर्वाणब्रह्मातें पावतिऋषिवर्यजाणनिष्पापा ॥
छिन्नद्वैतयतात्मे करणारेसर्वभूतहितबापा ॥

दोहरा २५

जेग्यानीपापनजजत होतब्रह्ममेंलीन ॥
बदनतिनकेजियमें रहतसबुनसोंदीन ॥

ओवी २५

प्राणीपापटाकीत ॥ ब्रह्मींजेलीनहोत ॥
त्यांचेंसुखत्यांचेह्रदयांत ॥ सर्वभूतहितरतअसे ॥

अभंग २५

लाभेब्रह्मरूपतादेहीं ॥ निःसंदेहीआकल्प ॥ १ ॥
क्षीणपातकजेज्ञानी ॥ अर्गीवसूनीअलिप्त ॥ २ ॥
स्थिरमतिनासेद्वैत ॥ यातायातनोळखे ॥ ३ ॥

सर्वभूतहितींरत ॥ पाहातींसंततुकयासी ॥ ४ ॥

श्लोक २६

कामक्रोधवियुक्तानांयतीनांयतचेतसाम् ॥
अभितोब्रह्मनिर्वाणंवर्ततेविदितात्मनाम् ॥

समश्लोकी २६

जेकामक्रोधरहित प्रयत्नींवशचित्तजे ॥
देहवांचोमरोतेतों मुक्तकेवळआत्मवित् ॥

आर्या २६

कामक्रोधत्यागी जेयतिवशचित्तसाधुजनमैत्र ॥
निर्वाणब्रह्मतया विदितात्म्यालाअसेचिसर्वत्र ॥

दोहरा २६

कामक्रोधसोंजोरहित बसकीन्होनिजचीत ॥
ग्यानवंततेहैसदा ब्रह्मचहुदिसमीत ॥

ओवी २६

कामक्रोधविरहित ॥ आत्माजाणोनिवशकरित ॥
तोचिज्ञानवंतह्मणत ॥ ब्रह्मात्मवित ॥

अभंग २६

कामक्रोधाविरहित ॥ झालासंततोएक ॥ १ ॥
जेणेंप्रयत्नकेलाबहु ॥ मनवाहुकवळिला ॥ २ ॥
देहमगमरोवांचो ॥ अथवासाचोसंपत्ती ॥ ३ ॥
केवळमुक्तआत्मविद ॥ तुकयापदवंदितु ॥ ४ ॥

श्लोक २७

स्पर्शान्कृत्वाबहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवांतरेभ्रुवोः ॥

प्राणापानौसमौकृत्वानासाभ्यंतरचारिणौ॥

समश्लोकी २७

बाहेरबाह्यविषयां दृष्टीतेंभोंवयांमधें ॥
नासिकींवाहतीप्राणा पानांतेंकरुनीसम ॥

आर्या २७

बाह्यस्पर्शत्यागें भ्रूमध्यामाजिदृष्टिरोधोनी ॥
नासांतरसंचारी प्राणापानहिसमानसाधूनी ॥

दोहरा २७

तजेबिखयसङ्कसारके दृष्टिभोंवमेंराख ॥
प्राणअपानसमकरे नासतमतअभिलाख ॥

ओवी २७

बाह्यविषयसंसार ॥ त्यजोनिदृष्टिभोंवयांवर ॥
प्राणायामसमकर ॥ प्राणअपानसमकरूनियां ॥

अभंग २७

पुढेंसाहावेप्रसंगीं ॥ सांगणेंआहेचयोगी ॥
ययालागींतोसारंगी ॥ दंशयेथेंजाणवी ॥ १ ॥
आस्थालागावीअर्जुना ॥ ऐसीमनाचीवासना ॥
ह्मणोनिसांख्यतेंसज्जना ॥ यथाशक्तिसांगतु ॥ २ ॥
बाहेरबाह्यविषया ॥ वीतरागेंदापुनियां ॥
दृष्टिदेउनिभोंवया ॥ मध्यभागींअवकाशीं ॥ ३ ॥
घ्राणींवाहेनिजप्राणु ॥ तेंचिचमेळवीअपानु ॥
तुकावदेदेतोमानु ॥ लोकामध्येंयोगीया ॥ ४ ॥

श्लोक २८

यतेंद्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः॥

विगतेच्छाभयक्रोधोयःसदामुक्तएवसः ॥

समश्लोकी २८

बुद्धींद्रियमनस्थैर्य मुनिमोक्षपरायण ॥
नाहींइच्छाभयक्रोध झालामुक्तचितोसदा ॥

आर्या २८

इंद्रियमनबुद्धीतें दमुनीधरिमुक्तिचीमनींचोप ॥
तोमुनिमुक्तम्हणावा नाहींज्यालाभयस्पृहाकोप ॥

दोहरा २८

जितविद्रिबुद्धिमन मुगतहिमेंमनदेत ॥
इच्छाभयक्रोधजोतजे मुक्तिपदारथलेत ॥

ओवी २८

इंद्रियबुद्धिमनजिंकिलें ॥ मुक्तिसाठींमनघातलें ॥
इच्छाभयक्रोधत्यजिले ॥ मुक्तपदपावला ॥

अभंग २८

बुद्धींद्रियेंहीआकारा ॥ मनधरणेंसाधनबारा॥
मुनिमोक्षाच्यामंदिरा ॥ एकसरांचालिले ॥ १ ॥
चाडनधरीसिद्धीची ॥ तेंविचकामनामोक्षाची ॥
झालामुक्तसव्यसाची॥ पुनःपुनाकितिसांगू ॥ २ ॥
पैंगाजन्माचेंसार्थक ॥ मातेंभासेहेंचएक ॥
जाणुनितुकयाचाविवेक ॥ पदरींघेतीज्ञातये ॥ ३ ॥

श्लोक २९

भोक्तारंयज्ञतपसांसर्वलोकमहेश्वरम् ॥
सुहृदंसर्वभूतानांज्ञात्वामांशांतिमृच्छति ॥

समश्लोकी २९

भोक्तायज्ञतपांचामी सर्वलोकमहेशमी ॥
सर्वांचामीसखामातें जाणोनीशांतिपावतो ॥

आर्या २९

भोक्तायज्ञतपांचा लोकेश्वरमीचवेदवेदांती ॥
भूतांचासुहृद्हिमी मातेंजाणूनिपावतीअंतीं ॥

दोहरा २९

तपजग्यनकोभोगता सबलोकनकोंईश ॥
शांतिलहेजोजानिकें मोकोंप्रभुजगदीश ॥

ओवी २९

जपतपयज्ञांचाभोक्ता ॥ सर्वलोकांतईशकर्त्ता ॥
शांतिपावेजाणतां ॥ सर्वांचासखाजाणमी ॥

अभंग २९

भोक्तायज्ञतपांचामी ॥ आहेऐश्वर्यभूमी ॥
सर्वलोकींमहेशमी ॥ सखातेवींसर्वांचा ॥ १ ॥
ऐसाप्रभूचाअन्वय ॥ झालातेथेंअहंक्षय ॥
मगशांतीवधुप्राय ॥ तोपावतोनिर्मळ ॥ २ ॥
तुकाविनवीवारंवार ॥ माझ्यामतींहर्षफार ॥
संतींनकरावाअव्हेर ॥ प्राकृतभाषाह्मणोनि ॥ ३ ॥

इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांश्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मसंन्यासयोगोनामपंचमोऽध्यायः ॥५॥

वामन

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायापंचमावरी ॥
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथी ॥ ५ ॥

इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

षष्ठाध्यायप्रारंभः

पूर्वाध्यायींअर्जुनाचा प्रश्नकींश्रेयएकजें ॥ तेंसांगकर्मसंन्यास अथवाकर्मयोगचि ॥ १ ॥ श्रीकृष्णेंउत्तरदिलें कींमोक्षार्थींतया सियां ॥ दोहींविणेंनव्हेसिद्धी हेसापेक्षपरस्परें ॥ २ ॥ हेंघडेसांख्य योगांसी कींत्यादोहींतएकचि ॥ अनुष्ठितांसिद्धिपावे बोलिलीं उभयत्रजे ॥ ३ ॥ संन्यासस्तुमहाबाहो दुःखमाप्तुमयोगतः ॥ या श्लोकांतविनाकर्म बोलिलान्यासदुर्लभ ॥ ४ ॥ तयोस्तुकर्मसंन्या सात्कर्मयोगोविशिष्यते ॥ याश्लोकींकर्मयोगातें श्रेष्ठदोहींतबो लिला ॥ ५ ॥ हेंतोंविरुद्धकींकर्म योगाचीनीचपायरी ॥ संन्यास ज्ञानसिद्धीची सेवटीलीचपायरी ॥ ६ ॥ याचाबोलुनियांभाव वि रोधपरिहारया ॥ अध्यायप्रथमारंभीं करीश्लोकद्वयेंहरी ॥ ७ ॥ काम्यानांकर्मणांन्यासं संन्यासंकवयोविदुः ॥ ऐसेंपुढेंबोलणार अ ध्यायींअठराविया ॥ ८ ॥ संन्यासदोंपरीऐसा कींकाम्यत्यागएक हा ॥ शिखासूत्रादिकत्याग न्यासआश्रमरूपतो ॥ ९ ॥ निरग्नि आश्रमन्यास शुद्धचित्तासबोलिला ॥ कर्मयोगाविणेंजोकां पूर्वी दुर्लभवर्णिला ॥ १० ॥ टाकूनिकामसंकल्प कर्मेंकृष्णार्पणेंकरी ॥ कर्मीचत्यागसंन्यास साधेयास्तवथोरहा ॥ ११ अशुद्धचित्तसं न्यासी होतांभ्रष्टचिहोइल ॥ निरग्निमगतोकर्मे शुद्धचित्तनहोश के ॥ १२ ॥ तसाचजोक्रियाटाकी संन्यासपदवीविना ॥ प्रत्यवा येंबद्धहोतो उभयभ्रष्टअक्रिय ॥ १३ ॥ निरग्निहूनिहीश्रेष्ठ कर्म योगअशागुणें ॥ अक्रियाहूनिहीश्रेष्ठ हेंबोलेलजगद्गुरु ॥ १४ ॥

श्लोक १

श्रीभगवानुवाच ॥

अनाश्रितःकर्मफलंकार्यंकर्मकरोतियः ॥

ससंन्यासीचयोगीचननिरग्निर्नचाक्रियः॥

समश्लोकी १

कर्मीफळासक्तनव्हे करावेंकर्मतेंकरी ॥
तोसंन्यासीतोचियोगी ननिरग्निनअक्रिय ॥

आर्या १

कर्मफळाचाआश्रय नकरुनिजोनरकरीतनिजधर्म ॥
तोसंन्यासीयोगी नेणेंअक्रियअनग्नितेंवर्म ॥

दोहरा १

करमफलनचाहेनहि करमकरेनिष्काम ॥
जोगीसंन्यासीवहहै पावतहैसुखधाम ॥

ओवी १

कर्माचेंफळनापेक्षितांकर्मकरी ॥ तोचिसंन्यासीयोगीअवधारी ॥
जोसाग्निककर्माचाअधिकारी ॥ तोकर्मयोगीनव्हे॥

अभंग १

पांडवासिविस्मय ॥ देववदतांयोगीराय ॥
आपणाठावकाअन्वय ॥ असावाहेंवाटलें ॥ १ ॥
मगपुसावेंहाहेत ॥ कांकींजेथेंहरिप्रीत ॥
तेंचआपुलेंहीहित ॥ हेंतोंकधींटळेना ॥ २ ॥
ऐसाभावअंतरींचा ॥ जाणुनिसखावदेवाचा ॥
ऐकेपार्थासंशयाचा ॥ मूळठावोफिटेल ॥ ३ ॥
आह्मीअंतरींठेविजे ॥ मगतेंकोणासीअर्पिजे ॥
ऐसेंनभेटेलदूजें ॥ पैंमायेचेंआवडतें ॥ ४ ॥
अनन्यासीवंचीजोकां ॥ होयअधिकारीपातका ॥
असोकाळजीसूटका ॥ आजिझालेंहेंभाग्य ॥ ५ ॥

दानायोग्यतूंसत्पात्र ॥ जैसेंकन्येजोगेंगोत्र ॥
अथवापरमार्थीश्रोत्र ॥ जैसादीजेविरक्तीं ॥ ६ ॥
तरीऐकेविचक्षणा ॥ गुजघेईअंतःकरणां ॥
अनश्रुतहेवासना ॥ कर्मफळींज्यानाहीं ॥ ७ ॥
करावेंतेंकरीतो ॥ तोचयोगीसंन्यासीतो ॥
ननिरग्निहीजोहोतो ॥ अक्रियतोनाहीं ॥ ८ ॥
तुकावदेविचक्षणीं ॥ मांडुसगीतारत्नखाणी ॥
घ्यावेंएकेकनिवडुनी ॥ वचनेंशेषशायीचीं ॥ ९ ॥

श्लोक २

यंसंन्यासमितिप्राहुर्योगंतंविद्धिपांडव ॥
नह्यसंन्यस्तसंकल्पोयोगीभवतिकश्चन ॥

समश्लोकी २

संन्यासजोह्मणावातो कर्मयोगचिपांडवा ॥
कींकाम्यत्यागसंन्यास कर्मयोगनत्याविण ॥

आर्या २

ज्यासंन्यासह्मणावें पार्थात्यालाचयोगतूंजाण ॥
संन्यासत्यागाविण कोणीयोगीनव्हेतुझीआण ॥

दोहरा २

ज्याकोंसंन्यासीहिकहतहै वहैजोगतूंजान ॥
बिनसंन्यासहिजोगनहि यहसाचतूंमान ॥

ओवी २

ज्यातेंसंन्यासीह्मणती ॥ तोयोगजाणेनिश्चितीं ॥
संकल्पनटाकिलाकिरीटी ॥ तोयोगीनव्हे ॥

अभंग २

म्हणावाजोसंन्यासतो ॥ कर्मयोगसिद्धहोतो ॥
दोहींमार्गेंजैसाजातो ॥ एकाक्षेत्रावंदाया ॥ १ ॥
कींयाकाम्याचेत्यागें ॥ जोसंन्यासघेतूंअंगें ॥
कर्मयोगहीप्रसंगें ॥ नव्हेकांहींदुसरा ॥ २ ॥
तुकाविनवीभावार्थी ॥ लोकपरिसोपरमार्थी ॥
ज्यासप्रीतयोगपंथीं ॥ अहर्निशींअखंड ॥ ३ ॥

श्लोक ३

आरुरुक्षोर्मुनेर्योगंकर्मकारणमुच्यते ॥
योगारूढस्यतस्यैवशमःकारणमुच्यते ॥

समश्लोकी ३

योगारुरुक्षुजोज्ञानी कर्मत्यासहिकारण ॥
तयाचयोगारूढासी ध्यानस्थितिसकारण ॥

आर्या ३

योगारुरुक्षुमुनिजो पार्थाकारणतयासितेंकर्म ॥
योगारूढमुनीला कारणशमतोचिदेमहाशर्म ५

दोहरा ३

जोकरमतेंलहतहै ग्यानीचित्तबिचार ॥
जोगहिलहेशांतिहिगये बिखेबिंद्रियनमार ॥

ओवी ३

योगारूढजोइच्छित ॥ तयाकर्महेंनिर्भ्रांत ॥
योगपावल्याशांत ॥ शमबुद्धितोची ॥

अभंग ३

योगारूढजोकांज्ञाता ॥ जगींव्हावयामान्यता ॥

संपादितआमुचीवार्त्ता ॥ पैंगाजीवींधरूनी ॥ १ ॥
कर्मत्यासहीपांडवा ॥ कारणहोययागौरवा ॥
जैसेंतेलबळेंदिवा ॥ प्रभादावीअनंत ॥ २ ॥
तयायोगारूढालागी ॥ ध्यानस्थितकारणअंगीं ॥
पुढेंउजळीहेमांगी ॥ तुकयाकारागीरतो ॥ ३ ॥

श्लोक ४

यदाहिनेंद्रियार्थेषुनकर्मस्वनुषज्जते ॥
सर्वसंकल्पसंन्यासीयोगारूढस्तदोच्यते ॥

समश्लोकी ४

जेव्हांनविषयींगुंते कर्मीहीनरुतेमन ॥
भोगसंकल्पहीटाकी तेव्हांआरूढबोलिजे ॥

आर्या ४

जेव्हांकुंतीतनया टाकुनिसंकल्पजाळआरूढ ॥
कर्मीआणिकविषयीं उदासजोतोचियोगआरूढ ॥

दोहरा ४

बिखयनसोंऔरकरमसों होयप्रीतजबदूर ॥
सबसंकल्पनकोंतजे जोगरहेतबपूर ॥

ओवी ४

इंद्रियार्थीझालाहीन ॥ कर्मनिपजोंराहेआपण ॥
तयासिसंन्यासीह्मणोन ॥ योगारूढबोलिजे ॥

अभंग ४

जेव्हांनविषयींकदा ॥ गुंतेदैवीकसंपदा ॥
तुजसांगतोंप्रमदा ॥ लाघवजैसेंशुकासी ॥ १ ॥
कर्मीहीनरुतेमन ॥ जैसेंश्रीपादास्तम ॥

झालागजवाजीवाहन ॥ जागाहोतांतेंमिथ्या॥ २ ॥
टाकीभोगाचेसंकल्प ॥ गेलाजीवींचाविकल्प ॥
तेव्हांआरूढज्ञानदीप ॥ बोलतोतुकयाऐसें ॥ ३ ॥

श्लोक ५

उद्धरेदात्मनात्मानंनात्मानमवसादयेत्॥
आत्मैवह्यात्मनोबंधुरात्मैवरिपुरात्मनः॥

समश्लोकी ५

उद्धरावेंस्वचित्ताला प्रपंचींबुडवूंनये ॥
मित्रहेंआपुलेंचित्त शत्रुहीचित्तआपुलें ॥

आर्या ५

उद्धरिजेअपअपणां करिजेअपुलानघातआहोतो ॥
मित्रहिअपुलाआपण पार्थाअपुलाचिशत्रुहीहोतो ॥

दोहरा ५

निजआतमकूंउद्धरत अधोगमनकरेहेत ॥
आतमाहीरिपुआपनकों आतमाहीसुखदेत ॥

ओवी ५

निजआत्माउद्धरत ॥ उद्योगावांचूनिमनठेवित ॥
आपलाशत्रुआपणजाणत ॥ मित्रआपुलेंचित्तपैं ॥

अभंग ५

अरेविषयडोहांत ॥ जेकांबुडालेसंतत ॥
तेंतंवउद्धरावेंचित्त ॥ आत्मबळेंअभ्यासें ॥ १ ॥
नयेबुडवूंप्रपंचीं ॥ पुढेंजाणिवगेल्याची ॥
कोणपुसेधनवंताची ॥ लाजजायधनगेल्या ॥२ ॥
मित्रहेंआपुलेंचित्त ॥ साह्यझाल्याफळदेत ॥

शत्रुहीहेंचहोत ॥ हाउद्धरूनिअनर्थ ॥ ३ ॥
तुकाह्मणेसर्वाधिक ॥ साधनहेंचिगमेएक ॥
चित्तझाल्यासन्मुख ॥ कायउणेंलाभासी ॥ ४ ॥

श्लोक ६

बंधुरात्मात्मनस्तस्ययेनात्मैवात्मनाजितः॥
अनात्मनस्तुशत्रुत्वेवर्त्तेतात्मैवशत्रुवत्॥

समश्लोकी ६

मित्रत्याचेंचतेंचित्त जेंस्वरूपेंचिजिंकिलें ॥
अनात्मज्ञासशत्रुत्वें वर्त्तेचित्तचिशत्रुवत् ॥

आर्या ६

जिंकीमनजोत्याचें मानसतेंआत्मबंधुहितकरतो ॥
मानसअनात्मयाचें होतेंअपुलारिपूहितोकरतो ॥

दोहरा ६

आपहिजीत्योआतमा सोईबंधुयाहि ॥
जिनजीत्योनहिजुवहे अरहेबरततताहि ॥

ओवी ६

बंधुरात्माचित्तजिंतोनी ॥ तेंचित्तबंधूजाणोनी ॥
स्वरूपींवोळखीनाणी ॥ चित्तशत्रुवतवर्ते ॥

अभंग ६

मित्रचित्ततेंह्मणावें ॥ जेंकांस्वरूपींविसावे ॥
विश्वरूपअनुभवें ॥ जिंकीस्वात्ममतीनें ॥ १ ॥
हेंकांअलभ्यसाधन ॥ विधिइंद्रचंद्रेशान ॥
मानवतीऐसामान ॥ पैंभोगीतेंनिवाडे ॥ २ ॥
नाहींतरीअज्ञानांत ॥ मिथ्याभवसिंधुदावीत ॥

तुकाह्मणेजीवभ्रांत ॥ होयशुद्धहेंझाल्या ॥ ३ ॥

श्लोक ७

जितात्मनःप्रशांतस्यपरमात्मासमाहितः ॥
शीतोष्णसुखदुःखेषुतथामानापमानयोः ॥

समश्लोकी ७

शांताचेंजितचित्ताचें थोरचित्तबरेंस्थिर ॥
मानापमानींशीतोर्ष्णी सुखदुःखांतजेंसम ॥

आर्या ७

निजमनशांतात्माजो त्याचाआत्माभवार्णवांततरे ॥
शीतोर्ष्णीसुखदुःखीं मानामानींअसेसमाहितरे ॥

दोहरा ७

जिनजीत्योंहैआतमा शांतिलहेवडुग्यान ॥
शीतउष्णसुखदुखजरा औरमानअपमान ॥

ओवी ७

मनजिणोनिशांतिपावे ॥ तयापरनिष्ठाजाणावें ॥
ऐसियासिसुखदुःखनपावे ॥ तैसेचमानापमान ॥

अभंग ७

अरेशांताचेंकुरुपती ॥ जितचित्ताचीआयती ॥
थोरपणहेनिगुती ॥ चित्तथोरेस्वरूपीं ॥ १ ॥
त्याचेंचिन्हेंचीवीरा ॥ मानअपमानवारा ॥
झगटल्यायाशरीरा ॥ मेरुऐसींधैर्यता ॥ २ ॥
तैसेंचशीतउष्ण ॥ विषामृताजैसाकृष्ण ॥
सुखदुःखींतोसहिष्ण ॥ तुकयाचकोनेदीजे ॥ ३ ॥

श्लोक ८

ज्ञानविज्ञानतृप्तात्माकूटस्थोविजितेंद्रियः ॥
युक्तइत्युच्यतेयोगीसमलोष्टाश्मकांचनः ॥

समश्लोकी ८

ज्ञानेंअनुभवेंतृप्त जोकूटस्थजितेंद्रिय ॥
तोयोगारूढकींहेम भेंडाधोंडाजयासम ॥

आर्या ८

जोकूटस्थजितेंद्रिय विज्ञानज्ञानतृप्तिनेंधाला ॥
ढेंकुळधोंडासोनें ज्यासमतोयुक्तमान्यविबुधांला ॥

दोहरा ८

जानेग्यानविग्यानजो औरविंद्रिजितहोय ॥
सोनोपाखानएकसम गनेसोजोगीहोय ॥

ओवी ८

ज्ञानविज्ञानतृप्तझाले ॥ अविनाशविषयगेले ॥
जयांसुवर्णमृत्तिकाहेनकळे ॥ तेयोगीजाणतूं ॥

अभंग ८

ज्ञानभोज्यगुरूहातें ॥ धालाजेवुनीतृप्तीतें ॥
सुखेंउद्गारअवचितें ॥ पैंगादेतूंसर्वदा ॥ १ ॥
जितेंद्रियब्रह्मचारी ॥ राहेकूटस्थव्यापारीं ॥
भासेनभासेअंतरीं ॥ ज्याचाअंतअढळेना ॥ २ ॥
तोचयोगारूढहेम ॥ भेंडाधोंडाजयासम ॥
तुकाह्मणेसर्वोत्तम ॥ हेरोकडीप्रतीती ॥ ३ ॥